

Tarihten Bugüne

MEME'nin **Hikâyesi**

Prof. Dr. Fuat YÜKSEL

Prof. Dr. Fuat Yüksel

Tarihten Bugüne
Meme'nin Hikâyesi

© 2013, Pupa Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2013

Düzelti: Nurten Sönmezcan

Kapak tasarımı: Dilara Kavaklıoğlu

İç baskı ve cilt: Barış Matbaa-Mücellit

Davutpaşa Cad. Güven Sitesi C Blok 291 Topkapı, İstanbul

Tel: (212) 674 85 28 - 501 04 95 Faks: (212) 674 85 29

ISBN 978-605-5148-01-0

PUPA YAYINLARI

YAYIN, DAĞITIM, SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.

Ankara Cad. Hobyar Mah. Evren Han No: 17, K: 5, D: 501

Cağaloğlu, İstanbul

Tel: (212) 511 90 99 Faks: (212) 511 87 58

www.pupayayinlari.com iletisim.pupayayinlari@gmail.com

Prof. Dr. Fuat Yüksel

Tarihten Bugüne
Meme'nin Hikâyesi

İNCELEME

Prof. Dr. Fuat Yüksel, 1964'de Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara ve İstanbul'da tamamladıktan sonra 1988'de GATA Tıp Fakültesinden Tıp doktoru olarak mezun oldu. 1 yıl GATA'da stajyer, 2 yıl İzmit-Kandıra'da pratisyen hekimlikten sonra 1991-1996 yılları arasında İstanbul GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrahi Kliniği'nde ihtisas yaptı. 1996-1997'de Diyarbakır Asker Hastanesinde uzman olarak görevde bulundu. 1997'de İstanbul GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi'ne Yardımcı Doçent olarak atandı. 1999-2000 yıllarında ABD-Georgia'da (Atlanta) Emory Üniversitesi'nde Prof. Dr. J. Bostwick III'ün yanında estetik ve rekonstrüktif meme cerrahi konusunda eğitim almak üzere gözlemci olarak bulundu. Mart 2003'de üniversite doçenti, Nisan 2009'da profesör ünvanı kazandı. Haziran 2009'da İstanbul GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrahi Kliniği'ne servis şefi olarak atandı. Nisan 2011'de Tam Gün Yasası nedeniyle bu görevinden kendi isteği ile ayrılarak TSK'dan emekli oldu. Bu tarihten sonra çalışmalarını İstanbul-Kadıköy-Fenerbahçe'deki özel muayenehanesinde sürdürmektedir. Türk Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrahi (TPRCD), Türk Rekonstrüktif Mikrocerrahi Derneği ve Uluslararası Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi (ISAPS) dernekleri üyesidir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

Kitapların önsöz bölümleri aslında yazarın okuyucuları ile dertleştiği, onlarla iç dünyasını paylaştığı yerlerdir. Bu kitabı neden yazdığımı anlatırken aslında biraz kendi hayat hikâyemden de mecburen bahsetmem gerekir. Neden başka bir konu değil de bu konu. Hayattan öğrendiğim en önemli şey aslında yaşadıklarımızın tamamının nasip ve kismetten ibaret olduğudur. Şu anda bulunduğumuz konum, aslında yıllar önceki küçük olayların yönlendirmesi sonucudur. Küçük oynamalar bile tüm hayatımızı kökünden değiştirebilir.

Yıl 1978. Askeri Lise'ye girdiğim yıl. Memlekette anarşi almış başını gitmiş. Tüm aileler çocukları için endişeli ve askeri okullar bir nevi kurtuluş. Sınavı kazanmışım sıra gelmiş sağlık muayenelerine. Çok şükür bir rahatsızlığım yok ama sağ gözümde hafif miyop var ki bu kadarı bile elenmeme yeter. Tüm muayeneler bitti, en son göz kliniğine geldim. Doktor başladı muayeneye. Önce sol gözüm, her şey tamam. Sıra sağa geldiğinde baktım gösterdiği harfleri seçemiyorum, tam göremiyorum diyeceğim ki, o sırada bir hizmetli personel içeri girdi ve doktorun dikkati dağıldı ve benden uzak tarafa başını çevirip konuşmaya başladı. Ben de gayri-ihtiyari parmaklarım arasından iki gözümle bakıp harfleri söyledim. Böylece göz muayenesinden de geçmiş oldum. Bugün bile hâlâ karar veremiyorum. İçeri giren Hızır mı yoksa İblis mi diye.

Tıp Fakültesine girmem ise ayrı bir hikâye. Askeri Lise'yi bitirirken öyle herkesi üniversite sınavına sokmazlardı. Sınava

girmesine müsade edilenler sadece Tıp Fakülteleri ve İngiliz Dil ve Edebiyatı bölümlerini yazabilirlerdi. O yüzden içimde bir uhdedir, öyle baştan sona bir sürü tercihte bulunmak. Gelelim Plastik Cerrahi nereden çıktı. Fakülte hayatımda bu bölüme girmek hiç aklımın ucundan bile geçmezdi. Bunun bir nedeni de henüz ikinci sınıfta yaşadığımız bir olaydı. Bir gün üç arkadaş bir iş nedeniyle yolumuz Plastik Cerrahi Kliniğine düştü. O sırada orada bulunan bir hoca görünce bizimle ilgilendi. Aramızda samimi bir sohbet başladı. Tabi böyle olunca biz de biraz şımarıktık. Bir arkadaşımız sordu? “Hocam, biz bu klinikte ihtisasa girmek istesek ne yapmamız gerekir” diye. Hoca cevap verdi: “Oğlum hiç heveslenmeyin, buraya girecek adam daha 50 yıl öncesinden bellidir”. O yüzden öğrenimim boyunca bu ihtisas dalı hiç aklıma gelmedi. Gerçekten de o dönemde klinikler ihtisasa adamları kendi yaptıkları sınavlarla alırlardı. O nedenle kliniğin hocası ya da hocalarının sizi istemeleri gerekirdi. Sizi istemeleri içinse o kliniğine çok hizmet etmeniz gerekirdi ki sizi tanıınsınlar. Tabi tahmin edersiniz ki böyle bir sistemde ortada başka şeyler, iltimaslar da dönebilirdi. İşte nasip. Tam benim ihtisasa gireceğim yıl Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS) diye ÖSYM’nin merkezi sistemle yaptığı bir sınav çıktı. Sınavda, tıpkı üniversite sınavı gibi herkese eşit, genel tababetle ilgili sorular var. Bir de tercih listesi. Listeye baktım, sadece Plastik Cerrahi gözüme çarptı ve ilk tercih onu yazdım. Kendi devremın üçüncüsü olarak Plastik Cerrahiye girmeye hak kazandım. İhtisasa İstanbul’da başlamanın devletin tayiniyle oldu. Bunun büyük bir şans olduğunu sonradan anladım.

Plastik Cerrahi denilince akla ilk gelen estetikdir. Ancak bu bizim dalımızın sadece küçük bir bölümüdür. Asıl olan rekonstrüksiyon yani onarım cerrahisidir. İhtisas yıllarımız bu onarımlarla geçti. Tümörler, açık yaralar, kopan uzuvlar, yanık vs. Estetik zaman zaman yapılırdı ancak çok az. O dönemlerde estetikle uğraşmak biraz ayıp karşılanırdı. Biz de kendimizi özellikle mikrocerrahiyi vermiştik.

Kısacası yetişmem döneminde estetik olsun, mastektomi sonrası onarım olsun meme cerrahisine öyle özel bir ilğim yoktu. Derken yıl 1999, klinik şefimiz merhum Prof. Dr. M. Mümtaz Güler. Devletin verdiği bursla bir yıllık yurt dışı eğitim

imkânı çıktı. Ben sinir mikrocerrahi ile ilgili bir yer düşünürken, Mümtaz Hoca “bu konunun senin geleceğinde bir faydası olmaz, şu anda kanser sonrası meme onarımı konusunda ülkede bir eksiklik var. Neden o konuyla ilgili bir yere gitmiyorsun” dedi. Hocaya hak verdim ve birlikte bu konuyla ilgili ideal yeri araştırmaya başladık. Tabi ki bu yer Emory Üniversitesi, kişi de Prof. Dr. John Bostwick III idi. Hemen yazışmalara başladık ve kabul edildim.

Atlanta-Emory’de geçirdiğim bir yıl benim için önemli bir dönemdi. Burası tam bir meme cerrahi merkezi idi. Sadece Amerika değil, tüm dünyadan hastalar geliyordu. Her şey sistematikdi ve sürekli araştırmalar yapılıyordu. Sonuçlar hep mükemmeldi. O zaman anladım ki başarılı olmanın anahtarı bir konuda özelleşmektir. Bir konuda yoğunlaşırsanız, o konuya hâkim olur, başarılı olursunuz. Namık Baran Hoca’nın her zaman bizlere söylediği gibi “çok sayıda kuyu açarsanız suyu bulamazsınız, ancak bir tane ama derin açarsanız suya mutlaka ulaşırsınız”. Emory, özellikle meme kanseri ve meme onarım merkeziydi. Her gün mutlaka 2-3 tane meme onarım ameliyatları yapıldı. Memesini aldırıp anında ya da sonradan onarım yaptırmayan hemen hemen hiç kimseye rastlamadım. Memenin kadınlar için bu kadar çok önemi olduğunu orada kavradım. 80 yaşında bir memesi alınmış, onarım yaptıran bir kadına ne gerek var ki gibilerinden bir soru sorduğumda cevabı şöyleydi. “Ben bu yaşıma kadar iki memeyle yaşadım. Bundan sonra neden eksik yaşayıp eksik öleyim.”

Ülkeme döndükten sonra hızla kendi hastanemde de bir meme ekibi oluşturmaya çalıştım. Özellikle bir zamanlar rotasyonda bulunduğum Genel Cerrahi Kliniği ile irtibatla olup memesi alınan kadınlara onarım önerdik. Kendi adıma estetik ya da onarım meme cerrahisinde yoğunlaşmaya çalıştım. Aynı şeyi sadece kendi hastanemde değil, dışarıdaki özel çalışmalarımda, özel hastanelerde de yaptım. Böylece memeyle ilgi çok geniş bir hasta portföyüm oluştu. Hastalarımın diyaloglarım uzun yıllar devam ettiğinden onların iç dünyaları ile iletişimi daha iyi sağladım. Kadınların hayatında memenin yeri beni sürekli şaşırttı ve bu konuyu araştırmaya başladım. Yurt dışı ya da içi gittiğim her yerde konuyla ilgili kitapları, araştırmaları topladım. Memenin tarihçesini incelediğimde aslında kadının

tarihini, insanlığın tarihini ve hatta dünya tarihini gördüm. Tüm bunlar bende saklı kalabilirdi. Ancak bunları hastalarım ile ve diğer insanlarla da paylaşmak istedim ve bu kitabı yazmaya başladım. Bu bir Tıp kitabı değildir. Araştırmalarım da saptadığım ilginç şeyleri, şahit olduğum bazı olayları, kendi deneyimlerimi sohbet tarzında paylaşmaya çalıştım. Kitabın büyük çoğunluğu, memenin tarihsel, ailesel, erotik, psikolojik, politik, inançsal yönleriyle ilgilidir. Son bölümlerde de memenin normal yapısı, sağlığı, estetiği, hastalıkları ve tedavi ile ilgili çoğu kendi düşünce ve deneyimlerime dayanan bilgiler yer almaktadır. Bu kitabımı hazırlamam yaklaşık 10 yıl sürdü. Bunun nedeni, yoğun iş temposundan dolayı ancak kısıtlı zamanlarda bu araştırmaları yapıp yazıya dökemedimdir.

Meslek yaşamım boyunca ağır çalışma koşullarında bana her zaman destek olan, kitaptaki çizimleri yapan eşim Gül ve oğlum Utku'ya, kliniğimizin değerli çalışanları Gülnur Özdemir, Aynur Özdemir ve Mehmet Akıncı'ya, Kadıköy Belediyesi, Caddebostan Kültür Merkezi Görsel Sanat Yönetmeni Sayın Sedef Narçın'a, tedavileri sırasında beni her zaman aileden biri olarak gören ve benim de aynı duyguları hissettiğim hastalarım sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ: MEMENİN CİNSELLİK VE ANNELİKLE İLİNTİSİ

Kadın vücudunda meme yapısı, organlardan ya da uzuvların sadece biridir, ancak, çok önemli bir yere sahiptir. Kadının yaşamına en çok etki eden yapıdır. Bir yandan cinsel bir organdır. Hem karşı cinsi cezbeder, hem de kendisi için erojendir, uyarılıp tatmin sağlayabilir. Diğer yandan bir üreme organıdır ve çocuğunu besler. Diriliği ve güzelliği ile gurur duygusu yanında hastalıkları nedeniyle bir korku kaynağıdır. Kadında en fazla rastlanan kanser tipi olarak her daim uyanık olmayı gerektirir. Dolayısıyla, memeler, kadına pek çok duyguyu birlikte yaşatır.

Toplumu oluşturan iki cinsten biri olan kadının, toplum hayatını ne denli etkilediği tarihsel olaylar takip edildiğinde açıkça ortaya çıkar. Kadın hayatını bu kadar etkileyen bir organın toplumu da etkileyeceği açıktır.

Memenin erotik doğası evrimsel geçmişine dayalıdır. İlkel canlılarda dişilerin salgıladığı ifrazatların kokuları erkek cinslerini cezbetmiştir. Koku duygusu bu canlıların çevreyle iletişimlerinde en önemli işlevleri olmuştur. Ancak evrimsel daha gelişmiş canlılarda bu iletişim daha çok görsel olarak sağlanır. Aynı durum cinselliklerinde de geçerlidir. Örneğin şempanze gibi primatlarda seksüel uyarılma anında dişilik organları daha belirgin ve parlak

renkli hale gelmektedir. Aynı şey insan evriminde de geçerli olmuştur. İnsan evrimi sırasında dört ayak üzerinde dururken iki ayak üzerinde durur vaziyete gelmiş ve elini daha aktif kullanmaya başlamış, başparmağı oppozisyon (bir nevi döndürme) yaparak çevreyi daha iyi kontrol edebilir hale gelmiştir. İki ayak üzerinde durmak seksüel davranışları da değiştirmiştir. Vizyon hâlâ seksüel uyarıda en önemli duyu olmakla birlikte bu duruş cinsel organları görüş alanından uzaklaştırmıştır. Antropologlara göre, erkekler dişilik organı olarak görünür olan memeyi algılamaya başlamışlar ve karşıt cinsin virilizmini memelerinden anlamaya başlamıştır. Henüz gelişmesinin başlangıcında olan bebeklerin yuvarlak yapıları ilgisi ilkel duygularının neticesidir. Meyveler, ay, annenin yüzü gibi yuvarlak nesnelere benzeyen yuvarlak memelerde evrimsel gelişme sonucu öne çıkması hem bebeklerin hem de erkeklerin dikkatini çekmiştir. Diğer memeli canlılarda memeler ilk hamilelikleri ile ortaya çıkarken, insanlarda ergenlikle birlikte belirgin olmaya başlamaktadırlar. Bu da açıkça, memelerin üreme kadar cinsel hayatın da en önemli parçalarından biri olduğunu gösteren doğal bir kanıttır. Hamilelik yokken memelerin ortaya çıkmasının tek amacı bu dönemde cinsellik olabilir.

Memeli canlılar arasındaki bir diğer fark ta meme sayıları arasındadır. İnsanlarda iki iken diğer canlılarda çok sayıdadır. Memeli canlılar, teorik olarak bir seferde doğurabildiğinin iki katı kadar memeye sahiptirler.

Meme, insanda neden bu kadar önemlidir? Çünkü, meme bizlerin canlılar içinde taksonomik sınıfamızı yani türümüzü belirleyen organdır. Biz ve bizim gibileri diğer canlılardan ayıran yapıdır memeler. Yani bizler memeyiz, memeli canlılarız. Diğer memelilerle, örneğin şempanzelerle gen yapımız % 98 aynıdır. Aramızdaki farkı geri kalan % 2 belirler.

Memeli canlıların en büyük şansı, doğdukları anda onlara besleyici, hazmı, lezzeti mükemmel, her an hazır vaziyette gıda (süt) sunan annelerinin yanında olmasıdır. Diğer canlılar, örneğin dinazorların da yer aldığı reptil'ler doğdukları andan itibaren yalnızdırlar ve kendilerini besleyebilmeleri gerekir. Yaşayabilmeleri için hemen yanlarında yüksek enerjili gıdaların daima hazır olması gerekir. O nedenle, memeli dışı canlılar mevsim değişiklikleri, kıtlık gibi gıda stokları azaldığı durumlarda hızla nesilleri tükenebilmektedir. Memeliler, anneleri ve onların sütleri sayesinde doğanın acımasız doğal seleksiyonuna direnerek günümüze kadar gelmişlerdir. Evrimsel gelişme nedeniyle gıdası hazır olarak doğacak memeli canlılar daha küçük ve daha büyük beyinli doğabilmişlerdir. Daha küçük vücut, daha dar ve küçük kalça demektir ki bu da iki ayak üzerine kalkabilmeyi sağlamıştır. Emme hareketi memelilerin çene ve dudak yapısında gelişmeyi, insanda konuşmayı, öpüşmeyi dolayısıyla sosyalleşmeyi sağlamıştır. Yani tüm insanlığın gelişimi meme sayesinde olmuştur. Memeli canlı diye sınıflandırılmamızın ne kadar haklı olduğu buradan bellidir. Madem varlığımızın temel yapısı memedir, onu korumak ve sağlıklı kılmak ta insanlığın devamı ve korunması için elzemdir.

Memeler de ilk insanlardan itibaren evrim geçirmiştir. Bu gelişim seksüel nedenlerden değil, doğal nedenlerdendir. Antik çağlardaki kısıtlı kaynaklar arasında hamilelik ve emzirme sırasında besleyici maddelerin korunması için kadın vücudunda gelişmeler olmuştur. Tüylü bir deriye sahip olmadıkları için primatlara göre vücutta çok daha fazla yağ depolanma gereği duyulmuştur. Üreme döneminde kadında erkeğe göre 2 kat fazla yağ birikir. Yağ dokusunda depolanan uzun zincirli yağ asitleri bebekte beyin gelişimi için elzemdir. Yağ deposunun fazlalığı daha fazla östrojen ve kolesterol demektir. Bun-

lara ait memedeki yoğun reseptörler nedeniyle diğer primatlara göre memeler üreme döneminde her daim kadınlarda vardır.

Evrin konusunda İsrail’li bir araştırmacının vardığı sonuç ise, kadın vücudu büyük memenin, büyük kalçayı dengelemesi sayesinde iki ayak üzerinde durabilir hale gelmiştir.

İnsandaki memenin diğer primatlardan bir farkı da esnekliktir. Örneğin maymunlarda meme ucu sıkı sıkıya kaburgalara yapışıktır. Primatların bebekleri, annesinin uzun tüylerine tutunarak memeyi emer. İnsanda bu söz konusu değildir. Evrimsel gelişimle insan memesi pendülöz, esnek, sarkan bir yapı haline gelmiştir. Her tarafa çekistirilebilir. O sayede bebekler annesinin kolları arasında rahatlıkla meme ucuna ulaşabilirler.

Meme ucu etrafındaki kahverengi bölge (areola), insan cinsine has bir anatomik yapıya sahiptir. Genç kızlıkta bu bölge pembemsi renktedir. Ancak hamilelik sırasında rengi değişir. Hamileliğin ikinci ayında genişlemeye ve koyulaşmaya başlar. Süt üretimine başladığında ise kahverengi bir renk alır, emzirme bittikten sonra bile eski pembe rengine asla dönemez. Diğer memeliler, memeleri süt vermediğinde tamamen düzdür. Ancak emzirmeye başladıklarında bölge sütle dolar ve bombeli bir şekil alır. Buna rağmen, bu dönemde bile insandaki kadın memesini andıran yarım daire şeklinde bir memeye rastlamak imkânsızdır. Çok nadiren buna benzer bir hal alsalar bile emzirme sonrası bu şişkinlikler ortadan kalkar. Buradan da anlaşılmaktadır ki, diğer memelilerde memelerin vazifesi sadece annelikle ilgilidir. Oysa insanlarda durum farklıdır. Sütle dolu oldukları dönemde biraz daha büyüseler de bu yuvarlak çıkıntılı tümsek yapılarını yaşlanıncaya kadar sürdürmektedirler.

Tüm bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Kadın me-

mesinin yarım daire şeklinde olması, annelikle ilgili bir gelişim sonucu ortaya çıkmamıştır. Aksine, bunun sebebi, cinsel mesaj vermesidir. Bu da erkeklerin kadın memesine olan düşkünlüklerinin, bebeklik dönemlerinden kalma bir ilgi olduğu savını çürütmektedir. Bir erkeğin, süt verme dönemi hariç, kadın memesine karşı verdiği tepki, tamamen ilkel cinsel dürtülerine bağlıdır. Zaten bu nedenle kadınlar, memeleriyle verecekleri bu ilkel cinsel mesajlar dönemini olabildiğince uzatmak için memelerinin diri, dik, yuvarlak kalmalarını sağlamak için pek çok yöntemler uygulamışlardır. Önce korseler, kıyafetler, sonra iç çamaşırları ve en son da plastik cerrahi.

Kadın vücudu, evrimi sırasında erkek vücudundan çok daha fazla değişikliklere uğramıştır. Kadın, diğer ilkel türlerle karşılaştırıldığında dişilere has birçok önemli özelliğinden arınmış ve günümüzdeki modern kadın görünümüne bürünerek eşsiz bir varlık haline gelmiştir. Vücutlarındaki bu şaşırtıcı değişiklikler kadını dünyadaki en göze çarpıcı canlı haline getirmiştir. Buna rağmen toplumlar, değişik zamanlarda ve yerlerde bu doğal evrimi daha da geliştirmek için kadın vücudunu süsleyip bezemiş, binlerce değişiklik yapma yoluna gitmişlerdir. Kültürlere göre farklılık gösteren bu çabaların kimisi hoş, kimisi ise acı verici olmakla birlikte, hepsinin ortak amacı kadın vücudunu daha güzel hale getirmektir.

Tarih öncesi ilkel kabilelerde, zaten küçük topluluklar halinde yaşadıklarından erkek ve kadının görevleri farklıydı. Erkek dışarıda avlanır, kadınlar ise evinde çocuklara bakar, sosyal işleri düzenlerlerdi. Görev alanları farklı olduklarından kadın ve erkek farklı görünseler de eşitler. Hatta bir organizatör olarak kadın daha üstün durumdaydı. Bugün pek çok araştırmacı, tarih öncesi dönemde, erkeğin üreme mekanizmasındaki rolünün toplulukça çok iyi bilinmediğini vurgular. Gerçekten de

seksi, doğal bir ihtiyacın giderilmesi olarak deneyimleyen ilkel toplumlarda kadın bir gün gebe kalıyor, karnı şişiyor, bir süre sonra da doğuruyordu. Daha fazla üretebilmek için çoğalma ihtiyacı içinde olan topluluğa verdiği mahsulle de, yani yeni bir çocuk doğurarak, yaşamı yeniliyordu. Bu açıdan bakıldığında kadın, bereketiyle mahsul veren bir toprağa benziyordu. Dolayısıyla yerleşik düzene geçen insan topluluklarının gözünde kutsal olan kadının tanrılaştırılması gayet doğaldı. Eğer bereket, bir simge sistemi içinde ifade edilecekse ya da bereketin sembolü olan bir tanrı tasavvur edilecekse, onu en iyi şekilde dolgun kalçalı ve iri göğüslü bir kadın sembolize edebilirdi.

İnsan sayısı arttıkça, şartlar da zorlaştıkça, insanlar daha büyük topluluklar haline gelmeye başladılar. Köy-kasaba gibi yerler oluştukça, tabii bir de din faktörleri de eklenince bu denge bozulmaya başladı. Eski toplumlarda Kadın Ana Tanrıça görevi üstlenmişken, şehirleşmenin meydana çıkmasıyla bu rol değişmiş, müşfik Ana Tanrıça'nın yerini otoriter Tanrı Baba'ya bırakmıştır. Tarımsal üretimdeki artış zamanla mülkiyet birikiminin yaygınlaşmasını ve kent devletlerinin ortaya çıkmasını beraberinde getirdi. Bu durumun dinsel inançlar ve söylencelerde bir değişime yol açması da kaçınılmazdı. Bu durumda bir tanrı olacaksa kadir-i mutlak tek bir erkek tanrının düzeni olacaktı. Böylece ata-erkil düzen başladı. Başlangıçta ana tanrıça vardı, ama, "Tekvin" ile birlikte "kadın erkekten yaratılır" (Bap 2:23) olmuştu. Yine de tek tanrılı yeni dinler, Anadolu coğrafyasında daha kolay kabul görebilmek için ana tanrıçanın geç versiyonlarını da bir şekilde içirme ihtiyacı duymuştur. Artemis kültürünün güçlü olduğu yerlerde Hristiyanlık ideolojisi kendisine daha fazla taraftar bulabilmek için Meryem Ana'nın rolüne daha büyük bir vurgu yapmak durumunda

kaldı. Tarımla çok erken dönemlerde tanışan Anadolu'da ana tanrıça tapınınının izleri zamanla azalmış olsa da, varlığını her dönem hissettirmiştir. Kubaba'dan Kybele'ye, Leto ve Artemis'ten Meryem Ana'ya, ondan da Kaz Dağları'nın Sarıkız'ına, Anadolu her dönem bir ana tanrıçalar diyarı olmuştur. Bu tanrıçalara ait hikâyelerin hemen hepsinin temeli birer iffet öyküsüdür. Anadolu'da geçen 3 bin yıllık sürede, hâkim olan dinsel inançlar değişse de, ana tanrıça inancı, tarih boyunca büyük ölçüde iffetli olmayı yüceltmenin bir sembolü olarak bugüne kadar gelmiştir.

Günümüzde, çok çeşitli kadın hakları hareketleri, kadınlara yeni haklar elde etmeye ve toplumda yeni bir yer kazandırmaya çalışsalar da, aslında yapmaya çalıştıkları tek şey, ilk çağlarda zaten sahip oldukları konumları geri elde etmeye çalışmaktan başka bir şey değildir.

İnsanlığın birarada yaşaması beraberinde cinsel yaşamlarının kontrol edilmeleri gereğini de ortaya çıkardı. İlk bulunan yazılı kanun Hammurabi kanunlarıdır. İçinde cinsellikle ilgili olanlar da vardır. Başka adamları baştan çıkaran evli kadınların öldürülmesine hükmedilmiştir. Buna benzer başka hükümler de vardır ki bunlar en az 500 yıl boyunca bilinen dünyada hâkim olmuştur. Benzer hükümler Eski Ahit'te de yer almıştır. Eski ve Orta Çağlarda zina her zaman ağır cezalar gerektirmiştir. Eğer kanıt yoksa, daha doğrusu suçlanan kişi masum olduğunu söylüyor ve bunu ispat edemiyorsa çözüm kolaydı. Hemen hızlı akan bir nehre atılırlardı. Eğer yaşarsa suçsuz, ölürse suçludur ve cezasını da bulmuştur.

Herodot'un eski Mısır'la ilgili ilginç bir hikâyesi vardır. Sadık bir eş bulmanın Mısır'da imkânsızlığını anlatan hikâyesinde Firavun Pheros, Nil tanrısına saygısızlık ettiği için kör olmuştur. 10 yıl kör kaldıktan sonra bir gün bir rahip ona, eğer gözlerini inançlı, sadık eşinin idrarı ile yı-

karsa gözlerinin açılacağını söyler. Firavun hemen en sevdiği ve güvendiği karısının idrarını dener. Ancak faydası olmaz. Peşinden diğer eşleri ile de aynısını yapar ancak sonuç değişmez. En son köle olup cariyeye olarak kullandığı bir kadının idrarı işe yarar. Bu cariyeye ile evlenir, diğerlerini ise ateşe atar. Herodot'un ilgi çeken bir hikâye için gerçek dışı şeyleri eklediği bir gerçektir. Ancak bu hikâye, o devir Mısır'ında zinaya bakış açısını göstermektedir.

Her ne kadar o devirlerde, cinselliği kontrol eden nice kanunlar olsa da bunların tamamen kontrol dışına çıktığı, ahlaksızlığın ve sapıklığın kol gezdiği yer ve zamanlar olmuştur. Zaten dinler böyle zaman ve yerlerde ortaya çıkmıştır. Bunlardan Sodom ve Gomora, Eski Ahit'in Tekvin Kitabı'nda sözü edilen günahkâr kentlerdir. İsrail'de, Lut Gölü'nün güneydoğusundaki el-Lisan Yarımadası'nın güneyinde sığ suların altında kaldıkları tahmin edilmektedir. Admah, Tseboim ve Tsoar ile birlikte Kitabı Mukaddes'te adı geçen beş ova kentini oluştururlar. Tekvin'de "işledikleri günahlardan ötürü Tanrı'nın gazabına uğrayarak gökyüzünden yağan ateşle yok edildiği" anlatılan (19:24) bu iki kentin, İsrail'deki Şeria Irmağından Doğu Afrika'da Zambezi Irmağı'na uzanan Büyük Rift Vadisi'nde MÖ 1900'de meydana gelen bir depremle yok olduğu sanılır (resim 1). Kuran-ı Kerim ve Tevrat'ta bu kavimin helak oluşunun sebebinin bu kavmin peygamberine (Lut) itaat etmemesi ve eşcinsel oluşu olarak belirtilmiştir.

Resim 1: Sodom ve Gomora'nın yok oluşu, John Martin, 1852

Tarihin ilk çağlarından günümüze memeleri belirgin kadın figürleri tüm kültürlerde yer almıştır. İlk çağlardaki tanrıça figürleri daha sonraki dinsel taassub yıllarında bile bir şekilde kendine yer bulmuştur. XVI.-XIX. yüzyıllar arasındaki gemi başlarında yer alan memesi açıkta kadın oymaları bunlara örnektir (resim 2). Bu dönemlerde gemilere genelde kadın isimleri verilirdi ve çoğunlukla aile mensubu eş ve çocukların ismiydi. Gemilere kadın isimleri verilmesi ve kadın figürleri, zaten uzun süreli ayrılık ve denizlerde yalnızlık çeken denizcilerin aile özlemini yansıtıyordu. Bir yerde amaçlarını, gemilerinin vardığı yerlerde kendilerini bekleyen kadınlarını anımsatıyordu.

Resim 2: Gemibaşı süsü

Bu tür süsler XX. yüzyıl dünya savaşlarında uçak ve silahlarda varlığını sürdürdü. Aynı şekilde memesi belirgin kadın figürleri kendini günümüzde Lara Croft (resim 3) gibi sanal alemlerde de göstermeye devam etmektedir.

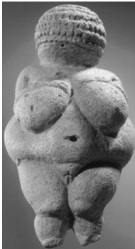

Resim 3: Lara Croft

Meme obsesyonu tüm kültürlerde aynı şekilde paylaşılmamıştır. Örneğin Japon geyşaları memelerini çok sıkı sararak erotik görünüşlerini yok etmeyi seçmişlerdir. Ortadoğu coğrafyasında kalça ve bel daha önemli ve çekici bulunmaktadır. Avrupa'da küçük memeler daha çekici bulunurken, Amerika'da meme ve kalçalar çekicilik önceliği konusunda birbiriyle yarışmaktadır.

MEMENİN İNSANLIK TARİHİNDE YERİ VE GELİŞİMİ

İnsanlık tarihi boyunca insan sütü kadar kutsal olan, onun yerine geçebilecek bir başka madde tanımlanamamıştır. Pastörizasyon sayesinde hayvan sütünün de güvenle kullanılmaya başlandığı XIX. yüzyıla kadar anne sütü yenidoğan bebekler için yaşam ve ölüm anlamına geliyordu. Bu emsalsiz besini sağlayan memeler de aynı ölçüde kutsal sayılıyordu. Memelere kutsallık yönüyle en fazla değer verildiği dönem, muhtemelen tarih öncesi çağlardı. İnsanların en çaresiz ve zayıf oldukları bu dönemlerde bunun böyle olması doğaldı. Özellikle taş devrine ait kadın figürlerinde büyük memelerin canlandırılması, bunun en önemli delilidir (resim 4). Sadece memelerin değil, karın ve kalçaların çok büyük olduğu bu tasarımlar her ne kadar günümüz estetik görüşlerine çok zıt olarak görülürse de, kaynakların kısıtlı olduğu o dö-

Resim 4: Willendorf Venüs'ü; kireçtaşından yapılmış, 1908'de bulunmuştur.

nemlerde şişmanlığın kutsanması doğaldır.

Tarih öncesi çağlarda şişmanlığa değer verilse de, memelerin yeri ayırıydı ve özellikle kutsanmıştı. Sadece insan heykellerinde değil, sıradan eşyalarda da meme figürleri kullanılmıştı. Çatalhöyük kazılarında bulunan bir mabedin duvarlarının tamamen meme figürleri ile kaplı olması buna bir örnektir. Hatta günlük kullanılan kap kaçakta da bunlar yer almaktaydı. Dinsel törenlerde bu figür tapınılan nesnelerden biri, belki de en önemlisiydi. O dönemde, bunların taşıdığı anlam tam olarak bilinmemekle birlikte, muhtemelen memeler refahın ve zenginliğin sembolüydü. Bu nedenle de tarih öncesi dönemler ana tanrıçalar çağıydı.

Medeniyetin ilk yeşerdiği yerlerin başında yer alan Anadolu'da ana tanrıça kültünün varlığına işaret eden ilk örnekleri İÖ 1. binyılda Frigyalılarda görüyoruz. Frigyalılar, tanrıçaya doğrudan “ana” (matar) diye seslenen ilk halktır. Matar'ın varlığından hem Kybele'yi temsil eden heykelcikler yoluyla, hem de yazıtlar sayesinde haberdar oluyoruz. “Kybele” (*Magna Mater, Mother of the Gods: Tanrıların anası, resim 5*), Anadolu kökenli bir ana tanrıçadır. Anadolu'da Kibele'yi baş ilahe (ana tanrı olarak kabul eden bir topluluğun vecde dayalı bir organi-

Resim 5: Frigya dönemine ait (MÖ VI. yüzyıl) kireçtaşından Ana Tanrıça Kybele heykeli.

zasyon biçimini Frigyalılar döneminde kazandığı sanılmaktadır. Eski metinler Koribantlar denilen Frigyalı Kibele rahiplerinin psişik yeteneklere sahip olduklarını, tılsımlı taşlar kullandıklarını ve kendilerini hadım ettiklerini bildirmektedir. Enerjik etkinliğe sahip olduklarına inanılan bu tılsımlı taşlardan en ünlüsü vaktiyle Pessinus'ta bulunan, *Kibele kara-taşı* olarak bilinir. Friglerde bereket ve çoğalmanın simgesi olmuştur. Bu inanış daha sonra Yunanlılara ve Araplara geçmiştir.

Anadolu'nun ve Frigya'nın Ana Tanrıçası Kibele'nin Pessinus'taki kültü bir göktaşıydı. Bergama kralları burada Ana Tanrıça'ya görkemli bir tapınak yaptırdılar (MÖ 189). Çatı seviyesine kadar halen ayaktaadır (resim 6).

Resim 6: Pessinus antik kenti kalıntıları.

Yunan dünyasında “tanrıların anası” olarak anılan Frigyalı ana tanrıça Kibele, daha sonra Roma'ya sıçradı. Orada “Magna Mater” (büyük ana), ya da “mater deum magna Idaea” (tanrıların Ida'lı büyük anası) olarak anılan ana tanrıça kültü bu şekilde doğudan başlayarak bütün Akdeniz'e yayılmış oldu. Bu kült ile ilgili sonraki çağlarda, özellikle Roma çağında ilginç bir hikâye vardır. Roma, Kartaca'yla savaşmaktadır ve durumu pek parlak değildir. Roma'nın kahinleri Kibele'yi simgeleyen taşın Roma'ya taşınmadıkça, Kartaca'yı yenemeyecekleri kehanetinde bulunurlar. Bergama krallarından, taşı Roma'ya götürmek için izin alırlar. Büyük bir heyet Pessinus'a ge-

lerek Kibele taşını alıp, Dikili üzerinden Roma'ya doğru yola çıkarlar (MÖ 204 yılında). Gemi Tiber Nehrinde kayaya oturur, büyük uğraşlara rağmen yerinden kılmıdamaz. Kahinler, lekelenmemiş bir kızın, kuşağıyla geminin kurtarılacağı kehanetinde bulunurlar. Bir çok genç kız bu onura sahip olabilmek için girişimlerde bulunurlarsa da sonuç alınmaz. İftiraya uğramış ve kötü kadın damgası yemiş genç ve güzel Claudio Quinta gelir, kuşağını gemiye bağlar ve çeker (resim 7). Hem gemi hem

Resim 7: Claudia Quinta gemiyi çekerken. Lambert Lombard, 1566.

genç kız kurtulmuştur. Kibele Taşı Roma'ya getirilir, Palatinus Dağındaki tapınağa konur. Roma Kartaca'ya galip gelir. Taş o devirde konduğu yerde durmaktadır. Pessinunus'ta her yıl martın 22'sinde başlayan Kibele şenlikleri yapılırdı. Kibele portresi, Roma İmparatorluğunun armasına da konmuştur. Günümüzde İtalya posta pullarında Kibele portresi hâlâ kullanılmaktadır. Antik Çağ betimlemelerinde Kibele, başında taç yerine bir kuleyle gösterilirdi. Sonraları Kibele Artemis'e dönüşmüş, Artemis'te başında kuleyle betimlenmiştir. Günümüz İtalya'sı tepesi kuleli bir kadın olarak simgelenir.

Antik çağ topluluklarına ait kalıntıların hemen hepsinde memeler kutsanmıştı. Eski Mısır'da ana tanrıça İsis, firavunlara süt veren hayat ağacıydı. Herhangi bir figürde İsis'in bir firavunu emzirirken resmedilmesi, tanrıçanın

onu oğlu olarak kabul ettiği ve hükümdarlığını kutsadığının deliliydi. Bu figürler firavunları sadece bebekken değil, erişkin ve ölümlerinde de göstermişlerdi. Sonuçta İsis'in sütü ölümsüzlük kaynağıydı (resim 8).

Resim 8: İsis.

Eski Mısır'da, bazen erkek tanrılara da meme figürleri eklenmişti. Nil nehrinin devamlı akmasını sağlayan Nil'in erkek tanrısı Hapi bunlardan biridir. Eski Mısır'ın en önemli tanrılarında İsis ile Osiris'in oğlu Gök (Güneş) tanrısı Horus'un dört oğlundan biridir. Heykellerinde her ne kadar erkek ve keçi sakallı olarak görülseler de, büyük karınlı ve sarkık memeli görüntüsü muhtemelen fertilitelerini simgelemektedir (resim 9).

Resim 9: Hapi.

Antik çağlarda meme figürleri sadece Mısır'da değil, Eski Yunan öncesi Akdeniz medeniyetlerinde de yer almıştır. Özellikle Girit adasındakiler çok daha gizemliydi. Altın ve fildişi tanrıçasının memeleri açık, ellerinden uzanan yılanlarla gösterilmesi oldukça ilginçtir (resim 10). Belki de, dişiliğin süt veren kutsallığı yanında, bazen zehirli olabileceğini anlatmaya çalışmıştır. Eski Akdeniz adalarındaki figürlerde kadınların memeleri açık resmedilmesinin, o dönemde bu bölgelerde kadınların üstleri açık mı dolaştığı, sadece dinsel törenlerde mi bunu yaptıkları, yoksa sadece hayali kutsal figürler mi olduğu konusu açık değildir. Bu heykellerde beli saran korse görevi gören ve memeleri yukarı ittiren giysilerin de olması ayrıca ilginçtir.

Resim 10: Yılan Tanrıçası, Girit, İÖ 1600.

Girit'te Minos kültürünün egemen olduğu dönemlerde erkekler omuzlarını örten peştamallar ve bellerinden aşağıyı örten eteklik benzeri örtüler giyerlerdi. Kadınlar boydan elbiseler ile örtünürdü, bu giysilerin yakaları göbek deliklerine kadar açık olur ve göğüs bölgeleri dışarıda kalırdı. Bunların kolları kısa etekleri ise fırırlı biçimde dikilirdi. Bunun yanında yakasız, vücudu sıkıca saran üstlükler de kadınlar tarafından giyilebilirdi. Bu tip giysiler tarihte bilinenler içinde en erken örneklerdir. Ayrıca bazen desenlerin de kullanıldığı kumaşların üze-

rindeki şekiller genelde geometrik biçimli olurdu.

Girit Uygarlığı'nda bayan din görevlilerinin olması ve gün yüzüne çıkarılan fresklerde kadın ve erkeklerin birlikte aynı işleri yaparken betimlenmeleri tarihçi ve arkeologları, bu dönemde, sonraki Yunan yaşam biçimlerinden farklı olmak üzere, erkek ve kadınların toplumda eşit haklara sahip olduğu düşüncesine yöneltmektedir. Miras işlerinin evlenme yoluyla el değiştirdiği sanılmaktadır. Girit dini bir tanrıçaya yapılan ibadetler üzerine kuruluydu. Kadınlar dinsel törenleri yöneten kişiler olarak belirtilirdi. Bu bilgiyi adanın pek çok noktasında bulunan, üzerine renkler ile ayırt edilmiş erkek ve kadın betimlemeleri olan freskler doğrulamaktadır. Minos fresk kültüründe kızıl-kahve tonları erkekleri, beyaz kadınları simgelemektedir (resim 11).

Resim 11: Üç kadını betimleyen fresk Girit.

Memeye gösterilen saygının eski çağlardaki en şaşırtıcı örneği, Efes'te bulunan polimastik (çok memeli) Artemis heykelidir (resim 12). Üzerinde arı, aslan, çiçek, boğa figürlerinin yanı sıra 20'den fazla meme kabarıklığı yer almaktadır. Bu heykel, o dönem insanının süte boğulma yani zenginlik fantezisinin bir ifadesidir. Çok memeli kadın, doğa ve besleyip büyütme figürlerinin birlikte yer alması, bu kavramların birbirleriyle sıkı bağını göstermektedir. Kadınlar, memelerinden dolayı bebeklerini besleyebildiklerinden, erkeklere göre doğaya daha yakın düşünül-

müştür. Hatta bazen doğanın kendisi olarak algılanmıştır.

Resim 12: Artemis.

Ancak Artemis heykeli hakkında son zamanlarda farklı yorumlar da ortaya atılmıştır. Heykele yakından bakıldığında bu memelerden hiçbirinin ucunun ve areolasının olmadığı görülmektedir. Yani kör memelerdir. Farklı bir görüşle, Artemis'in başrahibi hadım edilmiş biriymiş ve bir rahip kendini hadım ederek testislerini Tanrıça'nın memelerinin altına gömmüş. Bir süre sonra hadım etme törenlerinde rahipler yerine boğalar kullanılmaya başlanmıştır. Boğaların kocaman testisleri çıkarılarak kokulu yağlar içinde saklanır, daha sonra bir törenle kutsal heykelin memesinin üzerine asılırdı. Heykelin orijinali ağaçtandı, ancak kopyaları mermerden yapılmış ve bir grup hadım edilmiş testis te bu heykel üzerinde gösterilmiştir. Uzun yıllar, Efes'li Artemis'in birçok memesi olduğuna dair yanlış bir kanı oluşmasının sebebi, mermerden yapılmış hatalı kopyalarıdır. Tanrıça'nın memelerinin testislerle bezenmesinin nedeni de bu testislerin içindeki milyonlarca sperm aracılığıyla Tanrıça'nın hamile kalacağına inanılmasıydı. Tüm bunlar, Tanrıça'nın bakire olmasına rağmen anne olabileceğine inanılmasından

kaynaklanıyordu. Aynı temaya daha sonra, Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya hamile kalması olgusunda da rastlanmıştır.

Antik çağlardaki memenin manevi hayattaki belirginliği, eski Yunan medeniyetinin Akdeniz'e hâkim olduğu dönemde zayıflamaya başlamış, eski tanrıların yerini yeni Helenik tanrıların aldığı fallus (penis) egemenliği başlamıştır. Mitolojik tanrıların en ünlüsü Zeus, eski tanrılardan Gaia Olympia'dan esinlenerek yaratılmış ve karısı Hera ile birlikte Olympus dağına oturtulmuştur. Paleolitik, neolitik ve bronz çağı tanrıları Olympus'a adapte edilmiş ve güçleri daha sınırlı ve spesifik yeni tanrılar tanımlanmıştır. Tanrılardaki memelerin durumu da farklılaşmış ve tanrısına göre farklı özellikte olmuştur. Örneğin, bilgeliğin bakire tanrıçası Athena'ya figürlerde başına miğfer giydirilmiş, eline mızrak tutuşturulmuş ve gövdesi ağır giysilerle tamamen kapatılmış durumda tam bir erkek imajı verilmiştir. Diğer taraftan, Aşk tanrıçası Afrodit (Venüs), çoğu resim ve heykelde memeleri açık olarak gösterilmiştir. Sıkı, yuvarlak ve nispeten küçük memeleri, elma tipi olarak klasik kitaplara geçmiştir. Afrodit modeli muhtemelen o dönem için bir idol idi ve erkekler için ideal kadını tanımlıyordu. Truva efsanesinde, Truva'lı Helen'in savaştan dönüşte elma tipindeki memelerini açarak göstermesiyle, kocasının kılıcını elinden düşürüp onu affetmesi buna bir örnektir. Yine bu dönem eserlerinde erkekler çıplak, ancak hiç kendini örtmeye çalışmadan teşhirci gibi gösterilirken, fahişeler dışında tüm kadınlar mahremiyetini sağlamak çabasıyla eğilmiş ve eliyle örtmüş şekilde ifade edilmesi, kadınlarda utangaçlığın ve mahremiyetin önem kazanmaya başladığının göstergesidir (resim 13).

Resim 13: Afrodite, Eros ve Pan. İÖ I. yüzyıl.

İÖ V. yüzyıl Atina'sında kadınlar ataerkil bir aile yapısı ile kontrol altındaydılar. Tamamen kendilerini evlerine adanmışlardı. Ev içinde uzun tunikler giyer, dışarıda başlarını örterlerdi. Erkekler arasında dolaşmaları hoş karşılanmıyordu. O dönemde İsparta'da kadınlar biraz daha serbestti. Tunikleri diz üstüne kadar çıkabiliyordu ve yanlarında bacaklarını açığa çıkaran yırtmaçlar vardı. Fahişeler eski Yunan'da başka türlü saygı gören ayrı bir sınıf olan kadınlardı. Aynı döneme ait bulunan eserlerde çıplak ve erotik figürler sadece fahişelere ait olanlardı.

İÖ IV. yüzyılda ilginç bir meme hikâyesi tarihe geçmiştir. Sevgililerinden biri tarafından kutsal değerlere hakaret suçlamasıyla Phryne isimli bir fahişe mahkeme-ye çıkarılmıştır. Onu savunan avukatı, aynı zamanda aşığı Hypereides, bir ilerleme kaydedememiş ve onun suçlu bulunup idam edileceğini anlayınca, aniden Phyrne'nin üstünü yırtmış ve memelerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu manzara karşısında etkilenen ve kadına kıyamayan hâkim onu affetmiştir. Bu olaydan sonra olayın tekrarlamaması için yeni bir kanun çıkarılmış ve mahkeme teşhiri yasaklamıştır (resim 14).

Resim 14: Yargılanan Phryne, Jean-Léon Gérôme, 1861.

Erkek genitaliyasının hâkim olduğu eski Yunan'da kadınlar sadece memelerin doğaüstü güçleri efsaneleri ile hatırlandılar. Samanyolu galaksisinin (İngilizcesi "milky way" = sütly yol), mitolojideki oluşum efsanesi Hera'nın memeleri ile bağlantılıdır. Efsaneye göre, tanrıçaların kraliçesi Hera'nın memelerinden süt içen bir ölümlü insan ölümsüz ve güçlü hale geliyordu. Kocas Zeus, bir başka kadın, ölümlü Alcmena'dan olan oğlu Herkül'ün de bu süttten içerek ölümsüz olmasını istiyordu. Ancak, Hera kendi öz oğlu olmadığı için bunu reddediyordu. Zaten Zeus'un kendisini aldatmasından ve başka fanilerden çocuklarının olmasından nefret ediyordu. Bir gece, Hera uyurken Zeus Herkül'ü Hera'nın memesine yaklaştırarak emmesini sağladı. Herkül o kadar sert emmeye başladı ki, Hera uyandı ve kendi çocuğu olmadığını görünce refleks olarak ani bir hareketle memesini çekti. Memesinden fışkıran süt gökyüzüne dağıldı ve Süt Yolu'nu, yani Samanyolu'nu oluşturdu (resim 15). Ancak, yine de Herkül iç-

Resim 15: "Milkyway"- Samanyolu, 1570.

tiği kadarı ile ölümsüzleşmiş ve tanrılaştırılmıştır. Her ne kadar Hera Herkül'ü boğmaları için hizmetlilerini gönderdi ise de herkül onları boğup geri yollamıştır.

Meme, kadın ve tarih denince Anadolu'da Kapadokya'da yaşadığı sanılan kadın savaşçılar toplumu Amazon'ların ayrı yeri vardır. Savaş tanrısı Ares'in soyundan geldiğine inanılan ve avcılık tanrıça'sı Artemis'e tapınan Amazonlar, bir kraliçenin yönettiği kadınlar topluluğuydu (resim 16). Sadece soylarını devam ettirmek için senede bir kez erkeklerle birlikte olurlardı. Erkek çocukla-

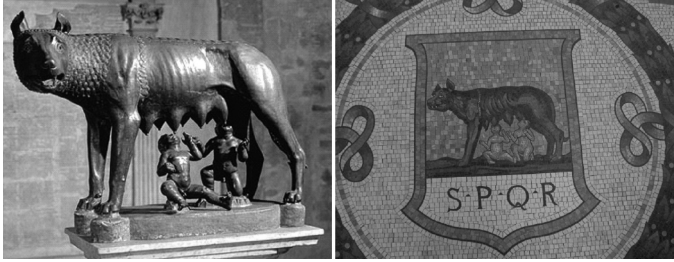

Resim 16: Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, 1751-1829, Amazonlar.

rı olursa, uzaklaştırırlar veya sakatlayıp köle yaparlardı. Kız çocuklarını ise tam bir savaşçı olarak yetiştirirlerdi. Her ne kadar Homeros'un hikâyelerinde yar alsalar da, Amazon'ların tarih sahnesindeki yerleri kesin bilinmemektedir. İÖ V. yüzyıl klasik Yunan Edebiyatı'nda Amazonlar, evlenmeyi ve erkek çocuk sahibi olmayı reddeden ve savaşa giden kadınlar olarak tanımlanmıştır. Amazon'ların meme tarihindeki efsanevi yeri, daha iyi yay gerip ok atmak için sağ memelerini kesmeleri ile ilgilidir. Zaten Amazon adı etimolojik olarak Yunancada (almaksızın) ve mazos (meme) kelime köklerinden gelmektedir. Ancak, tüm bu hikâyelere rağmen, bu vahşi kadınlar eski resimlerde hep iki memeli olarak gösterilmiştir. Eğer Amazonlar gerçekten yaşamışsalar da, savaş sırasında sağ memelerini bastırarak dümdüz edecek tek taraflı deri-

Roma denince akla önce, bir kurdun çok sayıda memesinden emen iki çocuk heykeli gelmektedir (resim 17, 18).

Resim 17: Romus ve Romulus, bronz heykel, İÖ 500-480.

Resim 18: Galleria Vittorio Emanuele II zemininde mozaik, Milano.

Hıristiyanlık öncesi Roma'da iki tür kadın vardı. Evli hür kadınlar ve fahişeler. Evli kadınlar tamamen eşlerine tabi idiler. Her türlü sapma veya zina ağır şekilde cezalandırılırdı. Fahişeler için her şey serbestti. Aşağılanırlar ama vergilerini verdikleri sürece her türlü serbestlik sağlanmıştı. Bazen onlara özenen soylu kadınlar da olmuştur. Bunlardan biri, İmparator Cladius'un eşi Messalina'dır. Geceleri bir hizmetçisi ile birlikte gizlice kaçıp bir geneleve gider, Lycisca (kurt kız) takma adıyla çalışır ve oranın gözdesi olurdu. Kocasına karşı kurulan bir komploda yer aldığı için idam edilmiştir (resim 19). Zina konusunda en ciddi kanunları çıkaran Augustus'un kızı Julia bile Forum'da (günümüzün meclisi) zina yaparak babasını rezil etmiştir.

Ünlü Bizans imparatorluk varisi Jüstinyen gençliğinde soylulardan Öfemya ile evliyken gönlünü Hipodrom yakınındaki bir genelevde çalışan Theodora'ya kapırmıştı. Karısı ölür ölmez de tüm karşı çıkmalara rağmen Theodora ile evlendi. 2 yıl sonra da 527 yılında amcası imparatorun ölümüyle görkemli Bizans'ın tahtı-

Resim 19: The Execution of Messalina, Gustave Moreau, 1874.

na beraber çıktılar. Tarihsel kayıtlarda çelişkiler dışında (aslında yegâne çelişki tarihçi Prokopios'tan kaynaklanır) herkesin uzlaştığı nokta, kendine güvenen ve zeki bir kadın olduğudur. Nika ayaklanması'nın bastırılmasında önemli katkısı olmuştur. Çıkarılan tüm kanun ve kararlarda kocasıyla birlikte imzaları vardır. Evlenme, boşanma ve zina gibi konularda çıkarttığı kanunlarla kadın haklarını koruma yolunda önemli adımlar atmıştır.

Şehirdeki tüm genelevleri kapattırıp ahlaksız insanları kovdurdu. Eski fahişelerin hepsini toplatıp saraydan manastıra çevirdiği bir yere aldırarak rahibe yapmaya çalıştı. Bu baskılardan dolayı kendini yüksek burçlardan aşağı atanlar olmuştur. Theodora tüm hırsı ve ihtirasları ile ülkeyi perde arkasından yöneten kişiydi. Ancak 548'de memesinde bir kitle fark etti. Kraliyet cerrahı Aetios of Amida'ya başvurdu. Aetios tanısını koydu ve yaranın çıkarılıp atılması ve açık alanın koterizasyonunu (yakılması) önerdi. Ona göre imparatoriçenin az da olsa bu şekilde bir şansı olabilirdi. Theodora ölümü seçti. Tüm hastalığına rağmen, göğüslerinin alınmasını reddetti. Ağrı kesiciler kullanarak soylu yaşamına devam etti. 548 yılında öldü (resim 20).

Resim 20: Theodora, Ravenna-İtalya'da San Vitale Bazilikası'ndaki Bizans Mozaği'nde.

Roma ve eski Yunan'la aynı dönemlerde, Orta Doğu, yani İbrani dünyası ile ilgili bilgileri daha çok Tevrat'ta-kilerden elde edebiliyoruz. "Yaradılış" Bölümü'nde Adem ile Havva, birbirlerine karşı herhangi bir utanma duygusu olmadan cennet bahçesinde çıplak olarak tasvir edilmiştir. Tanrı'nın yasaklamasına rağmen yasak meyveyi yedikten sonra gözleri açılmış ve çıplak olduklarını fark etmişlerdir. Hemen incir ağacı yaprakları ile genital bölgelerini örtmüşlerdir. Ancak, Havva'nın memelerini örttüğüne dair bir bilgi yoktur.

Tevrat'ta kadın, yaradılışın ana damarları olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar Yahudilik'te bazı kadınlar güzelliği, alçak gönüllülüğü, asaleti veya cesareti ile takdir edilmişlerse de, asıl değer onlara evini kadını olarak verilmiştir. Hatta muhafazakâr Yahudiler'de erkek çocuk doğurduktan sonra kadınlığın tamamlandığı inancı yer almıştır.

Erken Yahudilik'te memenin kutsallığının direk Tanrı'nın kendi ile bağlantısı vardır. Tanrı, "El Shaddai", emziren, besleyen tanrı olarak algılanmıştır. Doğurganlık o dönemlerde Yahudiler'in dinsel hayatının merkeziydi. Memeler de rahim gibi kutsanmıştı. Süt vermeyen bir meme, kısır bir rahim gibi bir lanet işareti olarak kabul edilmiştir.

Kendi zamanlarındaki fahişe veya köle olmayan Yunan kadınlar gibi, Yahudi kadınlar da bekâretlerini baba evlerinde korumak ve evlendiklerinde kocaları tek eşli bir hayat yaşamak zorundaydılar. Kocasını dışında herkesten vücutlarını saklamak zorundaydılar. Evlenirken giydikleri duvakla birlikte artık başlarını da örtmeye başlardı. İtaatkâr bir kadın ve fedakâr bir anne olarak memeleri kutsal olarak kocalara ve çocuklarına aitti.

İncil’le birlikte Hristiyan dünyasındaki en önemli figür Hz. İsa ile birlikte Bakire Meryem olmuştur. Meryem Ana’nın bir yandan normal bir anne gibi kadınlık özellikleri varken, diğer taraftan onu özel kılan bazı mucizelere sahipti. Bir erkekle birlikte olmadan çocuk sahibi olmuştu ve bunu Kutsal Ruh sağlamıştı. Tanrının oğlunu taşıma gibi yüce bir görev verilmişti. Bu figür, özellikle Hristiyanlığın ilk dönemlerinde kadınları derinden etkiledi. Onun gibi mucizelere sahip olmasalar da en azından onun gibi seksüel hayatları olmayabilir ve böylece saf kalabilirlerdi.

Eski çağlarda, günümüzdeki aşk evliliklerinin aksine evlilikler, görücü usulü, ya da başkalarınca organize edilmiş evliliklerdi. Yani o dönemde, evlenen çiftlerin birbirini sevmeye gibi bir beklentileri yoktu. O dönemde evlenen bir kadın bilirdi ki, görevleri, seks yapıp kocasını tatmin etmek, çocuk doğurmak ve bakmak, evişlerini yapmak, yemek pişirmek, eğer kırsal kesimlerde iseler bağ-bahçe işlerine ve hayvanlara bakmak şeklindeydi. Eğer şanslı iseler, fiziksel istismara maruz kalmadan kocaları kendilerine iyi davranırdı. Ancak , yine de, özellikle Yahudilerde olan başparmak kuralı XIX. yüzyıla kadar geçerliydi. Yani, kocası isterse dövebilirdi, ancak vurduğu sopanın kalınlığı başparmak kalınlığını geçmemek kaydıyla.

“Günümüzde hâlâ bazı yörelerde, kadının eşine ita-

at ve hizmet yükümlülüğü ve erkeğin dövme hakkı hâlâ geçerlidir. Bu yaklaşım son yüzyılda kadınların da çalışma hayatına katılımı ve faturaları ödemeye başlamasıyla değişti. Mecburen erkekler de çocuğa bakmak gibi işleri yapmak zorunda kaldılar. Kanun ve eğitim, bu transformasyonda tabii ki büyük rol oynadı. Artık erkeğin kadını dövmesi, –hatta başparmağından ince sopa kullansa– cezai hükmü getirmektedir”.

Tüm semavi dinlerin kadın erkek ilişkilerinde kadına bakışı insan neslinin başlangıcı olan Adem ve Havva’ya dayanır. Havva insanlığın anası olarak bilinir. Aynı zamanda bir eş olarak Tanrı’ya ilk itaatsizlik eden de.

İncil’de Yaratılış ile ilgili kısmın ilk bölümüne göre, Tanrı erkek ve kadını aynı anda kendi suretinden yaratmıştır. Ancak ikinci bölümde, yaratılışla ilgi farklı bir yaklaşım sunup Havva’yı ikinci plana iter. Bu versiyona göre, Tanrı Adem’i topraktan yaratmıştır. Daha sonra onu yalnız bırakmak istememiş ve yarenlik etsin diye Adem’in kaburgasından Havva’yı yaratmıştır. Bu durum, Havva’yı Adem’den daha aşağı pozisyonda gibi göstermekte, varlığını Adem’e borçlu gibi hissettirmektedir. Kutsal Kitap’a göre Havva’nın durumu daha da kötüye gider. Yılanın kandırmasıyla, Tanrı’nın aksi emrine rağmen, yasak meyveyi yer ve aynısını Adem’e de yaptırmak ister. Bu hareket her iki cins için de kalıcı sonuçlara yol açar. Tanrı, tüm kadınlara çocuk doğurma sancısı görevini yükleyerek Havva’yı, ağır, terleten işleri erkeklere vazife kılarak da Adem’i cezalandırmıştır. Böylece Havva’yı daha alt pozisyona sokup, kocasına itaati mecbur kılmıştır. Buna dayanarak, çoğu kültürde kadının kocasına itaati, Tanrı’nın isteği olarak gösterilmiştir.

Çoğu feminist, İncil’deki bu yazımı, kadını ikincil pozisyona sokmak yerine, onu Adem’den daha gelişmiş olarak yaratılmış olarak algılar. Hatta bazı muhafazakârlar

da kadını bir biyolojik ihtiyaç olmaktan öteye taşırlar. Erkeğin eşi olarak kadın, onun üzerinde ahlaki kontrole sahiptir. Bir başka deyişle erkeği çekip çeviren odur. Erkek iyiye, kadın onu daha da yükseltir, kötüye kadın onu batırır. Kadın-erkek eşitliği savunucuları aynı zamanda Yaratılış'ın ikinci bölümünün son cümlesine dikkat çeker. "Erkek anne ve babasını bırakıp kadına tabi olup tek vücut olurlar".

Erken Hristiyanlık teolojisi, insan vücudunu sakınılması gereken bir nesne olarak görmüştü. Özellikle kadın teni, manevi mükemmeliyete ulaşmada bir tehditti, çünkü, insanların dikkatini Tanrı'dan uzaklaştırıyordu ve zina gibi günahlara zorluyordu. İnsanları bedensellikten uzaklaştıran yaklaşımlar uzun süre Hristiyanlıkta hüküm sürdü. Hristiyanlık tarihi, bu özelliklerinden dolayı azizlik mertebesine ulaştırılmış kadın figürleri ile doludur. IV. yüzyıl ait bir hikâyede, memesindeki kitle ve yarayı erkek hekimlere göstermeyerek kendini Tanrı'ya bırakmış ve O'nun sayesinde iyileşmiş Aziz Makrin'in hayatı anlatılmaktadır.

Hristiyanlığın erken dönemlerine ait resimlerde çizilen erkek ve kadın figürleri arasında bir fark olmadığını, cinsel farklılıklarının gösterilmediğini görüyoruz. Eğer bir resimde çıplaklık varsa mutlaka ortada bir lanet veya cehennemle bir ilişkisi vardı. Hatta, bazen şeytan sarkık memelerle tasvir edilmiştir. Antik çağlarda memelerin gösterilmesi kutsal iken, Hristiyanlığın erken dönemlerinde tersine memesizlik kutsaldı. Pek çok din adamı, en büyük günahlardan olan şehveti kadınlara yıkmış ve meme ve diğer cinsel organları dağlama ile cezalandırmıştır. Tersine, bazı dindar, mahremiyetine sıkıca bağlı olan kadınlar da bazen inanmayanlar tarafından aynı cezalara maruz kalmışlar ve sonradan şehit olarak kabul edilip azizlik mertebesine ulaşmışlardır. Bunlara

en iyi örnek Aziz Agatha'dır. Dindar biri olarak III. yüzyıl Sicilya'sında yaşamış ve Romalı yöneticinin birlikte olma ve Roma Tanrılarına inanma önerisini reddetmiş ve memeleri kesilerek cezalandırılmıştır. Sonradan Katolik Kilise'si onu emziren kadınların aziz hamisi olarak kabul etmiştir. Emziren kadınlar, daha çok süt vermek ve sağlıklı memelere sahip olmak için Aziz Agatha'ya dua etmeye adaklar adamaya başlamışlardır (resim 21). Benzer bir trajediyi de Floransa'da Aziz Reparata yaşamıştır. Bu tür uygulamaların sonradan ressamlar tarafından oldukça vahşi görüntülerle resmedilmesi, ressamların memelere karşı sadist duyguları olarak yorumlanmıştır.

Resim 21: Aziz Agahta, Sano di Pietro 1405-1481.

Memenin resimlerde ortaya konması son derece nadirdi. Bunun ender örneklerinden birkaçında Meryem Ana'nın memeleri gösterilmiştir. Bu açıklık, O'nun fedakârlığının ifadesiydi ve cehenneme gidecek günahkârlara affetmesi için Tanrı'ya yalvarma anlamı taşıyordu.

Orta Çağ Hristiyanlığında memenin tek anlamı anne ile çocuğu arasındaki bağ olmasıydı. Tüm anneler Meryem Ana'yı örnek almışlardı. Bir annenin çocuğunu emzirmesi sadece bir beslenme meselesi değildi. Anne, aynı zamanda dinsel ve ahlaki aile inanç sistemini de çocuğuna transfer ediyordu.

Meryem Ana'nın eski Hristiyanlık teolojisinde sütü cennetten gelen ışıklar olarak algılanmış ve tüm Avrupa'da

hemen hemen her kilisede Meryem Ana'nın sütü olduğu iddia edilen kaplar yer almıştır. Meryem Ana'nın sütü her daim, havarilere, azizlere ve hasta insanlara sağlık ve güç veren kaynak olarak resmedilmiştir (resim 22).

Resim 22: Meryem Ana Aziz Bernard'ı uzakta emzirirken, Alonso Cano, 1656-1660.

Orta Çağ Hıristiyanlığının fakir Avrupa'sında para çok önemliydi. Cinsel suçların çoğuna para cezası verilir-di. Örneğin o dönem İrlanda'sında iş-güç sahibi bir ada-ma tecavüz edilirse, tecavüz eden 7 "cumal" ödemek zo-rundaydı. 1 cumal 7 köle kadına ya da 21 süt veren ineğe eşitti. Eğer tecavüz edilen kadınsa bu miktar yarıya iner-di. Aynı dönem İngiltere'sinde, bir kadının izinsiz memesi-ne dokunmak 5 Şilin'le cezalandırılırdı. Eğer kadını ye-re düşürmüştü bu miktar iki katına çıkar, tecavüze yel-tenmişse 60 şilin olurdu. Tecavüz konusunda bir zorlukta gerçekten kadının rızası olup olmadığı konusuydu. Bir kız tecavüze uğradığında hemen var gücüyle bağır-malı, kanlı giysileri ile birlikte hemen en yakınındaki insanlara sığınmalıydı. 40 gün içinde evraklar tamamlanıp mahke-meye çıkmalıydı. Yoksa hiç bir hakkı kalmazdı. Genelde kurbanın da suçu olabileceği hep akılda tutulurdu. Bazen suçlayan kişi suçlu durumuna da düşebilirdi. O dönem Fransa'sında bir mahkeme süreci hep örnek gösteril-miştir. Kendisine zorla tecavüz edildiğini ileri süren bir kadın mahkemeye başvurur. Suçlanan adam reddeder ve rızası

ile olduğunu söyler. Mahkeme kadını haklı bulur ve adama büyük bir para cezası verir. Adamdan hemen paranın orada kadına vermesi istenir. Hâkim kadını yollar, adamı bekletir. Birkaç dakika sonra, adama “git paranı geri al ve buraya geri gel” der. Adam gider, kadını bulur, ancak kadının çetin cevizdir. Adam parasını alamaz ve bir güzel de kadından sopa yer. Adam perişan halde mahkemeye geri döner. Hâkim derhal görevlileri göndererek, kadını tutuklatıp getirir. Parayı alıp adama geri verir. Verdiği karar şudur: “Bir kadın para için kendini savunabiliyorsa, namusu söz konusu olduğunda kendini çok daha iyi savunabilir. Demek ki bu iş rızası ile olmuştur”.

Orta Çağ Avrupa’sında, özellikle Britanya’da bir diğer gelenek de “jus primae noctis” yani ilk gece hakkı idi. Her ne kadar böyle bir yazılı kanun olmasa da güçlü feodal derebeylerinin kendilerinin koyduğu, fakir halkın itiraza gücü yetmediği bir kuraldı. Halkından bir genç kız evlendirilirken, düğün gecesi kız soylu bey tarafından alınır böylece kız ilk geceyi kocası ile değil, onunla geçirirdi. Bununla ilgili ilginç hikâyeler de vardır. IX. yüzyılda, Kont Gerald of Aurillac adlı bir soylu, tebası içinde çok güzel bir kız görür. Evleneceği günü takip ettirir. Düğün günü geldiğinde ilk gece kendisine getirilmesini emreder. Gelinin babası, kızı bir güzel dövüp her tarafını deforme eder. Akşam kız Kont’a gittiğinde, yüzünü açar. Kont onu görünce dehşete düşer ve kızın cinlerce çarpıldığını düşünüp hemen geri yollar. Böylece kız tecavüzden kurtulmuş olur. Ne ilginçtir ki, bu Kont sonradan kendi kilisesini kurup azizlik mertebesine erişmiştir. O dönemlerde kaç tane kızın bu şekilde soylularca suistimal edildiği, köylülerin de soylulara ne tür oyunlar oynadığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak bu konu hakkında çok yazılıp çizilmiş, çok sayıda filmler yapılmıştır. Bunlardan en bilineni “Braveheart” filmidir. Bū-

tün o kargaşa, savaş, bu gelenekten dolayı çıkmıştır.

Rönesansla birlikte, öncelikle İtalya'da ve sonra tüm Avrupa'da fikir hayatında köklü değişiklikler olmaya başladı. En büyük gelişmeler sanat hayatındaydı. Artık yapılan tablolarda Meryem Ana emzirirken görüntülenmeye başladı. Yine rönesansla birlikte ekonomik hayattaki gelişmeler beraberinde zengin bir sınıf yaratmaya başladı. İnsanlar dünyevi zevklerle daha çok vakit ayırır oldular ve fiziksel görünümlerine önem verir hale geldiler. Soylu ve zengin kadınlar soylarını devam ettirmek için doğurmaktan kaçamadılar, ancak emzirme işini sütannelere bıraktılar. İnsanlar arasındaki eşitsizlik daha ilk süt damlası ile başlamış oldu. Fakirlerin çocukları için inek sütü, zenginlerinkiler için ise hazır sütanne sütü.

Rönesansın erken döneminde bu akımı başlatanlar, esas olarak, bebekliklerinde anne sütünden mahrum bırakılmış fakir aile kökenli sanatçılardı. Resim ve heykellerinde emziren Meryem temasını sık işlemelerinin nedeni, belki de bu özelemlerinin yansımasıdır.

Orta Çağ boyunca memeden gelen süt ve Hz. İsa'nın kanı, Hz. Meryem'in göz yaşları gibi diğer sıvılar mistik anlam taşıyorlardı. Süt ve kan aynı madde olarak kabul ediliyordu. İlki, diğerinden kaynaklanıyordu. Pek çok hikâyede bu bağlantı izlenmiştir. Örneğin, Aziz Catherine tablosunda boynundan kan yerine süt fişkirir tarzda resmedilmiştir.

Sonuç olarak, tarihsel açıdan düşünüldüğünde, Meryem Ana figürü, antik çağlardaki ana tanrıçalardan farklıdır. XIV.-XVI. yüzyıllarda emziren Meryem Ana kadın kutsallığının prototipidir. Memelerinin olmasının tek nedeni Hz. İsa'yı besleyecek olmasıdır. Bu figür kadını yine erkek egemenliği altında göstermektedir. Hz. İsa olmasaydı Meryem Ana'nın tarihsel bir önemi olmayacaktı. Ancak, Meryem Ana olmasaydı Hristiyanlık temelde

kadının varlığından tamamen yoksun kalacaktı.

İtalya'da rönesansla birlikte emziren Meryem tablolarının yapımından yaklaşık bir asır sonra Fransa'da ilk defa dinsel amaç dışında memenin açık olarak resmedildiği tablolar ortaya çıkmaya başladı. Bunların belki de ilki Fransa Kralı'nın metresi Agn s Sorel'e aitti (resim 23). Bu resim, daha önceki emzirirken gösterilen, gövdeye iğreti olarak tutturulmuş memelerden farklı çizilmişti. Bu tablodaki meme, çocuğunu emzirmek için değil de sanki, resme dışarıdan bakan birini cezp etmek için sunulmuştu. Bu resim adeta erotik sanatın ilk sinyaliydi.

Resim 23: Agnes Sorel. XV. yüzyıl.

Agn s Sorel'in hikâyesi, aynı zamanda Fransız sarayında yeni sosyal yapılanmayı gösteriyordu. Bir Fransız Kral'ın ilk resmi metresi olarak pek çok saray, mücevher ve unvan ile ödüllendirilmişti. Hatta sarayı krali eninkinden daha gösterişliydi. Kraliçe, Kral'ın 14 çocuğunu doğurmasına karşın bu duruma fazla tepki gösteremiyordu. Derin dekolteli, uzun kuyruklu elbiselerle dolaşması etraftan eleştirilirken, Kral VII. Charles, bunları hiç  nemsemiyordu. VII. Charles (1403-1461) hükümdarlığını Joan d'Arc'ın askeri zaferleri ile kazanmış, ancak onu daha sonra İngilizlere teslim etmiştir. Evlilik dışı ilişkisini topluma bu kadar açık gösteren ilk kraldır.

VII. Charles, Agn s Sorel'i ilk gördüğünde 40 yaşındaydı (1444). Agn s, onun yarı yaşındaydı ve g zelliğ  ile kendine bağlamıştı. Kral, onu yakın bir saraya yerleştirerek onurlandırmıştı. Bir metres olmasına rağmen Agn s Sorel'in Fransız tarihinde olumlu bir imajı vardır. Kral'ın ilgisiz, içe kapanık halini değiştirmiş ve bu sayede Normandiya İngilizlerden geri alınmıştı. Onun erotik gücü Kral'a askeri güç olarak yansımıştı. 15 yıl  nceki Joan d'Arc'dan sonra ikinci kez bir kadın, bu kez cinsel gücüyle Fransa Tarihi'ni etkilemişti.

Agn s Sorel'in bu muhteşem hayatı kısa sürdü. Kral'la tanışmasından altı yıl sonra hastalandı ve birkaç gün içinde öldü. Arkasında, annelikle bağlantılı kutsal memeden seksüel hazzı ifade eden erotik memeye geçişi çağrıştıran tek memesi açıkta portresini bıraktı. Bundan sonra, sanat ve edebiyatta meme artık daha az bebeklere ve kiliseye ait, fakat daha çok erotik dürtüsüne ihtiyaç duyan güçlü erkeklere ait olmaya başladı.

Derin dekolte kıyafet giyilmesini Fransa sosyetesinde moda haline getiren, aslında VII. Charles'ın annesi Isabeau de Bavi re'dir. Zamanın Kardinal'i tarafından azarlanmasına rağmen tarzı kısa sürede moda oldu ve tüm Avrupa'ya yayılmaya başladı. Orta  ağ'ın sonuna doğru olan bu akımlara karşı din adamları da, ağır eleştirilere başladılar. Kadın vücudundaki bu açıklıkları cehennemın giriş kapısı olarak nitelediler. Bu eleştirilerden kaçmak, en azından aza indirgemek isteyen, ancak dekolteden vazgeçemeyen kadınlar yeni bir yol buldular. Vücutlarının açıkta bıraktıkları yerlerini transparan tüllerle örtmeye başladılar. Ancak, yine de bazılarının "şeytanca bir hile" ithamından kurtulamadılar. Bu dönemde çoğu Avrupa ülkesinde bu tür tahrik edici giysilere yasaklar getirilmesine rağmen dekolte kıyafetler varlıklarını sürdürdüler.

Kadınların dekolte giysilerle gösteren tablolardan

cesaret alarak, takip eden dönemlerde kadınları banyoda çıplak resmeden figürler hızla yaygınlaştı. O dönem güzellik anlayışının günümüz kriterlerinden çok farklı olduğu söylenebilir. Tüm Orta Çağda olduğu gibi Rönesans boyunca bu anlayış hep aynı kaldı. Buna göre, ideal kadında memeler küçük, elma gibi yuvarlak, sert, sıkı ve birbirinden ayrıık, kalçalar ise dolgun ve geniş olmalıydı.

Memeler, rönesansla birlikte ortaya çıkan cinsel özgürlük kavramının en önemli parçası olmuştur. Her sınıftan kadınlar vücutlarını biraz daha ortaya çıkarmada daha cesaretli hale gelmişlerdir. Hayat kadınları ise vücutlarını ortaya çıkarmada daha rahat hareket etmeye başladılar. O dönemde hayat kadınları iki ana grupta değerlendiriliyordu. Birincisi, fahişeler, ikincisi ise “courtesan” denilen kadınlardı. Bu ikinci grup sadece yüksek sosyete, entelektüel erkeklere hizmet ederlerdi. Bunlar, sadece cinsellik değil, Japon geyşalar gibi, dostluk, eğlence yönüyle de hizmet veriyorlardı. Çok iyi dans ederler, şarkı söylerler, hatıra resim, tiyatro gibi sanatlarla da uğraşırlar, bunlardan da para kazanırlardı. Bu kadınlarda en ünlüsü Venedik’li Veronica Franco’dur (resim 24). Fahişelikten şairliğe geçmiş ve çok iyi bir edebiyatçı olmuştur.

Resim 24: Veronica Franco, 1546-1591.

Rönesansla birlikte cinselliğin özgürlük kazanması, beraberinde bazı aykırılıkları da ortaya çıkarmıştır. Bu ay-

kırılıklardan en yaygını homoseksüellik olmuştur. Bu türden ilişkilere azaltmak için büyük şehirlerdeki yöneticiler “courtesan”lara destek oldular. Onların meydanlarda bel-leri açık, şuh biçimde oturabilmelerine izin verdiler ve hatta onlara büyük vergi indirimleri yaptılar. O zaman-larda emsali görülmemiş bu uygulamada, çıplak göğüsle-rin halka açık yerlerde sergilenmesi gerektiğini vurgula-yan bir kanun çıkarılmıştır. Bu yasa, XV. yüzyılda Vene-dik’te çıkarılmıştır ve pencere önlerinde oturarak müşte-rilerini cezbetmeye çalışan fahişeleri kapsamaktadır. O çağlarda homoseksüellik o derece yaygındı ki bazı kadın-lar erkek partner arayışı içinde olan genç erkekleri cez-betmek için erkek kıyafetleri giymek zorunda kalmışlar-dır. Bu durumda daha da çirkin ilişkileri ortaya çıkarabil-diğinden, kadın fahişelerin iş başındayken cinsiyetlerini belli etmelerine ve bu amaçla da göğüslerini sergilemele-rine izin veren bir yasa çıkarıldı. Fahişelerin evlerinden çıktuktan sonra belden yukarıları çıplak vaziyette üzerin-de durabilecekleri özel bir köprü vardı. Köprü uygulama-sı o kadar ünlü oldu ki, ona “Ponte delle Tette” yani gö-ğüsler köprüsü adı verildi. XV. yüzyıl başlarında bir yaza-rın eserinde Venedik ve yakın çevrede 11 bin civarında fahişenin çalıştığı belirtilmiştir (resim 25).

Resim 25: “Ponte delle Tette” göğüsler köprüsü.

Rönesans döneminin plastik sanatlarında, kadın gü-zelliği olarak, eski Yunan ve Roma heykelleri ideal norm

olarak temel alındı. Buna göre, kadın uzun boylu, başı küçük, memeleri yuvarlak ve yukarıda olmalıydı. Venüs ve Diana heykelleri, uzanıp yatan veya ayakta, sıkı memeli ve bacakları uzun olarak tasarlandı. Jean Cousin'in "Eva Prima Pandora"sı, o dönem erotik idealini ve artık kadın baştan çıkarıcı güzelliğini açıkça ortaya çıkaran yaklaşımlara iyi bir örnektir (resim 26).

Resim 26: Eva Prima Pandora, XVI. yüzyıl.

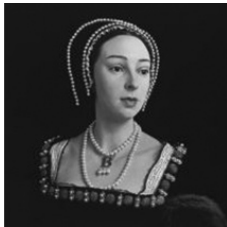
Elit kadın vücudunun sanatta idealize edilmesi ve saray duvarlarını süslemesi, daha şanssız olanların kazıklara bağlanıp yakılması aynı dönemde olmuştur. Rönesansın onca ihtişamı yüksek kültürüne karşın, bu dönemde hem Katolik hem de Protestanların cadı avcılığını en yüksek düzeyde idi. Cadılıkla suçlanıp ölüme mahkûm edilenlerin çoğu (% 80'den fazla) kadındı. II.-III. yüzyıl boyunca ortalama 100.000 kadın bu şekilde katledilmiştir. Cadılığın kitabımızın konusu ile ilgisi, cadılıkla vücuttaki bazı anormal kabul edilen izler, lekeler ve çıkıntılarla arasında kurulan bağlantıdır. O dönem insanlarına göre bunlar cadılığın sembolleriydi. Örneğin, İngiltere'de, normalde anatomik olarak süt çizgisi (şekil 1) üzerinde bulunabilen fazladan bir meme ucu kalıntısı, bir iz veya leke, şeytanın veya iblisin cadının kanını emdiği ve cadının onu beslediği yer olarak kabul ediliyordu. Oysa insan embroyusu gelişirken dokular koltuk

altından kasıklara inen bir hatta birleşmekte ve bu hat üzerinde meme oluşmaktadır. Bu hat üzerinde ayrı bir meme dokusu, meme ucu ya da areolası olabilmesi her zaman muhtemeldir. Bir kadın cadılıkla suçlandığında hemen vücudunda cadı memesi aranırdı. Bir başka inanış ta gerçek cadının bu meme ucu çimdiklendiğinde buna tepkisiz kalmasıydı. Yaşadığı suçlama şokuyla zaten donup kalan kadının tepkisiz kalması doğaldı. Böylece pek çok masum kadının suçu ispatlanmış oluyordu. Bundan sonra yapılacakların en hafifi meydanda kırbaçlanma, en ağır ise kazığa bağlayıp yakılmaydı.

Şekil 1: Süt çizgisi.

Cadılıkla ilgili hüznü hikâyelerden biri de İngiltere Kralı VIII. Henry'nin cadılıkla suçlanıp idam edilen eşi Ann Boleyn'e aittir (resim 27). Onun hakkında üç

Resim 27: Ann Boleyn 1501-1536.

memesi olduğu söylentisi, onun büyücülük yaptığı ve

dolayısıyla da ölümü hak ettiğini haklı çıkarmak için büyük ihtimalle ölümünden sonra yayılmıştır.

Rönesans erotizminin bir yansıması da edebiyat alanında olmuştur. Özellikle Fransa'da ortaya çıkan, kadın vücudunu her yerine ayrı övgüler içeren "blazon" denilen bir şiir türü ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, karşıt akım olarak kadına karşı şiddet dolu hisleri barındıran "antiblazon" adlı bir tür de kendine yer bulmuştur. Bunun nedeni tamamen psikolojiktir. Erkekler kadın vücudunu sadece erotik gereksinimlerinin karşılığı olarak değil, aynı zamanda yaşlanma ve ölüm korkularının yansıması olarak görüyorlardı. Yaşlandıkça, kendi vücutlarında meydana gelen bozulmaları umursamaz gözükürken, kadın vücudunda meydana gelen bozulmalarla alay ederek yaptıkları yansıtma ile egolarını korumaya çalışmışlardır. Bu şiirleri yazanlar hep erkek şairlerdi. Aynı dönemde ortaya çıkan nadir birkaç kadın şairin yaklaşımı oldukça farklıydı. Onlar da erotizmi ve aşkı önemsiyordu, ancak platonik olanını. Şiirlerinde kendilerinin güzelliklerini ortaya sermeyi seviyorlardı, ancak ulaşılmaz olarak göstermeyi yeğliyorlardı.

Rönesans edebiyatı ve sanatı, o dönemin sansasyonel aşkları ile doludur. Bu aşklar rönesans sanatçılarını ilham vermiş ve bu aşklardaki karizmatik kadınları materyal olarak kullanmışlardır. Bu kadınlardan biri de II. Henri'nin metresi Diane de Poitiers idi. Birkaç yüzyıl boyunca tanrıça Diana'nın figürü olarak onun vücudu model olarak kabul edilmiştir (resim 28). Diana de Poitiers, 31 yaşında güzeliğinin zirvesinde iken dul kalmış ve genç prens Henri'nin dikkatini çekmiştir. Henri, 13 yaşındaki Catherine de Médicis ile evlendirilmesine ve ondan 10 çocuğu olmasına ve başka kadınlarla da ilişkisi olmasına rağmen, de Poitiers onun her zaman gözdesi olmuş ve prestijli bir yaşam sürmüştür. Bugün de Fran-

sa'nın en ünlü şatolarından "Chenonceaux" ona aittir. Diana de Poitiers'in bu ihtişamında küçük ve sıkı memelerinin ne kadar yeri olduğu belli değildir. Ancak bunun dönemin ideallerine uygun olduğu ve Henri'nin onları çekici bulduğu kesindir. Hatta, Henri'nin kullandığı kişisel kadehinin onun memelerin esinlenerek yapıldığı ve bunun Truva'lı Helen'e dayandığı söylenebilir. Yunan inancına göre ilk kadeh şarabı Truva'lı Helen'in memelerinden esinlenerek yapılmıştır.

Resim 28: Diana de Poitiers, XVI. yüzyıl.

Erkeklerin kadın vücudunun güzelliğine erotik zaaf-ları kadar, deforme olmalarına insafsız yaklaşımları, kadınları o dönemde güzelliklerini korumak için tedbirler almaya yöneltmiştir. Yüzleri kadar açıkta olan memelerinin diriliğini korumakla ilgili bazı tedaviler sıkça uygulamaya başladılar. XV. yüzyılda, bunlardan VIII. Charles'ın gözdesi Eleanor, memelerinin güzelliğini afyon suyu, sarmaşık, gül yağı ve kâfurdan yaptığı karışımı sürerek artırmaya çalışmıştır. Diana de Poitiers ise, domuz sütünü yağmur suyu ile karıştırarak aynı amaçla kullanmıştır. XVI. ve XVII. yüzyılda çok sayıda güzellik formülleri içeren el kitapları yayınlanmıştır. Bu formüller ezilmiş inci taneleri, domuz yağından güvercin pisliği ve kurbağa gözüne değışen çok sayıda farklı malzemeler içerebiliyordu. Jean Liebault'un "Three Books for the Embellishment of the Human Body" kitabında (İnsan vücudunu güzelleştirme-

nin üç kitabı-1582) şunlar tavsiye edilmiştir:

Küçük ve sıkı memeleri olanlar memelerinin formunu korumak için, kimyon tohumlarını suda ezerek hamur haline getirip memelerine sürmeleri, su ve sirkeye batırılmış bezlerle sıkıca sarmaları, üç gün sonra açıp her şeyi çıkarmaları; üzerine yeniden sirkeyle karıştırılmış ezilmiş zambak sürmeleri, üzerinin bantlanarak üç gün daha beklemeleri gerekir.

Görünüşün elit kesimde önem kazandığı bu dönemde, umumi hamamların yerini ev ve saraylardaki kişisel küvetler almaya başladı. Ancak temizlik anlayışı günümüzden çok farklıydı. İnsanın uzun süre su içinde yatması, gözenekleri açıp toksik maddelerin girmesine neden olduğu düşünüldüğünden zararlı olarak görülüyordu. Temizlik ancak yatak örtülerinin ve kişisel çamaşırların sık değişmesi ile sağlanabilirdi ve parfümler sabundan çok daha önemliydi.

Çoğu varlıklı Rönesans annesi, memelerini deforme olmaktan kurtarmak için çocuklarını emzirmemeye başladılar. Orta Çağın geç dönemlerinden itibaren üst sınıf Fransız ve İtalyan anneler evlerine getirdikleri sütanneleri kullanmaya başladılar. Rönesansla birlikte, çok zengin olanlar dışında çoğu aileler 18-24 ay kadar bebeklerini köylere, sütannelerin yanına göndermeye başladılar. O dönemde sütanne bulmak çok kolaydı. Zaten her kadının birkaç tane çocuğu olduğundan ve emzirmenin bir doğal doğum kontrol yöntemi olarak kabul edildiğinden hemen her kadın sütanne olmaya adaydı. Soylu kadınların ise, tersine emzirmeleri pek istenmiyordu. Soylarını devam ettirmek için erkek, başka ailelerle ittifaklar kurmak için kız çocuklarına ihtiyaçları vardı. Doğan çocukların neredeyse yarısının öldüğü o dönemlerde, soylu kadınlardan

mümkün olduğunca çok çocuk doğurmaları isteniyordu. Ayrıca, kocalar da sütannelerin varlığından memnundular. İnanişâ göre, anne sütü, vajinal kanın memedeki yansımasıydı ve rahimle memeler arasında direk bağ vardı. Eski Yunan inanişına göre, adet kanı hamilelikte kesilir ve büyüyen fetusa gider, doğum sonrası da rengini kaybedip beyazlaşıp beyaz kan olarak meme ucundan çıkardı. Emziren bir annenin cinsel birleşmesi bu yolla sütün zehirlenmesine neden olup bebeğe zarar verebilirdi. O nedenle süt veren kadınlara cinsel birleşme yasaklanmıştı.

Orta ve Yeni Çağ taşra kadınlarında süt verme paylaşılan bir işti. Sütü olmayan, ya da işi nedeniyle o anda orada bulunamayan annenin bebekleri diğer süt veren annelerce emzirilirdi. Üst sınıftan kadınlar, imkânları varsa sütanne tutarlardı. Sütannelik kurumu eski çağlarda da vardı. Eski Mısır, Babil ve Yahudilerde de bebekler 3 yıl kadar süre emzirilirdi, çoğu da sütanneler tarafından. Peygamberlerden Hz. Musa ve Hz. Muhammed de sütannelerce emzirildiği bilinmektedir. İslam kurallarına göre, aynı memeden emzirilen erkek ve kız bebekler süt-kardeş kabul edilir ve ileride evlenmeleri yasaklanmıştır.

1780 yılında Paris'te tutulan bir kayda göre Paris'te doğan 21.000 bebekten sadece 1000 tanesi kendi annesince emzirilmiştir. Fransa sütanne kurumunun en uzun süre sürdüğü ülke olmuş, XX. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir.

Avrupa Kraliyet ailelerindeki soyluların bu konuda davranışları farklı olmuştur. Kraliçe Viktorya, Kent Düşesi olan annesi tarafından emzirilmiş olmasına rağmen kendi dokuz çocuğunu da emzirmemiştir. Kızı Alice bebeği olduğunda emzirmek için annesinden izin istemiştir. Emzirme o dönemlerde de doğal yoldan hamilelikten korunma yöntemi olarak bilindiğinden, korunma soylular için iyi bir yol değildi. Soylular, güçlerini artırmak için evlilik ba-

ğını kullanıyorlardı ve kız olsun erkek olsun sürekli çocuklarına ihtiyaçları vardı. Mortalitenin (ölüm oranının) çok yüksek olduğu o dönemde soylu kadınlardan sürekli doğurmaları bekleniyordu. Ezirmek ise buna engel oluyordu. O yüzden soylularda sütanne kullanımı elzemdi.

Kraliyet ailelerine sütannelik yapanlar öyle sıradan insanlar olmazdı. Örneğin, Fransız monarşisine hizmet etmekle ünlenen Madame Poitrine (Bayan Meme) de aristokrat biriydi (resim 29).

Resim 29: Madame Poitrine

Bir diğer ünlü sütanne de bebekken XIV. Louis'i 6 aylıktan 18. aya kadar emziren Dame Longuet de La Giraudière'dir. Kral'ı emzirirken resmedilmiş tablo, gerçekten bu sahneye bakılıp ta mı yapılmış, yoksa hayali mi olduğu bilinmemektedir. Sonuçta resmedilen meme bir Kralın ağzına yakışacak şekilde çizilmiştir (resim 30).

Resim 30: XIV. Louis ve Dame Longuet de La Giraudière, Charles Beaubron, 1640

Sıradan halk arasında da meşhur sütanneler vardı. 1831'deki tıbbi bir dergide yazdığına göre, Judith Waterford isminde bir kadın kendi 6 çocuğu ile birlikte tam 50 yıl sütannelik yapmıştır. İyi günlerinde nerdeyse günde bir buçuk litreye yakın süt verdiği yazılmıştır. 81 yaşında bile hâlâ göğüslerinden süt geldiğini ifade etmiştir.

Genetik biliminin bilinmediği eski dönemlerde, kişilik ve karakterin çocuklara süt yoluyla geçtiğine inanılırdı. Annenin emzirmedeği durumlarda sütanneler özenerek seçilirdi. Sütannenin asıl anneye benzemesine dikkat edilirdi. Bir kere aynı cins bebekleri emzirmeliydi. Yani sütanne bir erkek çocuğa sahipse, yine bir erkek çocuğu emzirmeliydi. Kızı varsa, emzirdiği erkeğin feminizasyonuna sebep olabilirdi. Irkı farklıysa, zorda kalırsa, sütannenin 3 gün sütü sağılıp atılır, dördüncü gün bebeği emzirmesine izin verilirdi. İyilik süttten geçtiği için sütannenin sağlıklı olması, iyi beslenmesine önem verilirdi. Hatta sütünün tadına bile bazen bakılırdı. Meme şeklinin güzel olması ayrıca önemliydi. Sütannenin meme ucu yumuşaksa bebeğin güzel bir burnu olurdu. Sertse, kalkık ve kalın derili bir burun oluşurdu. Kızıl saçlıların sütünün kokusu daha kötü, esmerler sarışınlarla göre daha iyi süt verirlerdi. Soylu ailelerdeki kardeşler arasında daha çirkin ya da marazlı olanlar bunun için hep bebekliklerindeki sütannelerini suçlarlardı.

Bebeklerin, taşraya sütannelere gönderilmeleri, doktorlar, din adamları ve hümanistler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Bunlardan ünlü Fransız doktor Ambroise Paré (1509-1590), emzirmeden annenin alacağı fiziksel ve ruhsal hazzı tarif ederek emzirmeyi cesaretlendirmeyi amaçlamıştır. Hatta, bu işten hem annenin hem de bebeğin haz aldığını ifade etmiştir. Bu, XX. yüzyıldaki Freud düşüncelerine şaşırtıcı derecede benzerdir.

Tüm bu karşıt baskılara rağmen, çoğu üst sınıf ka-

dınlar kocalarını da dinleyerek yine de emzirmeyi reddetmişlerdir. Rönesans toplumunda iki tip meme vardır: erkek zevkine hitap eden, sıkı, üst sınıf memeler, ve dolgun, süt veren alt sınıf memeler. O dönemde bu toplumsal ayrılığa en güzel örnek IV. Henri'nin (1572-1610) gözdesi Gabrielle d'Estrées'dir. Çıplaklığı Rönesans tablolarına konu olan kraliyet metreslerinden sonuncusudur. Diana de Poitiers gibi, o da güzelliği ve kralı elinde tutmasıyla ünlüydü. Diana, kraldan 20 yaş yaşlıydı ve adeta yarı tanrıça olarak görülürken, Gabrielle kraldan 20 yaş küçüktü ve toplum tarafından sevilmiyor, yüksek sınıfa ait bir fahişe olarak görülüyordu. Diane, 30 yıllık mütevazı bir yaşamdan sonra kendini krala adamıştı. Gabrielle ise kraldan önce de aşkları ile ün kazanmıştı. Katolik ve Protestanlar arasındaki mücadeleden dolayı yoksullaşmış Fransız halkı Gabrielle'in bunu sadece para ve şöhret için yaptığını düşünüyorlardı. Tam da Henri IV, İngiliz kral Henry VIII gibi kalbinin sesini dinleyip sevgilisini tahtına taşımayı tasarladığı sırada, Gabrielle doğum sırasında 26 yaşında öldü.

Kral Henri, Gabrielle'i çabuk unuttu ve yeni sevgililer edindi. Bu dönemde Gabrielle'i belden yukarısı çıplak gösteren tabloları yapılmıştır. Bunlardan en ilginç, onu bir banyo küvetinde bir başka kadınla çıplak gösteren tablosudur (resim 31). Her ne kadar sağdaki sarışın kadının Gabrielle, onun memesine çimdik atan diğeri ise kız kardeşi olduğu söylene de, farklı yorumlarda bulunanlar da olmuştur. Bu farklı yorumlardan biri de, diğeri kadının Gabrielle öldükten sonra kralın yeni sevgilisi olan Henriette d'Entragues'dir. Yine yoruma göre, yeni sevgili öncekinin memesini çimdikleyerek onun erotik gücünü kendine aktarmayı istese de, Gabrielle'in diğeri eli yüzüğünü başkasına uzatmaktadır. Gerçekten de kral, onun ölümünden 18 ay sonra Marie de Médicis ile evlenmiştir.

Resim 31: Gabrielle d'Estrées (sağda), XVI. yüzyıl.

Rönesans dönemi Fransa ve İtalya'sında kadını ve özellikle memelerini çıplak olarak resmetmek yüksek sosyete sanatının merkezidi. Gabrielle'den sonra, meme erotizminin bu denli kullanılması da sona ermiştir.

Orta Çağ ve Rönesans dönemi Avrupa'sında kadınların % 90'ı memelerini sadece çocuklarını emzirme vasıtası olarak görürken, ancak % 10'u erotizminin ve cinselliğini parçası olarak kabul ediyor ve partnerleri ile paylaşıyorlardı. Orta Çağ ve Rönesans toplumunda lezbiyenliğin varlığı konusunda bir bilgi yoktur. Manastırlarda, şatolarda veya taşrada olsa bile gizli kaldığından kayıtlara geçmemiştir. Ancak, kadınının kadına dokunmasının bile tabu olduğu bir dönemde, Gabrielle d'Estrées'in tablosunda memesinin sıkılmasının aşırı cesaret gerektirdiği ve bir gizliliğin yansıması olduğunu düşünenler vardır.

Rönesans Fransa ve İtalya'sında şiir, resim ve heykel sanatında memenin erotizasyonu tamamen kralların, duklerin, prenslerin ve soylu ailelerin himayesindeydi. Aynı dönem İngiltere'sinde ise durum farklıydı. Bunun nedeni ise Kraliçe I. Elizabeth'in kişiliği idi (resim 32). Onun hükümdarlığı'nda (1558-1603), İngiliz sanatında çıplaklığın yeri olmamıştır. Elizabeth tahta geçtiğinde 25 yaşında, sarışın, uzun boylu, zayıf bir kızdı. İstenmeyen bir evlilik yaparak kötü bir üne sahip kral bir babanın kadın varisi olarak başlangıçta halk tarafından benimsen-

medi. Fakat, o yönetimindeki disiplin ve başarı ile belki de İngiliz tarihinin en sevilen hükümdarı olmuştur. Kadınsı görünüm onun otoritesinin sarsabilir, tam bir erkeksi tarz ise onu canavar gibi gösterebilirdi. O, kadınlığının fiziksel zayıflığını zerafetini ve duygusallığını, boyununun üst tarafından yerlere uzanan, sıkı, gövdesini ezen ağır kıyafetleri arkasına sakladı. Sadece elleri ve yüzü açıktaydı. Onda bir erkek kralın sahip olması gereken yüreklilik ve sertlik yeterince vardı. Bu görünümü ona “demir leydi” (iron lady) ünvanı kazandırmıştır. XX. yüzyılda İngiliz başbakanı Margaret Thatcher, O’na benzetildiğinden aynı ünvanla anılmıştır.

Resim 32: I. Elizabeth, “Darnley” portresi, 1575.

Göğüs bölgesini ezen sıkı giysiler, o dönem İngiltere’si sosyetesinde tercih edilen giysi olmuştur. Ancak, gizlenen şeyler daha da ilgi çektiğinden, erotizm fantezi tarzında İngiliz Edebiyatı’nda kendine yer bulmuştur. Yine de Elizabeth döneminde Shakespeare’nin başı çektiği İngiliz Edebiyatı’nda sevilen kişi hep güzel ve iffetli olmuştur. Değer verilen kadın, erdemli, sadık olmalı ve erkeklerin isteklerine karşı durmalıydı. Cinsellikten uzak durmalı, erkekler sadece onun kişiliğine değer vermeliydi. Cinsellik, ancak evlilikle kutsandığı zaman kötü olmaktan çıkabilirdi. Görmek, bir kadın tenine fiske olduğunda çok tehlikeli bir duyu haline gelip, erkeğin ruh

sağlığını bozabilirdi. Kadınlar için ise daha tehlikeliydi; iffetini ve hatta hayatını kaybedebilirdi.

Orta Çağ sonlarının kâşiflerinin bilinçaltılarında kadın vücudu ile keşfedilecek topraklar arasında yakın benzerlik vardı. Kristof Kolomb, dünyayı memeye, keşfedilecek yerleri ise meme ucu olarak tanımlamıştı. Amerika adalarını ilk gördüğünde hissettiklerini yazdığı esrinde, onları cennetin meme uçları (Edenic nipples) diye adlandırmıştır.

Kadının bir yer, toprak parçası olarak algılanmasının tarihi çok eskidir. Antik çağlarda doğa ve kadın bir kabul edilmiş ve kadın figürleri bahçeleri süslemiştir. İngiliz Edebiyatı'nda, toprak ve bahçe geleneksel olarak kadını, dağ ve tepeler memeleri, vadiler ise memeler arası klivajı çağrıştırmıştır.

Rönesansda memenin erotizasyonu, yeni bir cinsel özgürlük dalgasının sonucu ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık taassubunda, tarihte ilk kez tanrıdan ziyade insan her şeyin odağı olarak gösterilmiştir. Kutsal vücutların yerini normal insan teni almış ve fiziksel hazlar, evrensel hak olarak değerlendirilmiştir. İtalya'da Meryem Ana'nın emzirmenin kutsallığının sembolü olarak bir memesinin gösterildiği XIV. yüzyıl ile, çıplak memenin sanatta yaygın yer bulduğu XVI. yüzyıl arasında, Avrupa'da radikal olarak sosyal ve kültürel değişimler olmuştur. Eski dinsel görüşler laik anlayışla değişince, yeni politik, ekonomik ve coğrafik gerçekler ortaya çıktı.

Bu gelişimlerle birlikte yeni entelektüel aydınlar, memeyi de din adamlarının ellerinden alıp özgürleştirme çabasına giriştiler. Ancak buradaki özgürlükten faydalananlar kadınlar değil, ona sahiplenilen krallar, sanatçılar ressamlar-yani erkeklerdi. Bu dönemdeki resimlerin çoğunda erkekler bir kadının memesini dokunurken gösterilmiştir. Yapılan heykellerde meme kullanıldığında

çoğu zaman açıkta ve bazı fantazilere hitap ediyordu. Bunlara iyi bir örnek olarak “Fontana Delle Tette” -Meme çeşmesi- sayılabilir. İtalya’nın Treviso şehrindeki memeleri ortada olan bu heykelin ilginç tarafı, Serene Venedik Cumhuriyeti zamanında (1559-1797), vali seçimleri sırasında üç gün boyunca herkelelin bir memesinden beyaz, diğerinden kırmızı şarap akıtılırdı. Bu yeni valinin hemşerilerine olan teşekkürü idi. Bugün, bu taş göğüslerden sadece su akmaktadır (resim 33).

Resim 33: Fontana Delle Tette.

Memenin kadının kendinden, erkeklerden ve toplumdan çok aileye ait olduğu fikri, ilk kez bugünün Hollanda topraklarında ağırlık kazandı. Orta Çağın sonlarında, İngiltere, Fransa, İspanya gibi sert krallıklara karşın gelişen demokratik yapısı ile Hollanda’lılar, Avrupa’nın medeniyet beşiği haline geldiler. Politik özgürlük, din taassubundan kurtulma, tıpta ve ticaretle gelişmeyle birlikte zengin bir ülke haline geldiler. Soylular yanında bir de sıradan insanlar zenginleşerek bir burjuva sınıfı oluşturdular. Bu insanlar, zengin ancak aile yapılarını düşün, mutluluğu aile içinde arayan mütevazı halleri ile soylulardan farklıydılar. Her şeylerini ailesel uyum içinde idealize etmeye çalışıyorlardı. Aileleri kutsaldı. Çocuklar tanrının birer hediyesiydi ve huzurlu, dindar bir aile ortamında ve düzgün bir toplumda yetiştirilmeleri

gerekiyordu. XVII. yüzyıl Hollanda ahlak yapısında maternal (anneye ait) meme görüşü hâkimdi ve bebekleri mutlaka annesinin emzirmesi gerekiyordu. Bu dindar bir annenin en önemli göreviydi.

Avrupa'nın hiç bir yerinde, sanatta maternal memeye Hollanda'dakiler kadar değer verilmemiştir. Bunlardan biri olan Pieter de Hooch, emziren anne temasını en fazla kullananlardandır (resim 34). Eğer bir tabloda bebek de varsa memenin çıplaklığının bir ayıbı yoktu. Özellikle Protestan Kuzey Hollanda'da artık emziren Meryem resimleri ortadan kalktı. Onun yerine, emzirme, yeme, içme, temizlik yapma gibi günlük temaların işlendiği sıradan insanların figürleri yapıldı. Kutsal anneden, sıradan anneye geçiş teması Hollanda'dan çok sonra diğer Avrupa ülkelerine yayıldı.

Resim 34: *A woman with a baby in her lap and a small child*, Pieter de Hooch, 1658.

Hollanda'lılar kiliselerinde de Meryem Ana ve Hz. İsa resimlerinden çok, büyük tablolarda küçük, sıradan emziren anne figürleri kullanmaya başladılar. Burada verilmek istenen mesaj açıktı: 'İnancın ve ibadetin değerli olanı, Kutsal Ana'ya bakıp ağlamak değil, bir faninin kendi çocuklarını emzirip büyüterek gösterdiği doğal hareketteki dindarlıktır'.

XVII. yüzyıl Hollanda'sının temeli olan iyi aile yapısı, çocuklarına iyi bakan kadınlar ve onlara bilgiler öğ-

reten erkeklerce kurulmuştu. Baba, ticaret yapıp evin ekmeğini kazanırken, kadında kendi vücudunu kullanarak üstüne düşeni yapardı. Her ikisi de çocuklarının ahlaki eğitimini sağlarken, ilk yılda bu daha çok annenin kontrolündeydi. Evin idaresi, temizlik ve düzeni de annenin sorumluluğundaydı. O dönem Hollanda resim sanatında emzirme figürleri birer sevgi ifadesiydi. Artık soyluların evlerini kendilerini emzirirken gösteren tablolar süslemeye başladı. Bu, diğer Avrupa soylularına göre alışılmadık bir durumdu.

Ünlü XVII. yüzyıl Hollandalı ressam Rembrandt'ın, aynı zamanda Yahudi Gelin (The Jewish Bride) olarak ta bilinen Çift (The Couple) adlı tablosu, ebeveynlerin değerini ve kadın-erkek dayanışmasını ifade eden önemli bir eserdir (resim 35). Tablodaki erkeğin kadına sarılması, göğsüne dokunması, sahip olma ve cinsellik çağrıştıran eski resimlerin aksine paylaşmayı yansıtmaktadır. Buradaki yakınlık, dostluk, duyarlılık ve saygı, kadın göğsünün meme yanında bir de kalp taşıdığını hatırlatmaktadır.

Resim 35: “*The loving couple (The Jewish bride)*”, Rembrandt, 1666.

Ailenin saygın yerine karşın, özellikle kıyı şehirlerinde hayat kadınları oldukça fazlaydı. Limanların ekonomide öneminden dolayı, yöneticiler denizcilere hizmet etmeleri için bunlara ılımlı davranıyorlardı. XVII. yüzyıl Hollanda resimlerine baktığımızda şaşırtıcı bir tezat olduğunu görürüz. Bir yandan kendini ailesine ada-

muş, gündelik işleriyle uğraşan kadınlar yanında, başka tablolar da hayat kadınlarının resimleri yer almaktadır (resim 36). Bunun anlamı, o dönemde toplumunda cinsel ihtiraslara da yer vardı; ancak, aile dışında, bir başka konumda kalmak koşuluyla.

Resim 36: “A merry party”, Jan Steen, 1660.

XVII. yüzyıl Hollanda’sında kadınlar büyük memeleri ile ün kazanmışlardır. Dolgun kadınların revaçta olduğu antik çağlardan beri ilk kez balık eti vücutlu, iri memeli kadınlar tekrar ön plana geçmişlerdir. Ünlü ressam Rubens (1577-1640), bu tip kadın figürlerini moda haline getirmiş ve pek çok ressam da ondan esinlenerek daha da dolgun kadın resimleri yapmışlardır (resim 37).

Resim 37: “The union of earth and water”, Rubens, 1618.

Hollandalılar, bu mütevazı yaşamlarında cinsel tutkularından mümkün olduğunca uzak durduklarından, dünyevi fantezilerini tatmin için kendilerini renk ve şekillerden oluşan görsel sanatlara verdiler. Lalelere olan tutkularının bir nedeni de bu olmuştur.

XVII. yüzyıl Hollanda kadını, saygın, kendine güveni olan ve oldukça özgür bir yapıdaydı. Toplum içinde rahatça dolaşır, fikrini her yerde rahatça ifade eder, etrafından cinsellik olarak algılanmayacağından örtünmek için özel gayret göstermezdi. Bu durum, ticaret veya gezi amaçlı gelen diğer Avrupalıları şaşırtırdı. Aynı hoşgörü ortamının, İngiltere ve Fransa'ya da gelmesi bir asırdan fazla sürmüştür.

Geçtiğimiz son yüzyılı dışında tutarsak, tarihin hiçbir döneminde, memeler XVIII. yüzyılda olduğu kadar mücadelelere yer almamıştır. Bu dönemde, kadınlar memelerini partnerlerinden, çocuklarından çok ülkelerine adamışlar, ülkelerinin mücadelelerinde aktif olarak yer almışlardır.

XVIII. yüzyılın ortalarında Parisli çocukların neredeyse yarısı, sütanneler tarafından yetiştirilmek üzere taşraya gönderilirdi. Hatta, Paris'te sütannelerin işlerini takip etmek üzere bir de büroları vardı. 1780'lerde bu oran % 90'lara çıktı. Yüzyılın sonunda ise bu oran tekrar Paris'te % 50'ye, İngiltere'de % 30'lara geriledi. Bu değişikliğin nedeni tüm Avrupa'da filozofların, bilim ve din adamlarının ve yöneticilerin sütannelik kurumuna karşı yürüttükleri kampanyadır. İngiltere'de sütanneliğe karşı kampanyalar önce gazete yazıları ile başladı. Onlara göre, sağlıklı, güçlü toplumlar, sağlam bireylerden oluşurdu. Sağlam bireyin oluşması ise emdiği temiz sütle başlardı. İki türlü süt vardı: Sütannelere bağlanan kirli yozlaşmış süt ve maternal meme kaynaklı temiz, duru ve sağlam süt. Sütannelere karşı kampanyanın en vurucu

teması, bebeğin emerken sütannesinin kötü karakteri ve fiziksel eksikliklerini de kapması teziydi.

Sütannelik kurumu, hak ve özgürlüklerin yüksek sesle telaffuz edildiği bu dönemde sınıf ayrılıklarını da körüklüyordu. O nedenle, XVIII. yüzyıl eşitlikçi politikacıların ana hareketlerinden biri de maternal memeyi desteklemeleridir.

Okyanusun diğer tarafında, Amerika’da, sütannelik hiçbir zaman yaygınlık kazanmamıştır. Koloni kadınlardan, çocuklarını en az bir yıl emzirmeleri beklenirdi. Hatta bazıları, gebelik önleyici etkileri gibi nedenlerden dolayı daha uzun süre emzirirlerdi.

Fransa’da maternal memenin en önemli savunucusu ünlü yazar Jean-Jacques Rousseau’dur (1712-1778). Onun görüşüne göre, kadının yaratılış amacı, kocalarını hoşnut etmek ve çocuklarına bakmak ve beslemektir. Ona göre, erkek düşünen, kadın emziren kişiliktir. Eğer erkek, kadın memesini çekici buluyorsa, bu türünü devam ettirme ve aile bağlarını koruma içgüdüsünün sonucudur. Rousseau’nun bu bakışı hem Avrupa, hem de Amerika’da takip eden iki asır boyunca da yaygın kabul gördü. O’nun bu tarzıyla yaşam hikâyesi arasında bazı çelişkiler vardır. Annesini çok küçükken kaybetmiş ve bir sütannenin yardımıyla babası tarafından yetiştirilmiştir. Psikologlar, onun memeyle ilgili kaygılarının temelinde bu erken kaybın etkisi bulunduğunu düşünmüşlerdir. Onun eserlerinde, memeyle ilgili takıntılarını ve komik bağlantıları görmek mümkündür. “Confessions” (İtiraflar) adlı serisinin yedinci kitabında, Venedik’li, Giuletta adlı bir hayat kadını ile yaşadığı cinsel fiyaskoyu anlatmaktadır. Başlangıçta, onun güzelliğini överken, cinsel başarısızlığından sonra onun memelerinin birinde olan deformiteyi (muhtemelen içe dönük meme ucu) alay konusu haline getirmiş, doğanın, erkeklerin ve aşkın

reddettiği bir hilkat garibesi olarak tanımlamıştır. Rousseau'nun baba olarak ta gariplikleri vardır. Evlilik dışı ilişkisinden olan beş çocuğunu da hastaneye terk etmiştir. Rousseau'nu bu gizlerinin, İtiraf serisinin ikinci kitabında yer alması, o güne kadar O'nun "émile" eserindeki tavsiyelerine uyup çocuklarını emziren, ailesine sıkıca bağlanan kadınları hayal kırıklığına uğratmıştır.

İsviçreli yazar ve filozof Rousseau'nun doğaya dönüş ve maternal meme doktrini, Fransa tahtına, XVI.Louis ve eşi Marie-Antoinette'ye kadar ulaştı. Kraliçe, sarayını, sü-tannelerle; saray etrafını da mandıralarla doldurdu. Emzi-ren annelere saygının ifadesi olarak, Sévres imalatçısına bir çift meme şeklinde çanak ısmarladı (resim 38).

Resim 38: Marie-Antoinette çanağının günümüzdeki bir kopyası.

Bu yeni akımla birlikte Avrupa'nın pek çok yerinde soylu kadınlar sadece kendileri emzirmeye başlamadılar, aynı zamanda daha alt kesimden kadınlarında çocuklarını emzirmeleri konusunda destek oldular. Sadece soylular değil, yöneticiler de bunu özellikle desteklediler. Fransa hükümeti, 28 Haziran 1793 tarihli kararnâme ile yoksul ailelere yardım etme kararı aldı. Ancak çocuğunu kendi annesinin emzirmedeği aileleri bunun dışında tuttular. Bir yıl sonra ise Prusya'da tüm sağlıklı annelere emzirmeyi zorunlu kılan bir kanun çıkarıldı.

Fransız Devrimi, Fransız kadınların memesini pek çok yönden etkiledi. Eski dönemin yargılanması sonucu

erkeklerin eşleri aynı sonu paylaşırken, bunlardan çocuğunu kendi emzirenler bağışlandı. Daha önemlisi, kadınlar emzirmeyi milli tutku haline getirdiler. Devrimi yapanlara göre, soylular sütanne tarafından emzirilerek yozlaştırılmış insanlardı. Oysa kendileri saf anne sütü ile büyümüş kişilik sahibi saf, temiz Fransız'lardı. O nedenle, dönemin kadınının iki seçeneği vardı. Ya eski soylular gibi yapıp yozlaşacak, ya da kendi emzirerek devrime yakışır kahraman kadınlar olacaktı. Maternal meme, Fransız özgürlüğünün temel taşı olarak görülmeye başlanmıştı. Artık, kadın memesi, kendi veya ailesine ait özel bir nesne değil, yurttaşlık görevinin en önemli parçasıydı.

Yeni yönetimle birlikte, Fransız sanatçılar ülke dirilişinin ifadesi olarak kadın figürlerini kullanmaya başladı. İlginç olanı, bu kadınların hiç değilse bir memeleri açıkta olarak çizilmesidir. Bazen devrim, eski savaşçı kadınlar giydirilmiş, Athena'ya benzer kadınlar gibi resmedildiyse de bunların da memeleri açıktaydı. Sonuç olarak, kadın memesi, Fransız devriminin sembolü olan ulusal bir ikon haline geldi.

Kadın memesinin bir protesto vasıtası, siyasi bir eylem olarak kullanılmasının çok daha erken örnekleri vardır. Bunlardan iyi bilinen bir tanesi de Lady Godiva'nın müthiş at sürme hikâyesidir (resim 39). XI. yüzyılda yaşamış ünlü bir İngiliz soylusunun karısıdır. Bulunduğu

Resim 39: Lady Godiva, Adam Van Noort, 1586.

bölgenin feodal hâkimi olan kocası Earl Leofric, yüksek vergilerle halkı ezmektedir. Efsaneye göre, Lady Godiva kocası ile bir anlaşma yapar. Tüm kasaba boyunca çıplak ata binecek, bunu karşılığında kocası da vergileri azaltacaktır. Tüm kasaba halkına evlerine sıkıca kapanmaları, kapı-pencereyi kapatmaları ve böylece Lady’i görmemeleri konusunda uyarılır. Bu uyarıya herkes uyar. “Peeping Tom” adında genç bir terzi hariç. Pencerede bir delik açarak Lady’i gözetler. Onu çıplak görür görmez hemen kör olur. Koca sözünü yutar ve vergileri azaltır.

Yeni Fransız yönetimi, devrimin başladığı Bastille’e, Mısır Tanrıçalarına benzer bir heykel-fiskiye yaptırdılar. Bu heykel, memelerinden su fışkırır tarzda yapılmıştı. Bu Fransız kadınının yeni konumunu da belirliyordu. Kahraman Fransız insanı, Fransız kadınlarının memelerinin asil sütünden beslenerek büyüyenlerden oluşacaktı.

Fransız devrimi, hem Fransa’ya hem de diğer ülkelere özgürlükleri yayarken kadınlar için aynı şeyleri söylemek zordu. Kadınlar yeni konumları ile onurlandırılmış gibi görünse de, bir yerde kendilerini ülkelere adamış konumlarıyla sanki özgürlükleri kısıtlanmış gibiydi. Bu durum günümüze kadar liberal düşüncenin bir tarzı olarak kalmıştır. Kendisini ülkesine adanmış kadınların giyim tarzı da değişti. Artık, korseler, ağır kıyafetler yerine daha sade, basit ve işlerini engellemeyen giysiler tercih edilir oldu. Rönesans döneminde iki tip meme vardı: Emzirilen ve cinselliğe yönelik meme. Devrim, tüm bunları çok amaçlı tek bir meme olarak birleştirdi. Emziren meme aynı zamanda seksi de olabilirdi (resim 40).

Resim 40: Marguerite Gérard. Les Premiers Pas ou Mère Nourrice, 1800.

Erotik yanı ile bezenmiş maternal meme, çeşitli ulusal amaçlara hizmet edebilirdi. XIX. ve XX. yüzyıl boyunca, bir veya iki memesi açıkta kadın figürleri, Fransa'da cumhuriyet imajı olarak kullanılmaya devam etti. Bunlardan en bilineni, Delacroix'in ünlü "Liberty Leading the People" (halkı sürükleyen özgürlük) tablosudur (resim 41). Tablo, her ne kadar 1789 devriminin resmi gibi dursa da, daha çok 1830'ların kanlı dönemini

Resim 41: Eugène Delacroix. Liberty Leading the People, 1830.

anlatmaktadır. Buradaki çıplak kadın, agresif haliyle, cumhuriyetin devrim kadar hâlâ hırçın ve güçlü olduğunu ifade etmektedir. Rönesans döneminde veya XVIII. yüzyıl erotik sanatında memenin tablolarla kazayla görünmesi imajının aksine, bu tabloda Liberty'nin memesinin açıkta olmasının amacı cinsel hislerden ziyade politik mesaj vermedir. Bir asırdan daha uzun bir süre son-

ra, II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Paris kurtarıldığında, ünlü Fransız şarkıcı Anne Chapel, Delacroix'in Liberty'si gibi, bir arabanın üstüne çıkarak bluzunu yırtarak memelerini ortaya çıkarmış, caddelerde dolaşarak sevgi ve şükran duaları haykırmıştır. Bu olay, sanatın, gerçek hayatta insan yaşamına etkisini ve yansımasını gösteren iyi bir örnektir.

1850'lerde Fransa'da cumhuriyet yine açık memeli bir kadın imajı ve yeni bir isimle ortaya çıktı –Marianne. Ülkenin ulusal karakteri olarak, dinamizm, hırs, güç ve çekiciliğin ifadesiyle yıllarca sayısız resim, heykel, poster ve hatta paralarda kullanıldı. Aynı zamanda, Amerikan Kolumbiyası, Britanya, Prusya gibi diğer ülkelerde de Marienne figürü kendilerine adapte edilerek kullanıldı. Ancak bunların hiç biri Fransa kadar önemsenmedi.

Fransa'da devrimin olduğu ve onun takip eden dönemlerin İngiltere ve Amerika'sında sadece maternal meme saygı görüyordu. Annenin en önemli görevi bebeğini emzirmek ve ona iyi bakmaktır. Gerçekten de çocuklarını emzirmek Amerikan kadınlarının geleneksel görevidir. Zenci köle sütannelerin bir seçenek olduğu Güney'de bile sadece % 20 anne buna ihtiyaç duyardı. Köle kadınların her şeyleri gibi memeleri de beyaz sahiplerine aitti. Gerektiğinde, kendi çocukları bırakılarak beyaz çocukların emzirmesi sağlanırdı. Bu konu, köleliğe karşı mücadelenin en önemli temalarından biri olmuştur. Memenin kölelikle mücadelede yeri ile ilgili bir tartışma tarihi şu şekilde geçmiştir:

1858'de Indiana'da, eski köle ve ateşli bir özgürlükçü Sojourner Truth isimli, erkek görünümüne sahip bir zenci kadın (resim 42), bir mitingde görüşlerini anlatırken etrafında bir grup eski dönem sempaticianı çevirmiş ve onun cinsel kimliği ve görünüşü ile alay etmişlerdir. Bunun üzerine, Truth, kendisinin siyah memesi ile emzirdiği

Resim 42: Sojourner Truth.

çok sayıda beyazın, o an etrafındaki beyazlardan çok daha fazla erkek olduğunu, isterlerse memesini çıkarıp onları da orada hemen emzirerek erkekleştirebileceğini söylemiş; memesini ortalıkta açmasının kendisinin değil, oradakilerin utancı olacağını eklemiştir. Bu konuşma üzerine grup dağılmıştır.

Bir kadının politik amaçlı memesini açma eylemi, takip eden asırlarda, özellikle 70 ve 80'li yıllarda feministler tarafından uygulanmıştır. Ancak, hiç biri ahlaki değerlerde büyük değişimlerin yaşandığı o yıllarda İndi-na'da yaşanan bu olay kadar dokunaklı olmamıştır. Truth'un ortaya koyduğu memeleri, 'ben kadın değil miyim' konuşması kadar onun kişiliği ve kadınlığı konusunda şüphe bırakmamıştır.

Köle kadınların insanlık dışı muamele gördüğü dönemlerin Amerika ve İngiltere'sinin beyaz kadınları evlerine ait melekler olarak değerlendiriliyordu. İyi olan meme emziren memeydi. Gerek evlerde ve hatta gerekse açık alanlarda ulu orta emzirmek ayıplanmıyordu. Sütanneler mümkün olduğunca uzak duruluyordu. 1880'lerde pastörizasyonun yaygınlaşmasıyla hayvan sütlerinin güvenilirliği artmasını takiben, annenin emziremediği koşullarda sütannelerin yerini biberonlar almıştır.

Batı Avrupa'da ulusalcılık görüşleri yaygınlaşırken Doğu'da Slavların etkilenmemesi düşünülemezdi. Maternal memenin kutsandığı Ana Rusya fikri, Pushkin,

Dostoyevski, Tolstoy gibi hemen tüm Rus yazarların ana teması olmuştur.

Aynı dönemlerin Almanya'sında ilk çocuk sağlığı kliniği kurulmuştur. Bu kuruluşa büyük fon ayrılmış ve elemanları gönüllü çalışan Vatansever Kadınlar Derneği üyelerinden oluşmuştur. Kendi emziren kadınları her yönden desteklemişler, biberonla beslemeye ve doğum kontrolüne karşı savaş açmışlardır. Toplumu güçlendirme ve nüfusu artırma devlet politikası haline gelmiş ve 1915'e kadar bin kadar çocuk sağlığı kliniği açılmıştır. Tüm bu gelişmeler yanında, Kadınları Koruma derneği ise devletin karşısında olmuş ve cinsel özgürlükler, evlenmemiş kadınların refahı taasuba karşı mücadele vermiştir. Onların bu mücadelesi 20 yıl sonra ortaya çıkan Nazi rejimine kadar sürebilmiştir.

Rönesans döneminin ideali olan küçük, yuvarlak, elma gibi meme şekli, tarzını birkaç yüzyıl devam ettirdi. XX. yüzyılın ortalarından itibaren erkeklerin tercih daha büyük memelere kaymaya başladı. 500 yıllık ideali, 1950'lerin Jane Rusell'ları, 1970'lerin Carol Doda'ları, 1990'ları Cindy Crawford'ları değiştirdi. Erkeklerin bu yeni ideale ayak uydurmak isteyen kadınlar, destekli sütyen giymeye, silikon protez ameliyatları olmaya başladılar.

Tarihsel olarak değerlendirmek gerekirse, kadın memesinin erotizasyonu tamamen bir erkek hareketidir. Grafik sanatlarda ve edebiyatta memeler sadece, erkek okuyucu ve seyircilere, onların hazlarını tatmin için sunulmuştur. Memeler aşırı erotize edilince, cinsel anlamları maternal (anneye ait) anlamlarını gölgeledi. Memenin maternal anlamını yeniden öne çıkarmak için çağlar boyunca kişiler ve gruplar tarafından teşebbüsler olmuşsa da, başarılı olamamışlardır. Erotik meme her zaman diğerlerinin üzerinde hüküm sürmüştür.

XX. yüzyıl boyunca, kadın memesi, özellikle savaş zamanlarında, farklı değişik amaçlarla çeşitli hükümetler tarafından politize edilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda memeler propoganda malzemesi haline gelmiştir. Fransız posterleri, Marienne'i vatanseverlik amaçları için erotize etmiştir. Dimdik duran memelerinin görüntüsü adeta Almanları bozguna uğratmıştır. Fransızlar temeli devrim yıllarına dayanan bu çıplak görüntüden moral kazanırken, Almanlar bunu Fransız toplumunun çöküklüğü olarak görüyorlardı. Hatta Marienne'in edep dışı karikatürlerini yaparak onlarla alay ediyorlardı.

Alman propagandasında ise Alman kadınları çok nadir kullanılmıştır. Kullanıldığında da sadece geleneksel ev içindeki rolleri ön plandaydı. Savaşın başlarında posterleri savaşa giden askerler çiçek veren altın saçlı, dolgun ve güzel Alman kızları süslerken, ilerleyen dönemlerde bunların yerini kasvetli, mutsuz dulların karanlık yüzü almıştır.

Amerikan karikatürleri ise düşman Almanları insanlık dışı canavarlar olarak çizmiştir. Bunların birinde Almanya, başında bir Prusya miğferi, bir elinde sopa diğer elinde masum bir kız olan köpek dişli bir sirk gorili gibi resmedilmiştir. Resimde ilginç olan kadın kurbanın memelerinin açıkta olmasıdır. Burada verilmek istenen mesaj, böylesine narin, hassas bir güzelliğe zarar veren yaratığın vahşiliğine insanları inandırmak ve onlara sıranın Avrupa'dakilerden sonra kendi eş ve kardeşlerine geleceğini bildirmek ve bu suretle onları savaşa gitmeye ikna etmektir (resim 43). Bu poster II. Dünya Savaşı öncesi, bizzat Alman Nazi Propoganda Bakanı Goebbels tarafından da, İngiliz ve Amerikalıların kendilerini nasıl gördüğünü göstermek için kullanılmıştır. Nazi Almanya'sı ise yeni bir kadın tipi yaratmıştır. Sert, erkek görünümlü, tek bir amaca hizmet eden; asil Aryan ırkını doğurup büyüten kadın.

Resim 43: H.R. Hopps. Amerikan I. Dünya savaşı posterleri.

Amerikalılar ise savaş yıllarında ülkelerini hep, her an tecavüze uğrayabilecek zayıf, narin kızlar olarak çizmişlerdir. Sadece gençleri orduya katılmalarını sağlamak için değil, savaşa bağlı bozulan bütçeyi toparlamak için halka arz edilen bonoların satışında da bunda faydalandılar (resim 44, 45). Mağdur ve hassas kadın resimlerinin satış yaptığını, insanları etkilediğini fark eden işadamları, savaş sonrasında, Amerikalıların hassasiyetini istismar ederek bu figürleri ticaret hayatında yaygın olarak kullanmaya başlamışlardır.

Resim 44-45: I. Dünya Amerikan Posterleri

Kadın figürleri, savaş sırasında başka türlü, bireysel olarak kişilere de hizmet etmiştir. Resimleri pek çok askerin cüzdanlarında yer almış, onların duvarlarını süsleyerek moral kaynağı olmuştur. Her şeyini bırakıp savaşa giden erkekler için bu resimleri, geri döndüklerinde evlerinde kendini bekleyen hayatlarının birer ifadesiydi. Bu figürlerin en önemli kısmı, kendilerine göre maternal ve erotik anlam taşıyan açıktaki memelerdi. Bu tip figürler sadece duvarları değil bazen silahları da süsledi. Bunlardan en sık yapılanı uçak gövdelerine çizilen resimlerdi. Bunlara çizilen torpido gibi memeler kullananlar için silahlarının gücünü simgeliyordu. Savaş sırasında Amerika'da ve askerlerde başlayan torpido meme modası, savaşın zaferle sonuçlanmasından sonra ulusal ideoloji haline geldi.

Colombe de la Paix = Barış güvercini.

I. Dünya Savaşı yıllarında tüm Avrupa kan gölüne dönerken, savaşan tüm ülkelerin arasında kalan İsviçre bu işin dışındaydı. Fransız Alp Dağlarının Val d'Abondance denilen bölgesinin bereketli otlaklarında sürülerini otlatan çobanlar, barışa olan özlemlerini ladin ağaç dallarından oydukları uçan güvercin figürleriyle dile getirmişlerdir. Bu figür daha sonrasında tüm dünyada barışın sembolü olmuştur. 1893'ü doğup 1972'de ölen İsviçreli sanatçı Frederic Schmied'e ait Cenevre'de yer alan at üstündeki göğüsleri açık kadın heykelinde, açık olan bir göğüs, uçan güvercin figürü ile kapatılmıştır

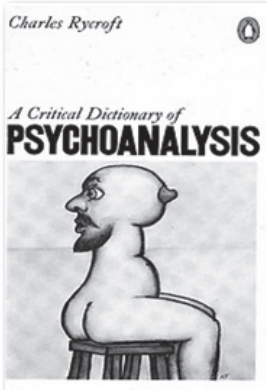
(resim 46). Bu durum, XX. yüzyılda bile güçlü farklı politik figürlere rağmen açıkta meme temasının hâlâ etkinliğini sürdürmekte olduğunu göstermektedir.

Resim 46: Colombe de la Paix, Frederic Schmied, Cenevre, 1939.

MEMENİN RUHSAL DÜNYADAKİ YERİ

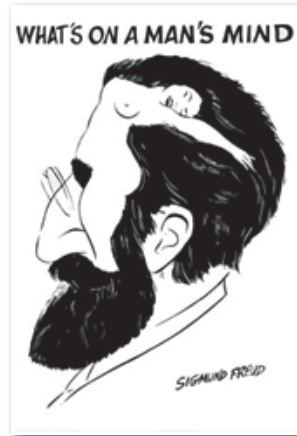
Meme, psikolojik olarak bakıldığında, oral (ağızla ilgili) istekler, dürtüler, fanteziler ve heyecanların nesnesidir ve 'anne' ile aynı anlamdadır. Bir meme bebek içgüdüünde ikiye ayrılmıştır. Mükemmel, sevgi dolu, tatmin edici olan meme yani 'iyi meme' ve nefret edilen reddedilen meme yani 'kötü meme'. Bu görüşün yer aldığı Charles Rycroft'un *A Critical Dictionary of Psychoanalysis* (Psikoanalizin kritik sözlüğü) kitabında, psikoanaliz, bir kadın vücuduna yerleştirilmiş erkek yüzü olarak gösterilmiştir. Meme ise sembolik olarak analistin sakallı yüzünün arkasına yerleştirilmiştir (resim 47).

Resim 47: Charles Rycroft'un "*A Critical Dictionary of Psychoanalysis*" kitabının kapağı.

Memenin toplumdaki yeri ve anlamı tarihsel olarak belli zamanlarda büyük değişimler yaşamıştır. XIV. yüzyılda emziren Meryem Ana, XVI. yüzyıl erotik meme, XVIII. yüzyılda politik meme baskın olmuştur. Bir sonraki büyük değişim XX. yüzyılın başlangıcında Sigmund Freud'un çalışmaları ile gelmiştir.

Nesnelerin psikoanalitik şemasında, memeler, kişilerin en derin duygularının kaynağıdır. Freud'a göre, meme emme, sadece bebeğin ilk aktivitesi değil, aynı zamanda, tüm cinsel hayatının başlangıç noktasıdır. Freud'un sıkı sıkıya bağlı olduğu bir diğer görüş ise babanın penisinin, yani 'fallus'un, hem kız hem de erkek çocukların ruhsal gelişiminde önemli yeri oluşudur. Freud ve takipçilerine göre, insan psikolojisi meme ve penisin etrafında kurulur. Bu iki uzuv, Freud'un akıl haritasında baskın olarak yer alırlar (resim 48).

Resim 48: "What's on a man's mind"-Sigmund Freud.

Freud'dan sonraki yıllarda onun düşüncelerine bağlı kalanlar olduğu gibi farklı düşünenler de olmuştur. Ancak bazı prensipler herkes tarafından kabul edilmiştir. Bunlardan biri de, her erkek çocuğun babasının penisin-

den ve bir gün hadım edileceğinden korktuğu Oedipus kompleksidir. Bir diğeri de kızlardaki “penis envy” (penise imrenme) olgusudur.

Başlangıçtan beri, fallus görkeminin altında, meme penisin arkasında yer almıştır, ancak varlığını ve önemini hep sürdürmüştür. Freud memenin yerini kabul etmiş ama penisin görkeminden taviz vermemiştir. Onun takipçilerinden Melanie Klein, çok sonraları bu hiyerarşiyi değiştirmeye ve memeyi öne çıkarmaya çalışmıştır.

Freud memeyi hep çocuğun ilk erotojenik zonu olarak düşünmüştür. Bir çocuk, başlangıçta memedeki ilk oral (ağızla ilgili) evresinden kaçınılmaz olarak anal ve genital evrelere geçer. Meme emmenin erotik duyusundaki hazzın, kişinin tüm hayatı boyunca çeşitli bilinç altı formlarla devam ettiği düşünülmektedir. Freud’e göre erişkin aşkı, maternal memeye dönmektir. O’na göre cinsellik memede başlar ve anne çocuğu ilk baştan çıkarıcı kişidir.

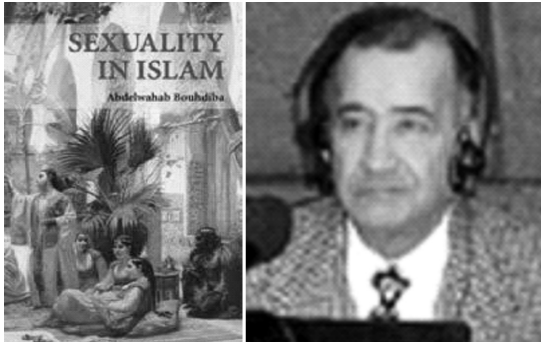
MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA MEME VE CİNSELLİK

Tüm modernizasyon çabalarına rağmen, Müslüman Toplamların, yakın tarihte Batı'da gerçekleşen türden bir cinsel devrimden çok uzak olduklarını gözlemliyoruz.

Müslüman toplamların büyük çoğunluğunda, kadınların bedenlerini ve cinselliklerini, kadınların kendilerine değil, aileye, aşirete ya da topluma ait gören erkek egemen bir anlayış ve tutum hâkimdir.

Özellikle Müslüman ve Katolik tutucu ve kökten-dinci akımlar, kadın cinselliğinin kontrolünü amaçlayan politikaları ideolojilerinin merkezine oturtmuş durum-dalar. Diğer bir çok din gibi, İslam da durağan ve tekil bir geleneğe sahip değildir. İslam, hayatta kalmak, yayılabilmek ve gücünü devam ettirebilmek için çeşitli zaman ve coğrafyalarda, çeşitli sosyo-politik ve ekonomik koşullarla etkileşim halinde olmuştur. Bu çerçevede, yalnızca doğduğu bölgedeki diğer iki tek tanrılı dinin (Yahudilik ve Hristiyanlık), uygulamalarını ve geleneklerini değil, aynı zamanda tutunmaya ve kültürel-siyasal bir sistem olarak güç kazanmaya çalıştığı topraklardaki İslam öncesi uygulamaları ve gelenekleri de içine alarak varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Dolayısıyla, toplumdaki cinsel davranışları düzenleyen çeşitli faktörler arasında İslam'ın rolünü belirlemek son derece güçtür.

Geleneksel metinlere göre, bir yanda İslam, hem kadınların hem erkeklerin cinsel güdülerini ve cinsel doyum hakkı olduğunu kabul etmiştir. Erotizm, hem cennetten bir tadımlık, hem de dünyevi yaşamda üreme için ilahi olarak emredilen bir gereklilik olarak sunulur. Orgazm, hem kadınlara hem erkeklere özgü bir hazdır. İslam, cinsel haz konusunda kadına da erkeğe de hiç bir suçluluk yüklemeyi, ama doyum ve hazzın “meşru” olabilmesi için, sadece islami evlilik, yani nikah çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Diğer yanda, özellikle cinsel güdüler konusunda, kadınlar ve erkekler karşıt olarak görülür. Erkeklerin akılcı oldukları ve kendilerini kontrol edebildikleri düşünülürken kadınlar ise duygusal ve kendilerini kontrol etmede yetersiz görülürler. Diğer birçok kültürel sistemde olduğu gibi, İslam’da da toplumsal cinsiyetlerin farklı kurgulanışı, kadınların ve erkeklerin sözde temel biyolojik, psikolojik ve sosyo-cinsel farklılıkları olduğu varsayımına dayanmaktadır. Abdelwahab Boudhiba’nın (resim 49, 50) belirttiği gibi, dünyanın çift

Resim 49-50: Abdelwahab Boudhiba ve kitabı.

kutupluğuna dair “İslami” görüş, iki düzenin katı bir ayırımı üzerine dayanır: dişi ve eril. Dünyanın bu düzenini bozan her şey vahim bir karmaşa, kötü bir anarşi kayna-

ğdır. Toplumsal düzen bu nedenle erkeklerin ve kadınların bedenlerini ve cinselliklerini kontrol altında tutmalarını gerektirir. Kadın cinselliği kontrol edilmezse, toplumda karmaşaya, fitneye neden olur.

Bazı Kuran ayetleri, özellikle buradaki Züleyha ile Yusuf kıssası (Sure 12), kadınların erkeklerden daha fazla cinsel istek ve baştan çıkma kapasitesine sahip oldukları, erkeklerin ise baştan çıkarılmaya açık, ama akılcı ve kendilerini kontrol edebilir olduğu yorumlarının temelini oluşturmuştur.

Çoğu müslüman toplumda XIX. yüzyıldan beri, güçlü bir kadın hareketi vardır. Bu hareketlerin çoğunun, siyaset, ekonomi ya da eğitim alanlarında zamanın şartlarına göre son derece radikal taleplerle ortaya çıkarırken, cinsellik konusundaki taleplerinde fazlasıyla mütevazı ya da çekimser kalmayı tercih ettiklerini görüyoruz. Müslüman toplumlardaki kadın hareketlerindeki bu eğilim, XXI. yüzyıl başına kadar azalarak da olsa devam etmektedir ve örneğin Avrupa, ABD ya da Güney Amerika'daki kadın hareketleriyle karşılaştırıldığında çarpıcı bir tezat oluşturmaktadır.

Fatima Mernissi (resim 51), cinsellikle ilgili yaklaşımları ve gelişmeleri değerlendirirken, Müslüman ile

Resim 51: Fatima Mernissi.

Batı kültürleri arasındaki farklılıkları, Gazali'nin eserlerinden ve Freud'un kadın cinselliğini kurgulayış biçiminden karşılaştırır. Edindiği sonuç, Müslüman kültüründe, Batı kültürünün tersine, kadın cinselliğinin aktif olarak görüldüğüdür. Bu, toplumsal düzen için tehdit edici olarak algılanmaktadır. Toplumsal düzenin korunması kadının iffetine, dolayısıyla ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Kadın fitnedir, kontrol edilemeyenin şahikası, cinselliğin tehlikelerinin ve sınır tanımayan yıkıcı potansiyelinin canlı bir temsilcisidir.

Gerek sözde kadın sünneti, gerekse namus cinayetleri, Müslüman dünyasının çeşitli yörelerinde kadınların cinselliklerini kontrol etmek için İslam adına uygulanan, fakat aslında İslam'la hiç bir ilgisi olmayan çeşitli törelerin örnekleri.

Müslüman kadınların cinsellik üzerindeki baskıların, İslam'a özgün bir cinsellik anlayışı ile değil, asırlardır süregelen siyasi, toplumsal, ekonomik alanlardaki cinsiyet eşitsizliklerinin bir sonucu olduğunu gösteriyor. Fakat cinselliğin özel ve kişisel bir alana ait bir olgu olarak kurgulanması, cinselliği erkeklerin egemenlik alanına bırakıyor ve kadınların bu konuda sessizleştirilmesini kolaylaştırıyor.

Hristiyanlıkta yer alan trajik bir biçimde iyi ile kötü, içgüdü ile akıl, beden ile ruh, bölünmüş birey anlayışı, İslam'daki birey anlayışından çok farklıdır. İslam'ın içgüdüye ilişkin daha incelikli bir teorisi vardır. Bu teori, Freud'un libido kavramına daha yakındır. İslam içgüdüleri enerji olarak görür. İçgüdülerin enerjisi saftır, iyi ya da kötü gibi yan anlamlar taşımaz. İyi ve kötü meselesi, sadece insanın sosyal kaderi söz konusu olduğunda ortaya çıkar. Birey, sosyal bir düzen dışında var olamaz. Her sosyal düzenin kuralları vardır. İçgüdülerin hangi kullanımının iyi hangisinin kötü olduğunu bu kurallar belir-

ler. Sosyal düzen açısından yararlı ya da zararlı olan, içgüdülerin kendileri değil, nasıl kullanıldıklarıdır. Bu nedenle, İslami düzende birey, içgüdülerini söküp atmak, ya da sadece kontrol uğruna kontrol altında tutmak zorunda değildir, onların dini kuralların gerekleri doğrultusunda kullanmak zorundadır. Örneğin, saldırganlık ve cinsel arzu, doğru yönde kullanıldığında, islami düzenin amaçlarına hizmet eder; bastırıldığında ya da yanlış kullanıldığında o düzeni bozabilir. İhyau Ulumi'd-Din adlı kitabında, İmam Gazali (1050-1111, resim 52), İslam'ın cinsel içgüdüğü sosyal düzenle nasıl bütünleştirdiğini ve Allah'a hizmet çerçevesinde nasıl tanımladığını ayrıntılı olarak anlatıyor. Eserine, sosyal düzen ile cinsel arzu arasındaki çatışmayı vurgulayarak başlar: Bedenin isteği bireye hâkim olmuşsa ve Allah korkusuyla kontrol edilmiyorsa, insanı zararlı davranışlarda bulunmaya sürükler. Ama Allah'ın isteği doğrultusunda kullanıldığında, bedenin arzusu, dünyadaki ve ahiretteki hayatı zenginleştirerek, iki dünyada, Allah'ın ve bireyin çıkarlarına hizmet eder. Allah'ın yarattığı düzenin bir parçası da insan soyunun sürekliliğini temin etmektir, cinsel arzular da bu amaca hizmet eder.

Resim 52: İmam Gazali.

Fitne Arapça'da ayrıca güzel kadın anlamına gelir. Erkeklerin nefsinde hâkim olamamasına neden olan “fem-

me fatale” anlamında güzel kadın. Bir başka deyişle, fitne, kadınların yarattığı cinsel düzensizliğin sonucu olan kaos şeklinde ifade edilebilir.

Freud’un teorisine göre, cinsiyet hücresinin işleyişi, cinsel işleyiş sırasındaki erkek-kadın ilişkisini sembolize eder. Freud bu işleyişi saldırganlık ile boyun eğme arasında düşmanca bir karşılaşma olarak görür. Erkek cinsiyet hücresi aktif olarak hareketlidir ve dişiye arar; dişi cinsiyet hücresi, yumurta, hareketsizdir ve pasif olarak bekler. Organizmaların bu davranışları gerçekten cinsel bireylerin ilişki sırasındaki davranışlarının bir modelidir. Erkek, cinsel birleşme amacıyla kadına peşine düşer ve birleşmeye çalışır.

Gazali’nin teorisi, sosyal düzenin güvenliği doğru- dan kadının iffetine, böylelikle onun cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlamaktadır. Kadın, yalnız kocasıyla cinsel ilişki kurduğu ve diğer erkekleri ilişki için kışkırtarak fitne yaratmadığı zaman, sosyal düzen sağlanmış olur. Gazali’nin aktif kadınının fazlasıyla güçlü cinsel talepleri karşısında duyduğu dehşet erkeğin kadını tatmin etmesinin ne kadar güç olduğunu itiraf etmesinde görülür.

İronik olan, İslam ve Avrupa kaynaklı teorilerin aynı sonuca varmasıdır: Kadınlar sosyal düzene zarar verir. Gazali’ye göre aktif oldukları için, Freud’a göre aktif olmadıkları için.

Batı Hristiyan deneyiminde, cinselliğin kendisine saldırılmış, cinsellik, hayvanlık olarak alçaltılmış ve medeniyet karşıtı sayılarak lanetlenmiştir. Birey iki karşıt benliği ayrılmıştır: Ruh ile beden, ego ile id. Medeniyetin zaferi, ruhun beden, egonun id üzerindeki zaferine, kontrol edilenin kontrol edilemeyen üzerindeki, ruhun cinsellik üzerindeki zaferine işaret eder.

İslam tamamen farklı bir yol seçmiştir. Saldırılan ve alçaltılan cinsellik değil, düzen bozuculuğun cisimleştiği,

fitnenin sembolü kadınlardır. Kadın, fitnedir; kontrol edilemeyenin şahıkası, cinselliğin tehlikelerinin ve sınır tanımayan yıkıcı potansiyelinin canlı bir temsilcisidir. İslam teorisinin, saf içgüdüyü, ilahi emirlere uyulması durumunda, Allah'ın rızasına ve toplumun yararına kullanılabilecek bir enerji olarak kabul ettiğini gördük. Cinselliğinin kendisi bir tehlike değildir. Tersine, üç olumlu hayati işlevi vardır. İnananların dünya üzerinde soylarını devam ettirmelerini sağlar; bu sosyal düzenin varolabilmesi için zorunlu bir koşuldur. Cennette erkekler için ayrılış zevklerin bir tadımlığı olma işlevini görür ve böylelikle erkekleri cennete girmek için çabalamaya ve Allah'ın dünyadaki hâkimiyetine uymaya teşvik eder. Son olarak, cinsel tatmin zihinsel çalışmalar için gereklidir.

İslamiyet'teki yüceltme teorisi, Freud'un psikanaliz teorisiyle temsil edilen Batı Hıristiyan geleneğinden tamamen farklıdır. Freud, medeniyeti cinselliğe karşı bir savaş olarak gördü. Medeniyet, cinsel amacından döndürülmüş ve başka amaçlara yöneltilmiş, artık cinsel olmayan ve sosyal olarak daha değerli olan cinsel enerjidir. İslam teorisi, medeniyeti tatmin edilmiş cinsel enerjinin bir sonucu olarak görür. Çatışma, cinsel düş kırıklığının değil, tatmin edilmiş ve uyumlu yaşanan bir cinselliğin sonucudur.

GÜNÜMÜZDE MEME SORUNU

XX. yüzyılın ikinci yarısında kadınların politik mücadelelerinde memeler ana temalardan biri olmaya devam etmiştir. Bunlardan biri de toplum içinde emzirme serbestliği ile ilgilidir. 1975’de Miami’de parkta çocuklarını emziren üç kadın teşhircilikle suçlanıp tutuklanmış, bunun üzerine tüm ülkede kadınlar memelerini açarak protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Sonunda 1993 ve 1994’de Florida ve New York eyaletlerinde umum içinde emzirmek serbest bırakılmıştır. Ardından 11 eyalette daha kabul edilmiştir.

Tarihsel gelişim sürecinde memeyle ilgili politikalar, yönetim, sağlık, ekonomik, dinsel anlamda ihtiyaçlara bağlı kalarak değişim göstermiştir. Ancak bunların hepsi erkeklerin yönlendirmesiyle olmuştur. Kadınlar kendi memeleri ile ilgili politikalarda ancak XX. yüzyılın ortasından itibaren söz sahibi olabilmişlerdir.

Meme cerrahisinde, Avrupa ülkelerinde meme koruyucu yöntemler işlerlik kazanırken, mukafazâkar olan Amerikalı cerrahlar buna uzun yıllar direndiler. Ta ki, seksüel devrim ve modern feminizm kültürel ve politik vizyonu geliştirip, güç, erotizm ve fiziksel güzellik konusunda Amerikan davranışları değişene kadar. Ulusal benliğin “playboy”un şekillendirdiği libidolu Amerikan er-

kek ve cinsel kimliğinin farkına varan kadınlarının arasında sıkıştığı ortamda, cerrahların meme organına bakışı değişti ve onu daha çok korumaya yöneldiler. 1950'lerden itibaren kadın memesi fetişizmi Amerikan kültürünü kaplamaya başladı.

Meme tarihçesi kadar memeye giydirilen giysilerin de tarihçesi vardır. Eski dönemlerde elbiseden ayrı bir çamaşır memeler için pek kullanılmazlardı. İç çamaşırı olarak memeye giydirmekte kullanılan ilk ciddi buluş korselerdir. Victoria döneminde yani 1830'larda korse tıbbi bir zorunluluk olarak kullanılıyordu. Çok narin vücutlu kadınları tutmak için gerekli görülüyordu (resim 53).

Resim 53: Korsenin yardımıyla giyimi.

Yavaş yavaş bu giysiler uzatıldı ve daha sıkı hale geldi. İçinde balina kemiği ve çelik materyaller bulunan bu sıkı korseler ile genç kızlar uzun süre oturduktan sonra başkasının yardımını olmadan kalkmakta güçlük çekiyorlardı. Uzun ve derin nefes alamadıklarından dolayı çoğu zaman bu Victoria dönemi kadınları sık sık bayılıyorlardı. Bununla ilgili Johnny Depp ile Keira Knightley'in başrolde oynadıkları Karayip Korsanları ilk filminde ilginç bir sahne vardır. Keira sıkı bir korse giyer, zor nefes almaktadır ve nefesi kesilip surlardan aşağı denize düşer. Johnny denize atlayıp dibinde Keira'yı bulup korsenin iplerini kesmesi ile nefes alabilir.

Korseyi sıkı bağlamak güçlü, gevşek bağlamak ise zayıf ve gevşek kadın olarak görülüyordu. Sıkı korse bağlayan kişiler erdemli kılındı. Bir kadının, kendini şehvetli erkeklerden koruma aracı olduğu bile savunuldu. Bu korseler bazen belleri öyle sıkarlardı ki bazı raporlara göre 35-45 santim hatta 30 santim ölçüde bele bile rastlandığı belirtilmiş. Bu ince bel ölçülerinin fantazileri de temsil ettiğine inanılmaktadır. Müze koleksiyonlarındaki 1860-1910 yılları arasındaki korse ölçüleri 50-55'tir. İşçi sınıfı kadınlar (özel günler dışında) ev işi yaparken dantelli ve sımsıkı korseler yerine daha sade ve daha gevşek korseleri tercih etmeye başladılar. Bundan sonra üst düzey hanımefendiler ve işçi sınıfı kadınların giydikleri korseler olmak üzere iki çeşit üretildi.

Korse modern dünyanın büyük çoğunluğu tarafından ilginç bir giysi ya da bir iç çamaşırının garip bir parçası gibi görülmüştür. Kadınların daha güzel görünmek için uzun ve sımsıkı korseleri giydikleri bilinmektedir. Korsenin amacı kum saati görünümlü bir vücut görüntüsü sağlamak olmuştur (resim 54). Yani ince bel, dolgun göğüs ve kalçalar. Bunlar tarihte de kadınların güzellik için herşeye katlanabildiklerini göstermektedir. Zaten modanın en ilginç dönemi 1820-1910 yılları arasındır. Aslında korsenin başlangıç tarihi Orta Çağlara dayanır. Kadınlar vücudu şekillendirmek için sargı bezi gibi uzun şeritler halinde kestikleri ya da hazırlattıkları kumaşları bellerine sımsıkı sararlardı.

Resim 54: Korse şeması.

Korselerin en yaygın kullanımı XIX. yüzyılda oldu. Düşük, orta ve yüksek sınıf kadınların hemen hemen hepsi korse giydi. Korse giymek ve çıkarmak kolay bir iş değildi. Hayat kolaylaştırıcı düğmeler çıkmadan önce kadının korseyi giymesi ve çıkarması için birinin yardım etmesi gerekirdi.

Takibinde çıkan sıradan korseler çok sıkı olmamakla beraber hem elastikli hem de dantelliydi. Bu korselerin büyük avantajı yardım gerektirmeden giyilip çıkarılabilmesiydi. Artık kadınların hizmetçilerine ya da kocalarına ihtiyaç yoktu.

Asırlar boyunca göğüsleri içeri doğru iten ve yukarı kaldıran korseler kullanıldı. Bunlar kadınların göğüslerini daha güzel, bellerini de ince şekilde gösterecek hareketlerini kısıtlıyordu. Kadınlar toplumda fiziksel olarak daha aktif rol oynamaya karar verdikten sonra bunu sağlayacak yeni giysi arayışlarına girdiler. Bu yolda atılan ilk adım, giysinin içine giyilen korseyi alt ve üst bölümden oluşacak şekilde ikiye bölmek oldu. Daha sonra XX. yüzyılda alta giyilen bölüm ortadan kalktı. Sadece üstü kaldı ve sütyen adını aldı.

Sütyenin patentini alan kişi 1914'de Mary Phelps Jacobs'dur. İcat eden kişinin kendisi olduğunu söylemiştir. Bu fikir aklına, bir partiye giderken korsesinin elbisesiyle uyumlu olmadığını görerek, bir kurdele ve iki mendil kullanarak ilk sütyeni yapmasıyla gelmiştir.

Aslında Phelps, sadece olan bir şeyi tekrar yaratmış ve popularize etmiştir. Göğüs destekleyiciler daha XVIII. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmış ve "soutien-gorges" (boğaz desteği) adını almıştır. Amerikalılar buna uydurma bir isim vererek "brassiere" demişlerdir. Fransız terzi Paul Poiret Özgürlük I adlı çamaşırla kadınların göğüslerini rahatlattığı söyleyerek sütyeni kendisinin icat ettiğini iddia etmiştir. Moda dünyasına şık "chic" kelimesini kazan-

dıran İngiliz Modacı Lady Duff-Gordon 1911’de kendi icadı olduğunu ifade etmiştir.

Sütyenin popularize olması XX. yüzyılın trendi idi. Bunun nedeni dünya savaşıdır. Silah üretimini üst düzeyde olduğu o dönemde metallerin korselerde kullanılması tam bir ısrıftı. O nedenle sütyen giyilmesi teşvik edildi.

Korsenin yerini alan sütyenlerin iki işlemi vardı. Birincisi, vücudun hareketi sırasında göğsün çirkin bir şekilde sallanarak sarkmasını engellediği sanılıyordu. İkincisi ise göğüsleri daha düzgün, sıkı ve yuvarlak gösteriyordu ki bu da daha seksi görünmelerini sağlıyordu.

Sütyen, başlangıçta göğüslere yarım daire şeklinde bir görünüm vermek için tasarlanmıştı. Ancak 1950’lerde sivri görünümlü sütyenler piyasaya çıktı. Bunlar göğüsleri füze gibi sivri yapay bir görünüm verdiğinden bir süre sonra kullanımdan kalktılar (Sonralarda sadece Madonna kullandı).

Sütyen sanayinde bir diğer önemli gelişme de destekli sütyenlerin çıkmasıdır. Bunlar, alttaki tel ve yandaki dolgularla göğüsleri yukarı ittirip dekolte bölgesindeki klivajı artırarak çekici göğüsler oluşturdular. Bu tip sütyenler ilk kez Kanada’da kullanılmış ve ABD’de “wonderbra” adıyla markalaşmıştır. Sonradan bu isim bir marka olmaktan çıkıp bir moda stili haline gelmiştir. Tüm dünyada yaygınlık kazanması da 1990’lı yıllarda olmuştur.

Meme, sanat tarihinin de en önemli erotik sembolü olmuştur. Fertilite ve seksüel uyarının portresi kabul edilmiştir. Sanat dünya tarihçesi memeleri ekspoze kadınların portre ve heykelleri ile doludur.

1980’li yıllarda bir porno yıldızı ve hayat kadını olan Annie Sprinkle, kendini sonradan seksolojiye vermiş ve seks pozitif feminist hareketin öncüsü olmuştur. Hayat kadınlarının haklarını savunmuş, pek çok yerde

toplantılar düzenlemiş, bildiriler sunmuştur. Gerekli üniversite eğitimini yaparak 2002 yılında insan seksüelitesi alanında doktora yaparak Ph D ünvanı kazanmıştır. Böylece doktorası olan ilk porno yıldızı olmuştur. Seksi bir sanat olarak gören Annie, dirseklerine uzanan siyah opera eldiveni giyerek pembe ışıklar altında memesini şekilden şekile sokarak yarattığı bale oyununu Broadway’de sahnelemiştir. Daha sonra farklı yerel müzikleri kullanarak dünyanın farklı yerlerinde gösterime sokmuştur. Herhalde memenin bu denli yoğun iştirak ettiği ilk sanat eseri olmuştur (resim 55).

Resim 55: Annie Sprinkle'in meme balesi.

Amerikan toplumu, memenin erotik doğasını XX. yüzyılın ikinci yarısında öne çıkarmıştır. Bu dönemde moda tasarımcıları vücudun daha önce elbise ile örtülen kısımlarını daha fazla ortaya çıkarmaya başlamışlardır. Bu, bir taraftan da başka sorunları ortaya çıkarmıştır. Örneğin, daha önce elbisenin örttüğü kıllar sorun olmaya başlamıştır. Erkekler için normal olan kıllar kadınlar için bir utanç gibi görülmüştür. Kadınlar bebek gibi bir cilde

sahip olmak için jiletler, depilatörler ve elektroliz yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Kılar sorunun sadece bir parçasıydı. Toplum artık daha fazla mükemmellik arıyordu. Bu amaçla, küçük lekeleri gizleyecek, burun, göz ve dudakları daha çekici kılacak kozmetikler ortaya çıktı. Göz önüne çıkan her fazladan vücut alanı, mükemmeli arayanların dikkatini çekecek fazladan kıl, leke, çukur gibi problemleri ortaya çıkarıyordu. Artık vücutlarını elbise ile daha az gizleyebildiklerinden, sağlıklarından çok görüntüleri nedeniyle kilolarını takıntı haline getirdiler. Böylece, kalın bacaklar, ince dudaklar, yağlı karınlar, geniş kalçalar ve selülit birer toplumsal sorun haline geldi. Sonunda çok büyük bir kozmetik endüstrisi ortaya çıktı.

Tüm vücut kısımlarına karşın, meme Amerikan toplumunun, erotizmin ve güzelliğin ikonu haline geldi. Seksüel devrim, ilk titreşimlerinin Amerika'da 1949'da hissedildiği kültürel bir depremdi. Bunun mimarı, sonradan Marilyn Monroe adıyla ünlenen, fotoğrafçı Tom Kelley'e çıplak pozlar veren Norma Jean Baker idi. Kısa zamanda bu resimleri içeren takvimler hemen tüm benzin istasyonları, kafeler, berber dükkanları ve genç erkeklerin odalarını süsledi. Bu resimlerin basım hakkını alan Hugh Hefner 1953'de "playboy" dergisini çıkardı. İlk sayı 53.000 sattı. Abone sayısı 1 yıl sonra 100.000, 3 yıl sonra 600.000'e ulaştı.

Hefner'in favori modeli balon gibi memeleri ile Barbie Benton'du. O dönemde küçük memeli modellere bu tür dergilerde hemen hiç rastlanmazdı. Daha sarışın ve daha iri memeler modellerin çekiciliğini artırıyordu. Jane Mansfield, Dolly Parton gibiler buna örnekler. Playboy'un ardından pek çok soft-core magazin de markete çıktı. Ardından, iri memeler güzel ve seksidir imajı Amerikan kültürüne yerleşti. 1964 yılında San Fransis-

co'da bir gece kulübünde dansçı olan Carol Doda yeni bir aktivasyonla kazancını ve kulübün müşteri sayısını ikiye katladı. Dansı sırasında sütyenini çıkarmaya başladı. Böylece, bu endüstriye “topless” kelimesini kazandırdı. Birkaç kez patronuyla birlikte tutuklanmaları da onları durduramadı. Doda'yı bu kadar popüler yapan aynı zamanda patlayacakmış gibi duran memeleriydi. Doda bunu periyodik olarak memelerine silikon enjeksiyonuyla sağlıyordu. Sonunda meme boyutu 44 DD'ye ulaştı. Bu işlem memelerinde yumrular oluşmasını sebep oluyordu, ancak gezegendeki en sıkı memelere sahipti ve kazancı da yerindeydi. (resim 56).

Resim 56: Carol Doda, 1965.

“Topless” gece klüpleri hızla tüm ülkede arttı. Bu durum muhafazakârları da ayağa kaldırdı. Bazı eyaletlerde mahkeme kararları ile kısıtlamalar geldiyse de bu dalgayı engelleyemediler. Sonunda bununla başedilmeyeceği anlaşıldı ve ülke kadınları kendi durumlarını sorgulamaya başladılar. Artık onlar da mecburen yarışın içindeydiler ve kendi memelerinin büyüklükleri, sıklıkları ve şekilleri ile ilgilenmeye başladılar. Kadın magazin dergileri de artık meme güzelliği ile ilgili makaleler yayınlamaya başladılar. Dergilerde yer alan sanatçı resimlerinin çoğunda belirgin ve hatta insanı gözüne girecek şekilde memeler ortadaydı (resim 57). Artık her kadın

Resim 57: Jayne Mansfield ve Sophia Loren, 1958.

onlar gibi olmak istiyordu. Daha sıkı memeler için pek çok egzersiz programları, kozmetikler ve kremlerle ilgili yazılar çıkmaya başladı. Arada çıkan, feminist grupların memenin sadece çocuk emzirme organı olduğu anlatma çabaları, büyük meme çılgınlığını engelleyemedi. Ülkedeki kapitalist sistem her alanda alabildiğine rekabet ortamı yarattığından ve sadece mükemmel olanlar bir üst basamağa çıkabildiğinden, kadın olsun erkek olsun güzellik, gençlik ve dirilik herkes için vazgeçilemeyecek parametrelerdi. Büyük memeler fiziksel güzelliğin bir parametresi olduğundan kadınlar daha büyük memeler için cerrahlara başvurmaya başladılar. Hatta meme kanseri nedeniyle mastektomi olan hastalar yarıştan kopmak için meme onarımı yaptırmaya başladılar.

Meme büyütme ile ilgili bilinen ilk cerrahi müdahale, 1895'te Heidelberg'li cerrah Vincenz Czerny tarafından yapılmıştır. Kozmetik meme cerrahisinin babası kabul edilir (resim 58). 42 yaşındaki bir şarkıcının sırtından çıkardığı büyükçe bir lipomu meme içine yerleştirmiştir. Bunu, bir hastanın memesinden bir tümörü çıkardıktan sonra asimetriyi önlemek için yaptı. Kendi dokusu olduğu için iyi bir fikir gibi gelse de beklendiği gibi yağ nekrozuna uğramış, sert bir kitle halinde kalıp hayal kırıklığı yaratmıştır. Vincenz Czerny, özellikle onkoloji ve jinekoloji

cerrahisi alanında çalışan Avusturyalı-Alman bir cerrahtı. 1879'da vajinadan ilk total histerektomiye gerçekleştirdi.

Resim 58: Vincenz Czerny.

XX. yúzyılda savaş endüstrisi ile birlikte pek çok yeni kimyasal maddeler bulundu. Bunlardan bir kısmı vücutta denendi. Bunlar arasında en çok kabul gören sıvı parafindi. Yüz bölgesinde önce kullanıldı. Kalıcılığı görülünce memede de uygulanmaya başlandı. Sonunda ortaya çıkan yumrular, granülomlar ve enfeksiyonlar sonucu kullanımdan kalktı. II. Dünya Savaşı'nda ise iyi bir izolasyon maddesi olarak silikon bulundu. Bunu üreten Dow Corning firması savaş bitince sivil yaşamda da bunu boya, yapışkan ve lastik sanayiinde kullanmaya başladı (Aya ilk ayak basan Neil Armstrong'un ayak tabanında da bu vardır). Kuvvetlilięi, esnekliği, dokuda reaksiyon vermemesi nedeniyle medikal sanayiinde de yer buldu ve bu özellikleri ile kateter, tüp ve kan torbalarının yapımında kullanıldı. Bu özellikleri keşfedilince memelere de enjekte etmeye başladılar. Hatta, savaş sonrası Japonya'da bir limanda depolu sanayi silikonu çalınıp eritilerek, Japonya ve Asya'da pek çok eğlence sektöründeki kadın memelerine enjeksiyon için kullanıldı. Parafinde olduğu gibi bunda da granülomlar ortaya çıkması nedeniyle sıvı silikon büyük oranda piyasadan kalktı.

1960'da Houston'lu Dr. Cronin, Dow Corning firması ile birlikte çalışarak silikon jelle dolu protezleri geliştirdiler. 1962'de Timmie Jean Lindsey'e olmayan bir sorunu için bir uygulama önerildi. Annesi kanserden öldükten sonra 15'inde okulu bırakıp, evden kaçıp, bir benzincide çalışan işçiyle evlenmiş, 6 çocuklu, 20'li yaşların ortasında boşanmış, Teksas'ta bir fabrikada işçiydi. O sırada sevgilisinin teşviki ile göğüs klivajına dövme yaptırmıştı. Öylesine aşık ki sağ memesinde kırmızı bir gülle Fred, sol memesinde Timmie yazıyor, ortasında ise ayrıca bir gül vardı. Bu ilişkisi bittiğinde dövmelelerinden utandığı için kurtulmak istedi. Yeterli kazancı olmadığından hayırsever bir kuruma ait hastaneye başvurdu. Burada dövmelelerinin dermabrazyon (zımparalama) yöntemi ile çıkarabileceklerini söylediler. Doktorlarının bir başka önerisi daha vardı. İsterse memelerine protez yerleştirebileceklerini söylediler. Lindsey önce kabul etmedi. O güne kadar memeleriyle ilgili bir rahatsızlığı yoktu. Zaten bu konu o zaman tartışmalıydı ve sadece sonuçları olumsuz bazı enjeksiyonları duymuştu. Bir müddet düşündükten sonra fikir hoşuna gitti ve ameliyatı kabul etti (resim 59, 60).

Resim 59-60: Timmie Jean Lindsey, 1962 (ameliyat öncesi) ve 1992

Ameliyatı yapacak ekibin başında ilk silikon meme protezini geliştiren Dr. Thomas Cronin vardı. O sırada 29 yaşında olan asistanı Thomas Biggs, bu fikri kendilerine

meslektaşları Frank Gerow'un verdiği belirttiştir. Gerow, kan bankasına gittiğinde kanların artık şişelere değil de plastik torbalara konduğunu görmüş ve bunları elinde tuttuğunda göğüs kıvamında olduklarını farketmiştir. Aynı zamanlarda, Dr. Cronin bir toplantıya gittiğinde bir arkadaşının, vücutta hemen hiç reaksiyona yol açmayan bir maddeyi üreten bir şirketten bahsettiğini duymuş ve bu şirketin bu maddeyi istenilen kalınlık, sıvıdan katıya istenilen viskositede üretebildiğini öğrenmiştir.

Cronin sonunda meme protezi prototipini yarattı ve önce Esmeralde isimli bir köpekte denedi. Sonuç iyiydi ancak Esmeralda beğenmedi ve ısıra ısıra onu dışarı attı. Bir sonraki denek Lindsey'di. Lindsey problem ettiği kulaklarının da yapılması şartıyla meme protezlerini kabul etti. Şu anda, Cronin ve Gerow ölmüş olsa da 80 yaşındaki Lindsey, hâlâ Teksas'ta yaşamakta, bir huzurevinin gece vardiyasında çalışmaktadır. 50 yıllık protezleri hâlâ yerinde durmaktadır.

Jelli silikon protezler 1964'den itibaren pek çok yerde uygulama alanına girdi. Ardından 50 yıllık başarı ve tartışma süreci başlamıştır. İlk uygulandığında bu işin bu kadar yaygınlaşacağını kimse tahmin edemezdi. Sıvı silikon enjeksiyonunda var olan dezavantajları bunlarda yoktu ve kullanımı hızla yayıldı. Bir anda Plastik Cerrahinin en çok yapılan ameliyatı haline geldi. 2000 yılına kadar yaklaşık 2.5 milyon Amerikan kadınına protez uygulandığı bildirilmiştir.

Jelli silikon protezler 1964'den itibaren pek çok yerde uygulama alanına girdi. Ardından 50 yıllık başarı ve tartışma süreci başlamıştır. İlk uygulandığında bu işin bu kadar yaygınlaşacağını kimse tahmin edemezdi. Sıvı silikon enjeksiyonunda var olan dezavantajları bunlarda yoktu ve kullanımı hızla yayıldı. Bir anda Plastik Cerrahinin en çok yapılan ameliyatı haline geldi. 2000 yılına

kadar yaklaşık 2.5 milyon Amerikan kadınına protez uygulandığı bildirilmiştir.

İnsanlar güzel olmak isterler. Çoğunluğu olabildikleri kadar güzel görünmek isterler. Fiziksel görünümümüzün çoğu kalıtsaldır ve kendi kontrolümüz dışındadır. Bazı parametreler kontrol edilebilir. Sağlıklı beslenme ve egzersiz bunların en iyi bilinenidir. İnsanlar görünüşlerini daha hoş hale getirmek için güzel elbiseler giyerler, saçlarını şekil verirler ve makyaj yaparlar. Bazıları bunu kendileri, bazıları çevredekiler, bazıları da her ikisi için yaparlar. Gençlik ve güzellik, istenen ve çekici olan değerlerdir. Her ne kadar bazıları bunun böyle olmadığını söyler ve inkâr ederlerse de, bu özellikle çağımızın gerçeğidir. Güzellik anlayışının her çağda ve her toplumda farklılıkları olmuştur. Örneğin, XVII. yüzyılda Rubens tablolarındaki etine dolgun kadınların figürlerindeki güzellik anlayışı ile 1960' lı yılların sıska kadın güzellik anlayışı bir tezattır. Çalışmalar kadın olsun, erkek olsun çekici insanların her alanda daha başarılı olduklarını, daha iyi işlerde çalıştıklarını, daha iyi satış elemanları olduklarını ve daha çok para kazandıklarını göstermiştir. Bu kapitalist sistemin bir gerçeğidir. Sadece daha iyi ve güzel olan bir üst basamağa çıkar. Toplumda güzellik ve estetiğe ilişkin böyle bir talep olması, esasında bir onarım cerrahisi olan Plastik Cerrahi'yi popüler hale getirmiştir. Plastik, şekil verilebilir anlamındadır. Plastik sözcüğü eski Yunan dilinde "plastikos", Latince'de "plasticus" sözcüğünden gelmektedir. "Yoğrulabilir", "şekil verilebilir" anlamındadır. Rekonstrüktif sözcüğü ise Latince "reconstruction" kelimesinden türetilmiştir. "Yeniden oluşturma" ve "onarım" anlamına gelir. Hastanın Plastik Cerrahi ile ilişkisi, vücudunun bir taraflarından mutsuz olmasıyla başlar. Önce, başkalarının aynı tarafları ile kendininkini karşılaştırarak analiz yapar. Ardından konu ile

ilgili magazin dergilerini okur, televizyon ve diğer iletişim araçlarından takip eder ve konuyu arkadaşları ile ve gittiği kuaför, güzellik salonu personeli ile paylaşır. Tüm bunların yönlendirmesi ile de bir Plastik Cerrah'dan randevu alır. Vücudun bir bölümünün görüntüsünün değiştirilmesi, kişide kalıcı ve genel bir etki yapar. Benlik imajı ve kendine güvenin artması kişinin fiziksel şeklindeki gelişme ile birlikte olur. Plastik Cerrahi işlemleri ile kişi her yönüyle daha mutludur. Yeni görünümlerinden, hissettiklerinden, giydiklerinin daha çok yakışmasından, başkalarının haklarında söylediklerinden ve başkalarının kendindeki değişikliği fark etmelerinden dolayı mutludur. Plastik Cerrahi bir nevi psikocerrahidir. Kişinin fiziksel görünümü ile ruhsal dünyası arasındaki boşluk plastik cerrahi tarafından doldurulmuştur. Meme cerrahının memeye sanatsal yaklaşımı bir heykeltıraşınki gibidir. Ancak arada farklar vardır. Heykeltıraşın çalışma materyali kildir ve istediği gibi şekil verebilir. Oysa, cerrahın materyali dokulardır. Dokulara yapılan her işlem bir travmadır ve dokular travmaya “enflamasyon” ve yara iyileşmesi ile cevap verir. Dolayısıyla bu bir süreçtir ve beraberinde ödem, kızarıklık gibi sorunları da getirir. O nedenle cerrahın işi sanatsal açıdan da olsa son derece zordur. Burada bir diğer önemli konu da hastanın beklentileridir. Ameliyat öncesi hekim-hasta diyalogu çoğu anlaşmazlıkları önler.

MEME KANSERİ

2001 yılında ABD’de 1.8 milyon kadın memelerinde kitle nedeniyle hekimlere başvurmuşlardır. Bunların 175.000’ine meme kanseri tanısı konmuştur. Tarih boyunca tüm dünyada 25 milyondan fazla kadının meme kanserinden öldüğü düşünülmektedir. Tüm dünyada her yıl yaklaşık 1 milyon kadına meme kanseri tanısı konmaktadır. Bu sayının 2020 yılına kadar % 20 artacağı sanılmaktadır. Bu artışın en büyük nedenleri, daha uzun yaşam süresi, şişmanlık, daha iyi tarama testleri yani kısaca modernitedir.

7 yıl süren çalışmalarda, Amerikan Ulusal Çevre Sağlığı Bilimleri Enstitüsü ile Ulusal Kanser Enstitüsü güçlerini birleştirerek 40 milyon dolarlık fonu, erken ergenlik nedenleri ve meme kanseri ile ilintisini araştırmışlardır. Kimyasal temas, yaşam tarzı (diyet, egzersiz) ve sosyal faktörler (ekonomik durum, ebeveyn varlığı vs) üzerinde durmuşlardır. 6 yaşından başlayarak 1500 kız buna dahil edilmiştir. Ergenlikte sağlanacak 1 yıl erteleme bile bariz ölçüde meme kanserini azaltacağı düşünülmektedir. Erken ergenliği, meme kanser artışında ana faktör olduğunu düşünenler vardır. 12 yaşından önce ilk adetini görenler, 16 yaşında görenlere göre meme kanserine yakalanma sıklığı % 50 daha fazladır. Erken ergenlik,

hücrelerin daha fazla östrojen ve progesteron hormonlarının hasarlayıcı etkisine maruz kalmaları anlamına gelir.

Şişmanlarda vücut çok daha fazla östrojen üretir. Yağ dokusu üçüncü bir yumurtalık gibidir. Aromataz enzimi vasıtasıyla steroidleri östrojene çevirir.

Meme kanserinin bilinmediği bazı topluluklar da vardır. Brezilya'nın Parana bölgesinde Kaingang yerli kadınlarında hiç meme kanseri saptanmamıştır. Bunu araştıranlar şunları tespit etmişlerdir: Bu kadınların yaşam süreleri oldukça kısadır. Çok sayıda çocuk doğurmakta ve bunların hepsini emzirmektedirler. Ayrıca doğum kontrol hapları gibi hormon ilaçları kullanmamaktadırlar. Sürekli dışarıda çalıştıklarından bolca D vitamini oluşturmaktadırlar. Muhtemelen bunların hepsinin etkisi vardır.

Amerikalı kadınların süt içerikleri karşılaştırıldığına, Avrupa'lı kadınlara göre en az 10 kat daha fazla zehirli kimyasalların olduğu saptanmıştır. Bu durum XX. yüzyıldaki çevre kirliliğinin geldiği boyutu göstermektedir. Çoğu kimyasalların yağ dokuya afinitesi (çekiciliği) vardır. Memelerde de yağ dokusu oranı yüksektir. Burada depolanan kimyasallar onyıllarca orada kalabilirler. Östrojen benzeri kimyasallar doğada yaygın şekilde vardır. Memelerdeki östrojen reseptörleri bunlar için hedefdir.

Kum saati şeklinde ideal kadın vücudu genel kural olarak daha fazla östrojen üretir. İyi bir şey gibi görünse de bu biraz daha fazla meme kanseri riski demektir. Erkeklerde ise daha fazla kas demek immünitenin biraz daha zayıf olması demektir. Demek ki güzelliğin erkek olsun kadın olsun bir bedeli vardır. Dünyamızdaki modernleşmenin insanlığa getirdiği ağır bir yük vardır. Anne sütünde kimyasal kontaminasyona yol açtıkları gibi, çocuklarda erken gelişime, özellikle kız çocuklarında erken ergenliğe girmeye yol açarlar. Erken ergenlik, erkenden hormon baskısı, bu da daha fazla kanser demektir.

Modernitenin tüm kadınlar için iyi yönde çok fazla getirisi olmuştur. Memeler için aynı şeyi söylemek zordur. Meme kanserindeki artış, global olarak tanı yöntemlerinin gelişmesi ve yaşam süresinin artmasına bağlanmıştır. Ancak bu sonuç, sadece bu nedenlerle açıklanamaz. Dünyamızda gelişmiş ülkelerde meme kanseri daha yaygındır. Aile hikâyesi, meme kanserinin sadece % 10'undan sorumludur. Çoğu meme kanseri olan kadınlar ailelerinde ilktir. Demek ki gelişmiş ülkelerde bundan sorumlu çok ciddi çevresel faktörler vardır. Yediğimiz yiyeceklerden, giydiğimiz giyecekler, aldığımız ilaçlar, kullandığımız mobilyalara kadar her şey. Her ne kadar meme kanseri modern dünyamızın bir hastalığı olarak bilinse de eski Mısır hekimleri bu kanserden haberdardılar. Bir papirusda, kanser bölgesinin inek beyni ile yaban arısı gübresi karışımı ile 4 gün sarılmasını tavsiye etmektedir. Orta Çağ döneminde de yaygındı ve böcek dışkısı uygulanırdı. Yine bu devirde manastırlardaki rahibelerde meme kanserinin çok sık olduğu dikkatleri çekti. Bu durum, o dönemde, bastırılmış cinsel dürtüler sonucu olduğuna yorumlandı.

Tarihsel gelişme

1967'de bir İtalyan cerrah olan Greco, Amsterdam'a tatil için gittiğinde Rijksmuseum'a uğramıştır. Rembrandt seksiyonunda 1654'de yapılmış "*Bathsheba at Her Bath*" isimli tablonun önünde durduğunda ancak bir cerrahın görebileceği bir şeyi fark etti. Bu tablo için Rembrandt'ın sevgilisi Hendrickje Stoffels poz vermişti. Greco dikkatle baktığında tablodaki kadının sol memesinde bir asimetri olduğunu fark etmişti. Sol memesinde kol-tuk altına uzanan bir şişlik ve renk değişikliği ve ayrıca derisinde 'portakal kabuğu' görüntüsü vardı. Tüm bunlar muhtemel bir meme kanserinin bulgularıydı. Daha

sonra konuyu araştırdığında tablodaki kadının poz verdikten kısa bir süre sonra meme kanserinden öldüğünü saptadı. İtalya'ya döndüğünde bunu ulusal bir tıp derisinde yayınladı. Bu tablo meme kanserinin gösterildiği ilk resim olarak kabul edilebilir (resim 61).

Resim 61: Greco T.C. Rembrandt e il cancro della mammella. Ospital Italian Chirurgia. 22:141, 1970.

Eski çağlarda meme kanserini en ayrıntılı tanımlayan, tıbbın babası kabul edilen MÖ 460'da Kos adasında doğan Hipokrat'tır. Eski Yunan filozofları doğanın biyolojik yapı taşlarını hava, ateş, toprak ve su olarak belirlemişlerdi. Hipokrat, bunlara karşılık gelecek şekilde tüm hastalıklar için humoral teoriyi ileri sürmüştür. Ona göre insan vücudunda 4 kaynak vardı. Kan, lenf, sarı safra ve kara safra. Hayatın esası, tüketilen yemeklerden kalbin yarattığı iç ısıydı. İç ısı sadece enerji yaratmıyor, ayrıca vücut kaynakları arasındaki dengeyi sağlıyordu. Dengeler bozulduğunda hastalık ortaya çıkıyordu. Hastalıklar sırasında ortaya çıkan kusma, ishal, kanama, mukus, iltahap, sarılık ve ateş bu dengesizliğin kanıtıydı. Ona göre kanser, kara safranın aşırı artması sonucuydu. İlerlemiş olgularda kötü kokulu koyu renkli ifrazatı olan yaraların çıkması bunun göstergesiydi. II. yüzyıl Yunan hekimi Galen yine kara safranın tehlikelerine dikkat çekmiş, yara ne kadar kara ise sonucunun da o kadar kötü olduğunu belirtmiştir. Galen'ın favori tedavisi, humoral dengeyi sağlamak için kan drenajı yapmasıdır. Kusturucu ve

laksatif (ishal yapıcı) ilaçları kullanması, yara drenajı uygulaması hep bu nedenledir.

Hipokrat, kanserin görüntüsüne bakarak, Yunanca yengeç anlamına gelen “karkinos” adını vermiştir. Epitel-yal habis tümörleri tanımlayan karsinoma terimi buradan türemiştir. VII. yüzyılda İskenderiye’li hekim Paul of Aegina, kara safranın tümöre sınırlı olmadığını, sistemik olup kanda dolaştığını söylemiş, tümörün çıkarılmasına rağmen hastalığın devamını buna bağlamıştır.

Avrupa’nın geri kalmış yörelerinde tedaviler şamanlar, büyücüler tarafından yapılırken, Galen’in öğretileri bin yıl kadar süreyle medeni Arap ve Bizans hekimlerince uygulandı. Orta Çağ sonlarına doğru Arap tıp kitaplarının Latince’ye çevrilmesi ile Galen öğretileri Avrupa’da uygulanmaya başladı. Hastalarda kan ve yara drenaj işlemleri yaygın olarak uygulandı. Habis olanlarda işe yaramazken, bazı iyi huylu olanlarda iyileşme gözlenmesi ile bu tür uygulamalar geniş kabul gördü. Bu tedavi şekli o dönemde medeniyetin en gelişmiş olduğu İslam dünyasında da yer buldu. Hacamat adıyla yara drenajı yaygın bir şekilde uygulandı. Hatta o zamanın hekimleri de drenajın hangi hastalarda nereye uygulanacağına dair haritalar hazırladılar (resim 62).

Resim 62: Hacamat uygulaması.

Osmanlı dönemi Anadolu coğrafyasında en iyi bilinen hekim Şerafeddin Sabuncuoğlu'dur. 1385 yılında Amasya'da doğmuş, 17 yaşında hekimliğe başlamıştır. Bundan sonra da hayatını okumaya, araştırmaya ve denemeye veren Şerafeddin son eseri olan Mücerrebname'yi yazdığında 85 yaşındaydı. Amasya Darûşşifası'nda 14 yıl hekimlik yapmıştır.

Sabuncuoğlu'nun tıp ve cerrahi ile ilgili bildiğimiz üç eseri vardır. Bunlardan ilki Akrahadin Tercümesidir. II Beyazıt 1446'da Amasya'da vali iken, Şerafeddin'den Zeyneddin bin ismail-ül Cürcani'nin Zahire-i Harzemşahi'sinin Akrahadin bölümünü Türkçe'ye çevirmesini istemiş, ayrıca kendisi de eserin sonuna iki bölüm eklemiştir. Eserde ilaçların özellikleri, hazırlanması, gargara, yağlar, merhemler anlatılmakta, ayrıca kusturucular, müşhiller, ağız, dil ve damak, diş, göz ilaçlarına ve lavmanlara yer verilmektedir Eserin sonuna, kendisinin eklediği Arapça, Farsça, Türkçe sözlükte önerdiği Türkçe tıp terimleri, incelemeye değerdir. Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun tanınmış ikinci eseri Cerrahiyetü'l-haniye'dir. Bu eserin bilinen üç kopyası vardır ve bunlardan ikisi İstanbul'da, birisi de Paris Bibliothèque National'dedir. Fatih Sultan Mehmet'e takdim edilen, içinde II. Beyazıt'ın vakıf mührü bulunan kopya, eserin kapağındaki kayda göre Tanzimat Meclisi Üyesi Yasincizade Mehmet İlmi Efendi tarafından, Aralık 1860'ta Fransız hekimi Birjuven'e armağan edilmiş, böylece eser, 9 Haziran 1871'de Bibliothèque National'e girmiştir. İkinci kopya, İstanbul'da Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emin Kitapları 79 numara da kayıtlıdır. Üçüncü kopya, İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi kürsüsündedir.

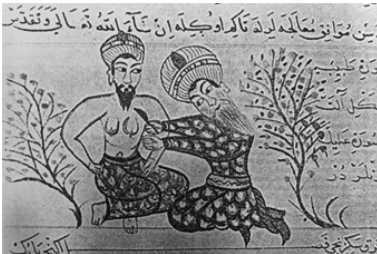
Cerrahi karşılığı olarak "el işi" teriminin kullanıldığı Cerrahiyetü'l-hâniye üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde o dönemin en geçerli cerrahi yöntemlerinden

biri olan dağlama/koterizasyon uygulamaları anlatılır. O yıllarda bütün belirtiler hastalık kabul edildiğinden koterizasyonlar da buna göre tarif edilmiştir.

İkinci bölümde yarmak, delmek ve pansumanları yani o dönemde yapılan cerrahi girişimleri anlatırken kullanılan aletleri de tanımlayıp çizimlerle gösterir.

Üçüncü bölüm ise kırık ve çıkıklara ayrılmıştır. Kırık kemiklerin nasıl yerine getirilip sarılacağı anlatılır. Sabuncuoğlu, bu bölümün 36. faslında “el işinde” yani cerrahi operasyonlarda kullandığı terkipleri verir. Ardından bu işlere tahammül edemeyen kişilerde anestezi amacıyla adam otu kullandığını anlatır. Cerrahi müdahale tekniklerini gösteren renkli minyatürleriyle dünya tıp tarihinde yer alan Türk tıbbının başyapıtı Cerrâhiyetü'l-hâniye'deki jinekolojik çizimler, Osmanlı hekimlerinin önyargılardan uzak bilimsel yaklaşımlarının göstergesidir. Osmanlı bilim dünyasında hak ettiği kadar tanınmayan Sabuncuoğlu'nun adı ilk kez Alâ'im-i Cerrâhin'de geçer.

Sade ve akıcı bir Türkçe ile harekeli olarak yazılmış olan Cerrâhiyetü'l-Hâniye, XV. yüzyıl Anadolu Türkçesini yansıtan bir dil yadigarıdır. Türk tıp tarihi, Türk Dili ve resim sanatı bakımından çok önemli olan kitabın çeviri metni ve tıpkı basımı, Prof. Dr. İlter Uzel tarafından yayınlanmıştır (resim 63).

Resim 63: Şerafeddin Sabuncuoğlu, Cerrâhiyetü'l-hâniye'deki jinekomasti (erkeklerde kadın tipi göğüs) tedavisi ile ilgili minyatür.

XVII. yüzyıldan itibaren humoral tedavi yavaş yavaş reddedilmeye başlandı. 1728’de doğan İngiliz cerrah John Hunter her şeyden önce iyi bir anatomistti. O, Galenik humoral teorileri, Latin ve Grek öğretilerini reddetti. Sadece gördüklerine ve bilimsel verilere inandı. Post-mortem muayeneyi yaygın olarak kullandı. Meme kanserinin komşu lenf nodlarına yayılımını ve hastalığın seyrindeki önemini gösterdi. Mastektomi ile birlikte lenf diseksiyonunu yaptı. Yetiştirdiği cerrahlar Amerika’da onun öğretilerini yaydılar.

O dönemlerde mastektomi işlemi gerçekten adeta bir vahşet sahnesiydi. Cerrahi ekip hastayı bir masaya yatırır, birkaç kişi hastanın el ve ayaklarını tutar, iki adet tırmık benzeri bir aletle meme yukarı asılır ve bir bıçakla meme kesilip alınır. Açılan yaradan gelen kanamalar, kor haline gelmiş bir spatülle dağlanırdı (resim 64).

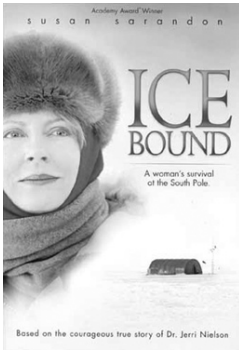

Resim 64: Mastektomi, XVII. yüzyıla ait bir Hollanda’lı ressamın eseri.

Cerrahinin asıl gelişimi anestezi maddelerin kullanımı ve sterilizasyon şartlarının sağlanması ile başlamıştır. Böylece daha radikal girişimler yapılabilmektedir.

Meme kanseri ile ilgili ilginç hikâyelerden biri de Jerri Nielson’a aittir. Evli, 3 çocuklu bir Acil Servis doktoru iken 1998’de boşanmış, onun verdiği moral bozukluğu ile, bulunduğu ortamdan ayrılmak için Antarktika’daki Amundsen-Scott Güney Kutbu istasyonundaki

tek kişilik boş doktor kadrosuna müracat etmiştir. Kabul edilince de istasyonda göreve başlamıştır. Soğuğun -100 C dereceye ulaştığı, devamlı fırtınaların olduğu bu bölgeye uçağın inmesi yaz ayları dışında mümkün değildi. Sonbaharda göreve başladıktan birkaç ay sonra memesinde bir kitle hissederek. Geçici olmasını dilemesine karşın tam tersi giderek büyür. İnternet vasıtasıyla bir telekonferansla durumu hocaları ile tartışır. Sonuçta hem tanı amaçlı kitler, hem de olası kanser tedavisinde kullanılacak kemoterapi ilaçları, bir kargo uçağıyla paraşütle istasyon yakınına atılır. Jerri kendi biyopsisini kendi yapar ve elde ettiği parçanın patolojik resmini internet yoluyla gönderir. Kanser tanısı kesinleşince de kemoterapi ilaçlarına başlar. Saçları dökülür ve ilaçların tüm yan etkilerini görür. Havalarda biraz düzelince de bir kargo uçağı onu alıp ülkesine götürür. Bu durum medyanın büyük ilgisini çeker. Hatta 2003 yılında Susan Sarandon'un başrol oynadığı *"Ice Bound: A Woman's Survival at the South Pole"* isimli bir film de çevrilir (resim 65). Başlangıçtaki remisyona rağmen, Jerri ilk teşhisinden 7 yıl sonra 2009'da beyin metastazından kaybedilir.

Resim 65: *Ice Bound: A Woman's Survival at the South Pole*, filminin afişi.

Tarihsel gelişimi içinde meme kanseri cerrahi tedavisinde iki önemli gelişme olmuştur. Birincisi XIX. yüz-

yıl sonlarında William Halsted tarafından uygulanan radikal mastektomi ile bazı hastalarda kesin tedavinin sağlanabilmesidir. Daha önce meme kanseri tamamen ölümcül bir hastalık olarak biliniyordu. XIX. yüzyıla kadar kadınlar memelerinde bir kitle, ağrı ya da yara gördüklerinde, kansere yakalanmamış olmalarını dileyerek sadece bekliyorlardı. Böyle bir korku nedeniyle kadınlar memelerine dokunmaya ya da bakmaya bile korkarlardı. Ola ki bir şey saptarlar da sonu kanser çıkar diye. Eğer kanser çıkarsa hiç bir çareleri yoktu ve ölüm kaçınılmazdı. Günümüzde ne hastalık olursa olsun, palyatif (hafifletici) de olsa tedavi seçenekleri her daim olduğu ve sürebildiği için ölümle sonuçlanma son ana kadar akıldan uzakta tutulmaktadır. Oysa eski dönemlerde durum böyle değildi. Ölümü inkar etme lüksleri yoktu. Tedavisi olmayan bir hastalık varsa, yani ölüm kaçınılmaz sonsa, iyi ölme sanatı “artes moriendi” denen bir kavram vardı. Bu durumdaki hasta, evinde, kendi yatağında, etrafında aile fertleri, dostları ve din adamları olduğu halde tüm onuru ve vakurluğuyla ölümle yüzleşirlerdi.

Meme kanserinde bu kaçınılmaz son düşüncesini ilk değiştiren Halsted olmuştur. Özellikle erken yakalanan olgularda çok geniş rezeksiyon yaparak, meme, altındaki kaslar, üzerindeki deriyle beraber lenf nodlarını çıkararak tam tedavi sağlayabilmiştir. Bu sonuç, kadınların korkularını bir miktar yenmiş, ve kendilerini kontrolde daha cesur hale gelmişlerdir. Halsted'in ünü tüm dünyaya yayılmış, ve çok takdir edilen bir cerrah ve hoca olmuştur. Ancak bu kadar stres ağır gelince kokaine başlamış, bir süre sonra da müptelası olup bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle bir süre tıptan uzaklaşmış, ancak uzun bir tedaviden sonra bağımlılıktan kurtulup tekrar işine dönmüştür.

Meme kanseri cerrahisindeki ikinci önemli gelişme ise XX. yüzyılın ikinci yarısında başlayan meme onarımı

ameliyatları ile olmuştur. İlki, kadınların meme kanserinin tedavi edilebileceğini bilmesi ile hastalığa olan korkularının azalmasını sağlayıp geç kalmalarını önlerken, ikincisi, memesinin yeniden onarılabileceğini bilmek yine hastaların daha erken başvurmalarını sağlamıştır.

Meme kanseri ile birlikte diğer kanserler çağımızın hastalığı ve en büyük sorunudur. Bu tür hastalıklar ileri yaşlarda daha çok görülür. Tıp'taki gelişmeler, özellikle antibiyotiklerin kullanılması ile enfeksiyonların azalması ile insan ömrü uzamıştır. Uzun ömür ve beraberindeki kirlilik gibi çevresel faktörlerin de eklenmesi ile kanserlerin görülme sıklığı ileri derecede artmıştır ve global bir sorun haline gelmiştir.

20 Haziran 1969'da, Neil Armstrong aya ayak bastığında, Amerikan halkı büyük bir zaferi kutluyordu. Sovyetler Birliğine karşı uzay yarışını kazanmışlardı. 1961'de Küba krizi ile başlayan soğuk savaşın en gergin yılları bitmiş oldu. O tarihte Başkan J.F. Kennedy, 60'lı yıllar bitmeden aya ayak basılacağı sözünü halkına vermişti. Kennedy, bir suikast sonucu öldü, ancak 8 yıl ve 25 milyar dolar bir harcamadan sonra sözü yerine getirilmiş oldu. Bu büyük başarıdan sonra tüm dünyada bir uzay hayalperestliği başladı. Kısa zamanda ayda koloni kurulabileceği ve diğer gezegenlere gidilebileceği hayalleri kuruldu. Ancak hayal dünyası ile gerçek farklıydı. Uzay harcamaları sonucu elde edilen şey bir kaç taş parçası, sismik bazı dalgaların okunmasından başka bir şey değildi ve bunların insanlara bir faydası yoktu. Her yıl 200.000'den fazla Amerikalı kanserden ölüyordu. En büyük eleştiri Teksas-Houston'daki ünlü MD Anderson Kanser Merkezinin Başkanı R. Lee Clark'dan geldi. 10 yıl boyunca yılda bir milyar dolar kanser araştırmalarına harcarsa kanser tedavisinin bulunabileceğini iddia etti. Amerikan medyasında köşe yazarları da onu destekledi. Aya insan gönderen bir

teknoloji kansere de çare bulabilirdi. Bunun üzerine pek çok Amerikalı, Senato ve Kongreyi mektup yağmuruna tuttular. 1971 yılında, Başkanlık yarışı sırasında adayların bu konudaki yaklaşımları ve sözleri ön plandaydı. Richard Nixon, kansere savaş ilan etti ve “atomu ayıran, aya adam gönderen gücün artık bu kötü hastalığa yöneltilmesi zamanının geldiğini” deklare etti. Sonunda Ulusal Kanseri Enstitüsüne milyarlarca dolar fon aktarılması ve bağımsız olmasını kararlaştıran kanun yasalaştı. Ancak Nixon’ın bilmediği ve sonradan anladığı bir şey vardı. Kanseriyle uğraşmak yanında atomu parçalamak ya da aya adam göndermek çocuk oyuncağı idi.

Tüm kanserlerin merkezinde hep meme kanseri yer aldı. Günümüz kadar yapılan onca çalışmalara rağmen kanser tedavisinde ancak bir arpa boyu yol alındı. Asıl gelişmeler erken tanı yöntemlerinde ve erken kanser olgularının tedavisinde oldu. Bunlarda inanılmaz boyutta gelişmeler sağlandı. Ancak aynı şeyleri ileri evre olgular için söylemek doğru değildir. Eklenen kemoterapi ilaçları, paramedikal işlemler, bitkisel destekler, pozitif düşünce yaşam sürelerini ciddi bir şekilde artırsa da kesin bir tedavi şekli bulunamamıştır.

Meme hastalıkları ve kanser

Fibrokistik hastalık, kanser olmayan meme sorunlarında hekim ve hastaların yıllarca kullandığı anlamsız bir kelimedir. Bu kelimeyi kullanan kişi, ödemi, ağrıyı, şişliği, duyarlılığı veya polikistik memeyi kastediyor olabilir. Böyle bir terim memedeki bir hastalığı ifade etmez. Bazıları bunun yerine fibrokistik değişiklikler tanımını kullanır. Bazı hekimler böyle tanımladıkları memelerdeki şikâyetleri için hastalarına kafeinli içecekleri bırakmak gibi bazı önerilerde bulunurlar. Faydası olduğu kesin de-

ğildir; ancak kafeini bırakmanın hastaya bir zararı da yoktur. Fibrokistik veya polikistik diye tanımlanan memeler normaldir. Anormal olan, hastalık olanlar, memedeki belirgin kitlelerdir. Memedeki kitleler dört ana başlık altındadır: Kistler, fibroadenoma, yalancı kitleler ve kanser.

Menapoz öncesi kadınlardaki kitlelerin sadece % 12'si kanser iken menopoz sonrasında bu oran % 50'ye yükselir. Yalancı kitleler her yaşta çıkabilirken, kist ve fibroadenomlar kadınların adet gördükleri menopoz öncesi dönemlerde çıkarlar ve bazen fark edilmeleri yıllar sonra olur. Fibroadenom, kadınların adet görme dönemlerinin başlarında, kistler ise menapoza yakın daha yaygındır. Kistler içi sıvı dolu keselerdir. Bir kadında memesinde kist bulunması onun kansere yatkın olduğunu göstermediği gibi bunların ancak % 1'i habisdir. Yüzeysel olanlar kolayca hissedilebilirken, derin olanlar genelde tarama amaçlı ultrasonik incelemede saptanabilirler. Kistler, diğer kitlelerden en iyi bu tetkikle ayırt edilebilirler. Kistik olan kitlenin tanı ve tedavisinde en iyi yol iğne ile aspirasyonu ve sıvı içeriğinin sitolojik incelenmesidir. Kist olduğu tanısı konan kitlenin cerrahi eksizyonu gereksizdir.

Fibroadenomlar, sert, düz yüzeysel ve mobil kitlelerdir. Eğer bir kitleye yapılan ince iğne aspirasyonunda sıvı gelmezse fibroadenom olma olasılığı fazladır ve kor biyopsi yapılarak kist olmadığı teyit edilmeye çalışılır. Fibroadenom tanısı patoloji tarafından konulduktan sonra kitlenin çıkarılması özellikle 20 yaş civarında şart değildir. Daha yaşlılarda tanıdan emin olmak için çıkarılabilirler. Genelde bunlar 12 ay kadar bir sürede 2-3 cm. bir çapa ulaşırlar ve birkaç yıl öyle kalırlar. Bunların % 50'sinin 5 yıl, tamamının ise 15 yıl içinde kaybolduğu gözlenmiştir. Fibroadenomlar kansere dönüşmezler. Bunların üçte biri komplekstir ve sadece bu tip olanlarda ileride meme kanseri olasılığının artmış olduğu saptanmıştır.

Fibroadenomların % 1'i sistosarkoma filloides'tir ve bunlar habistir. Oldukları yerde büyürler, ancak uzak yayılımları yoktur.

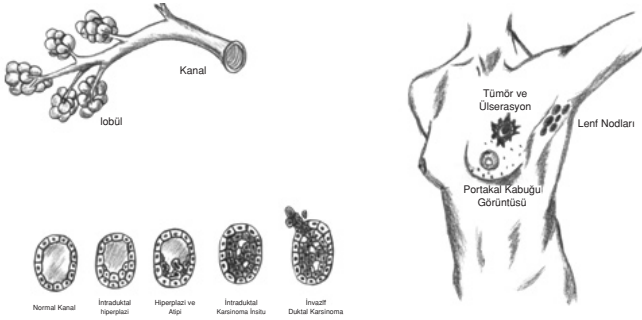
Yalancı kitleler, adenom, kist ve kanser dışı kitlelerdir. Yağ nekrozları, yabancı madde enjeksiyonu sonucu oluşanlar bunlardandır. Yağ nekrozu, genelde iri memelilerde çarpma sonucu oluşur. Transfer edilen dokularda da gelişebilir. Bazı bilimsel olmayan yollardan meme büyütme işlemi yapılanlarda (kendi yağın enjekte etmek gibi) yağın nekroza gitmesi ile kireçlenmiş kitleler oluşur. Bunlar kanserle karıştırılabildiğinden yapılmaları son derece sakıncalıdır. Her ne kadar bu kireçlenmelerin menşei MR tetkiklerle ayırt edilebilirse de yine de bir korku vesilesidir. Meme kanseri kesin tanısı sadece biyopsi ile konabilir. Dört tiptedir. İlk ikisi iğne ile yapılırken, diğer ikisi açık tekniktir. İnce iğne aspirasyon tekniğinde, eğer kitle kistik ise sıvı içeriği alınır ve sıvı içindeki serbest hücreler incelenir. Kor biyopside, ucu geniş bir iğne ile ince bir doku dilimi alınır. Patolog bu dokuya bakarak tanı koyabilir. Ancak, bu kadar az dokudan hormon reseptör tayini yapılamaz. Cerrahi olarak meme dokusunun açılıp kitlenin bir kısmının tanı amaçlı alınması insizyonal, tamamının alınması eksizyonal biyopsidir.

Kanser, kısaca, vücudun kendi hücrelerinin kontrolünden çıkıp, aşırı çoğalmaları ve ileri dönemlerinde uzak organlara yayılması ile karakterize habis bir hastalıktır. Bu şekilde yayıldıkları yerlerdeki diğer sistemleri bozarak ölümle sonuçlanabilmektedir. Meme kanseri, kadınlardaki en sık görülen kanser tipidir. Akciğer kanserinden sonra ikinci en sık ölüm nedenidir. Her 8-9 kadından biri meme kanserine yakalanırlar. Bu kanserlerin % 70-80'i kanal yapılarından, geri kalanı da lobullerden kaynaklanırlar. İki taraflı kanserler genelde lobul kaynaklıdır. Eğer kanser hücreleri halen kanal yapısı içinde ise intraduktal

karsinoma veya karsinoma in situ (DCIS) adını alır. Meme kanseri tanısı konan olguların % 15-20'si bu formdadır. Eğer kanser hücreleri kanal tabanı zarını geçmişse, artık invazif forma geçmiş demektir. Kanserlerin elle hissedilir büyüklüğe gelmeleri için 1-10 yıllık bir sürenin geçtiğine inananlar vardır. Bu hale gelmiş bir kanser uzak tutulum yapmış olabilir. O nedenle, henüz o büyüklüğe gelmeden tarama yöntemleri ile önceden tespit edilmeleri bir avantajdır. Bir kadının meme kanserine yakalanmasında üç önemli risk faktörü vardır: Yaş, aile hikâyesi ve önceki meme kanseri. Menapoz sonrası kadınlarda meme kanseri sıklığı hızla artar. En sık 50-70 yaş arasındadır. Eğer bir kadının birinci derece yakınlarında (anne, kızkardeş) meme kanseri hikâyesi varsa, kendisinde olma olasılığı 2-3 kat artar. Ayrıca bu yakınlarındaki kanser iki taraflı olmuşsa veya menopoz öncesi dönemde çıkmışsa bu risk 6-8 kat artar ki, böyle bir kadının hayatı boyunca meme kanserine yakalanma şansı % 50'dir. Bir kadın 50 yaşından önce meme kanserine yakalanmışsa, diğerinin de kansere yakalanma şansı % 14, 50 yaşında sonra ilki olmuşsa, diğerinin de yakalanma şansı % 4'tür. Eğer bu kanser lobuler ise risk çok daha fazladır. Son zamanlarda, meme kanseri geni olarak BRCA 1 ve 2 genleri tanımlanmıştır. Bu gene sahip kadınlarda meme kanseri riski çok yüksektir. Nispeten meme kanseri riskine az da olsa artıran başka faktörler ise şunlardır: Diğer akrabalarda (büyükanne, teyze) meme kanseri, radyasyona maruz kalma, erken âdet görme, 30'unda sonra doğum, hiç doğum yapmama, geç menopoz, şişmanlık, fibrokistik meme hikâyesi, hormon replasman tedavisi.

Meme kanseri tanısı konduktan sonra, yapılacak en önemli iş evrelemedir. Hastalığın hangi evrede olduğunun tespiti, hem tedavi biçimini yönlendirir, hem de hastalığın prognozu (hastanın âkıbeti) konusunda bilgi

verir. Meme kanseri, özellikle erken evrelerde yakalanmışsa çoğu kez tam tedavi edilebilen bir hastalıktır. Ancak prognoz, belli bir grup hastanın belli bir süre takip edildiğinde kaçının halen yaşadığının tespiti ile sayısal bir rakam elde edilmesi ile saptanır ve yaşam yüzdesi olarak ifade edilir. Evreleme üç ana komponentin değerlendirilmesi ile olur. Tümörün kendisi, koltuk altı ve uzak organlar (şekil 2). Evrelemede, tümörün tipi, büyüklüğü, göğüs duvarı ve deri tutulumunun (portakal kabuğu görüntüsü) olup olmaması önemlidir. Meme kanseri belli bir gelişim sürecinden sonra kan ve lenf yoluyla yayılmaya başlar. Esas yayılımı lenf yoluyladır ve bunun asıl komponenti aynı taraf koltuk altı lenf nodlarıdır. Bunun için hekim memeyi muayene ederken, mutlaka koltuk altını da değerlendirir. Burada ele gelen kiteller iltihabi vasıflı olabileceği gibi, özellikle çok büyük, fiks ve birbirine yapışık olması kuvvetle kanser tutulumunu düşündürür. Yayılımın bir sonraki adımı uzak dokulardır ve en sık akciğer ve kemiklerdir. O nedenle, bu hastalarda uzak tutulumun değerlendirilmesinde ilk etap olarak, akciğer filmi, karın ultrasonu, tüm vücut kemik sintigrafilerinin çekilmesi gerekir. Hastalığın prognozunu belirleyen en önemli parametre koltuk altı lenf nodlarının durumudur. Eğer hiç tutulum yoksa (Evre I) ya da 1-3 adet nod tutulumu varsa (Evre II) prognoz oldukça iyidir. Uzak organ metastazı varsa (Evre III) prognoz kötüleşir. Patolojik piyeste kan ve lenf damarlarına invazyon daha kötü prognozu gösterirken, meme kanserinin birer varyantı olan tubuler ve papiller kanserlerde prognoz daha iyidir. Östrojen hormon reseptörlerinin pozitif (ER+) olması, hem tümörün yavaş büyüdüğünü hem de hormonal tedaviye cevap vereceğini göstermesi bakımından iyi bir prognozu belirtir.

Şekil 2: Meme birimi ve kanserin gelişimi.

Tedavi

Meme kanserinin klasik tedavisi, tümörün etrafında yeterli sağlam dokuyla çıkarılması, koltuk altı lenf nodlarının temizlenmesi, gerekirse radyoterapi, kemoterapi ve hormonal tedavinin eklenmesidir. Memenin cerrahi olarak alınması olan mastektomi işlemi, tarihsel gelişimi içinde değişimlere uğramış ve radikallikten uzaklaşmıştır. Özellikle erken evredeki küçük tümörlerde, kısmi mastektomi (meme koruyucu mastektomi)+koltuk altı diseksiyon+radyoterapi ile total mastektominin hastalara aynı yaşam yüzdesi sağladığı saptanmış ve 1990'da Amerika'da "National Institutes of Health" kuruluşu bu sonucu ilan etmiştir. Meme koruyucu cerrahi (tümörek-tomi, lumpektomi, kadrenektomi –şekil 3) cerrahisinin yapılamayacağı durumlar:

1. Tümör ve meme büyüklüğü. Tümörü büyük, memesi küçük bir hastada koruyucu meme cerrahisi yapmanın anlamı yoktur. Geri kalan çok az meme dokusu çok çirkin görünecektir.

2. Aynı memede tümör sayısı. Birden fazla ve fark-

lı yerlerdeyse total mastektomi yapmak gerekir.

3. Tümörün yeri. Tümörün göğüs duvarına yakın olmasında total mastektomi yapılmalıdır.

4. Kanser tipi. Tümörün ekstensif intraduktal komponenti varsa total yapılmalıdır.

5. Diffüz kalsifikasyon.

6. Hastanın eğilimi, korkuları. Hasta kanser yapmış bir memenin yerinde kalmasını istemeyebilir.

7. Deneyimli cerrah ve radyoterapist.

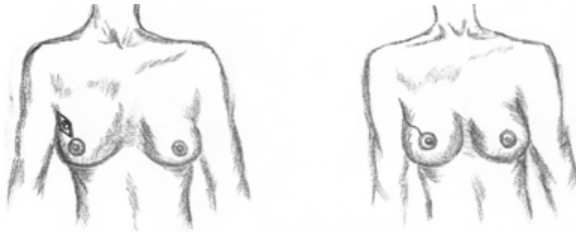
8. Önceden radyoterapi. İkinci kez radyoterapi uygulanmaz.

9. Hamilelik.

10. Romatolojik hastalıklar.

11. Enflamatuvar meme kanseri.

12. Radyoterapi merkezi. Haftada 5 gün, 5-6 hafta süreyle radyoterapi merkezine gitmek gerekir. Tüm bu olumsuz koşulların varlığında tek seçenek total mastektomidir.

Şekil 3: Kadrenektomi.

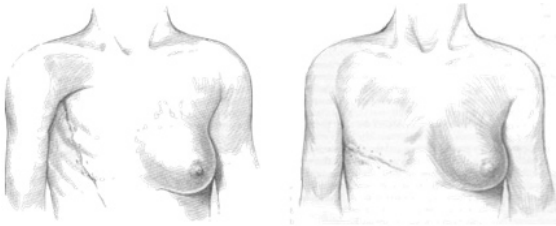
Total mastektomiler:

1. Radikal Mastektomi. Bu ameliyatta meme, altındaki pektoral kaslar ve koltuk altı lenf dokusu total olarak alınır. XIX. yüzyıl sonlarında Halsted tarafından uygulanmış ve 100 yıl kadar tek tedavi şekli olarak uygulanmıştır. Bugün artık çok ilerlemiş, kaslara yayılmış ol-

gular da uygulanmaktadır.

2. Modifiye Radikal Mastektomi. Meme ile birlikte koltuk altı lenf bezleri temizlenir. Pektoral kaslar yerinde bırakılır. Bugün için en fazla uygulanan total mastektomi şeklidir (şekil 4).

3. Meme derisinin korunduğu (skin sparing) mastektomi. Bu sadece anında meme onarımı yapılacak hastalarda uygulanabilir. Meme derisi korunarak meme ucu, areola ve meme dokusunun tamamı alınır ve meme onarım tekniklerinden biri ile içi doldurulur. Bugün için uygulanan meme kanserindeki en çağdaş tedavi şeklidir.

Şekil 4: Radikal ve Modifiye radikal Mastektomi.

Koltuk altı lenf bezlerinin temizlenmesi (Aksiller diseksiyon): Son dönemlerde bu işlem de büyük değişikliklere uğramıştır. Çağdaş uygulama vital boyalarla yapılmaktadır. Ameliyat sırasında, henüz meme dokusu çıkarılmadan tümör etrafına vital boyalar enjekte edilir. Kısa bir süre bekledikten sonra koltuk altına kısa bir kesi ile girilerek boyanan ilk lenf nodu (sentinel nod) saplanır ve alınarak “frozen section” inceleme için patolojiye gönderilir. Bu arada mastektomi yapılır. Lenf nodunda kanser hücresi saptanırsa aksiller diseksiyon yapılır. Saptanmazsa koltuk altında başka işlem yapılmaz ve kapatılır. Tüm cerrahi işlemlerden sonra destekleyici radyoterapi, kemoterapi, hormonal tedavi, tedaviyi üstlenen meme kanser ekibinin vereceği karara bağlıdır.

MEME ONARIMI (REKONSTRÜKSİYONU)

Geniş randomize çalışmalarda koruyucu meme cerrahisi ile birlikte radyoterapi uygulamasının sonuçlarının total mastektomi ile benzer olduğu ispatlanmıştır. Ancak koruyucu cerrahinin uygun olmadığı durumlar vardır. Kozmetik olarak kötü görünümlü memeye yol açabilir. 6 haftalık radyoterapi hasta açısından zorluk teşkil edebilir. Kanseri oluşturan meme dokusunun yerinde durması düşüncesi hastayı psikolojik olarak rahatsız edebilir. Mastektomi tipi seçimi hasta ve meme kanseri tedavi ekibinin tercihinine bağlıdır. Bunu yaparken, tümörün yeri ve çapı, memenin büyüklüğü, kanserin birden fazla yerde bulunması, kanserin tipi, mamografide yaygın kireçlenme bulguları ve hastanın eğilimleri göz önüne alınan kriterlerdir. Sonuç olarak gerek koruyucu meme cerrahisi ve radyoterapi, gerekse total mastektomi ve meme onarımı bugün için tüm dünyada kabul gören tedavi yaklaşımlarıdır.

Meme kanseri bir kadının hayatı boyunca yaşayabileceği en büyük travmalardan biridir. Her 8-9 kadından birinde gözlemlendiğine göre, pek çok kadına mastektomi yapılmaktadır. Çok az kadın bu travmayı büyük bir soğukkanlılıkla atlatıp tam olarak hayatla barışık yaşamını sürdürebilir. Bunlardan biri de Amerikalı fotoğraf sanatçısı Matuschka'dır. Metruk binalarda çektiği kendi portreleri

ile ünlendi. 1991’de meme kanseri nedeniyle mastektomi olması onu yıldırmadı. Büyük cesaretle mastektomili alanı gururla göstererek poz verdi. Bu poz New York Times 13 Ağustos 1993 sayısının magazin ekinde yer aldı., Bu resim Pulitzer dahil 12 ödül kazandı. Daha sonraki yıllarda o kadar çok yerde kullanıldı ki, bugüne kadar dünyada en fazla basılan resimlerden biri oldu (resim 66).

Resim 66: *Beauty out of Damage*,
Matuschka, 1993.

Meme, kadın cinsiyetinin dış görünüşteki en belirgin organı olduğundan, alınmaları çoğu kadını derinden etkiler. Kimileri kendini kadın olarak eksik, kimileri çirkin, kimileri de hayat boyunca hastalıklı olarak hissettiklerini beyan etmişlerdir. Çağdaş ülkelerde kimliğini kazanmış kadınların hemen tamamı artık bu şekilde yaşamaya devam etmek istemediklerinden meme onarımı için plastik cerrahlara başvurmuşlardır. Meme onarımı çoğu hastada benlik imajının gelişmesini sağlamıştır. Daha doğrusu kendilerini daha iyi hissetmişler, gelecekle ilgili daha iyimser olmuşlardır. Dış protez kullanma gereksiniminin kalkması bile başlıbaşına bir avantaj sağlamıştır. Meme onarımı çoğu hasta için hayata yeni bir başlangıç olmuştur. Meme onarımı bu yönüyle bakıldığında bir kozmetik ameliyat değil, bir onarım (rekonstrüksiyon) ameliyatıdır. Yani hastalık nedeniyle kaybedi-

len bir uzvun yerine konmasıdır.

Meme onarımını kimlere ve ne zaman yapılacağı konusu da tartışmalıdır. Bir kere takip eden bir meme ekibi olmalıdır. Bu bir hekimin vereceği karar değildir. Meme ekibini içinde, genel cerrah, plastik cerrah, tıbbi onkolog, radyasyon onkolog, patoloğ, psikoloğ olması gereken temel branşlardır. Onarım konusunda bu ekip hastayla mutlaka konuşmalı, dile getirmelidir. Onarım, hangi yöntem olursa olsun nispeten zor bir işlemdir. Bu zorluğa katlanabilmesi için hastanın bu tedaviyi mutlaka çok istemesi gerekir. Meslek hayatımda çalıştığım meme ekiplerinde ilginç olgulara rastladım. Önsözde de yazdığım gibi, ABD, Atlanta'da Emory Üniversitesi'nde iken 1999'da, 80 yaşında bir kadına kanser sonrası onarım ameliyatı uygulandı. Merak edip sordum, bu yaşta ne gerek var gibilerinden. Bana verdiği cevap ilginçti. Ben hayata iki memeli geldim, iki memeli yaşadım, neden eksik bir insan olarak öleyim. Yurda döndükten sonra büyük hevesle meme ekibinde hastalarımın onarım seçeneğini anlattığımda da yine ilginç cevaplarla karşılaştım. Yurdum insanı bir teyze "evladım meme benim neyime, istiyorsanız öbürünü de alın". Öte yandan, gençliğinde mankenlik yapmış bir hanım, mastektomi yapılamayacak kadar büyük kanseri olmasına rağmen, "memem alınacağına ölmeyi tercih ederim, ya hemen onarın, ya da hiç almayın". Bu hastaya önce neo-adjuvan kemoterapi uygulanarak tümör küçültüldü, sonrasında mastektomi ve anında onarım yapıldı. Meslek hayatımda 300'ün üzerinde meme kanserli hastaya onarım yaptım. Çok zorlu yollardan, sıkıntılardan geçmelerine rağmen, herşey bittiğinde, yani, tanrı yapısı gibi olmasalar da yeniden memelerine kavuştuklarında, hiçbirinin keşke olmasaydım dediğine şahit olmadım.

Meme onarım işlemi hiç bir şekilde hastanın prognozunu değiştirmez. Yani, kanserin akıbetini iyi ya da

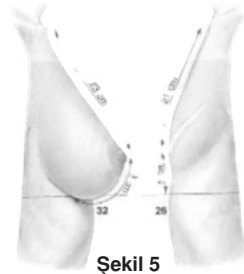
kötü yönde etkilemez. Daha sonraki takiplerine engel teşkil etmez.

Meme onarımı, anında, yani mastektomi ile eş zamanlı veya daha sonraki dönemde yapılabilir. Anında onarımın kozmetik sonuçları çok daha iyidir. Genelde erken evre kanserlerde uygulanır, ancak ileri evrede olanlara da uygulanabilir. Özellikle kendi dokuları ile onarılan memeler, radyoterapi ve kemoterapi uygulamalarına engel teşkil etmezler.

Genel olarak meme onarımları iki grupta değerlendirilebilir:

1. Yabancı materyal (protez kullanımı) ile
  - a. Silikon protez kullanımı
  - b. Doku genişletme ile birlikte protez kullanımı
  - c. Protezle birlikte veya tek başına sırt dokusu (Latissimus dorsi flebi) kullanımı
2. Kendi dokuları kullanılarak
  - a. Karın dokusu (TRAM flep) kullanımı. Bugün için en çok kullanılan yöntemdir. Normalde estetik karın germe ameliyatında atılacak olan doku meme onarımında kullanılmaktadır. Böylece hasta meme onarımı ile birlikte karın estetiği olmaktadır.
  - b. Serbest doku aktarımları: Mikrocerrahi uygulamalar olması nedeniyle ağır ameliyatlardır.

Her birinin kendine göre avantajları ve sakıncaları vardır. Kullanılacak tekniğin seçimi hekime ve hastaya bağlıdır. Hangi yöntemin tercih edileceğinde doku defektinin miktarı önemlidir. Bunun için köprücük kemiği ile

Şekil 5

meme altı katlantı mesafesi sağlam ve mastektomili tarafta ölçülür. Aradaki fark doku defektini gösterir (şekil 5).

1a. Silikon protez kullanımı: Doku defekti sağlam tarafa göre 5 cm.den azsa uygulanabilir. Protezi örtecek yeterli doku bulunması gerekir. Uygulaması nispeten kolaydır. Yapay bir görüntüye neden olabilir (şekil 6).

Şekil 6: Sadece protezle onarım.

1b. Doku genişletme ile birlikte protez kullanımı: Doku defekti 7-8 cm. kadarsa yapılabilir. Protez periyodik olarak şişirilir. Bu yöntemle yeterli projeksiyonu sağlamak zordur (şekil 7).

Şekil 7: Doku genişletici ile onarım.

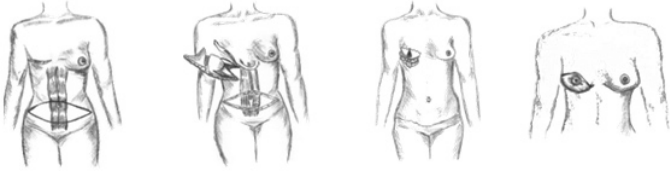
1c. Protezle birlikte veya tek başına sırt dokusu (Latissimus dorsi flebi) kullanımı: Doku defekti 7-8 cm.den fazla ise ek doku desteğini sağlar. Küçük meme yapılırsa proteze gerek duyulmayabilir. Fakat genelde protez desteğine ihtiyaç duyulur. Büyük deri adasını gerek-

mediği anında onarımlarda küçük kesi ile endoskopik olarak flep kaldırılabilir (şekil 8).

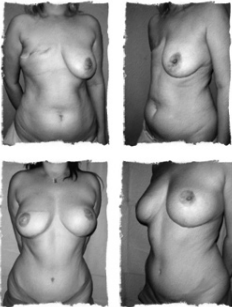

Şekil 8: Latissimus dorsi flebi ile onarım.

2a. Karın dokusu (TRAM flep) kullanımı: Meme onarımında en çok kullanılan, en popüler olan tekniktir. Normalde karın germe ameliyatında atılacak olan doku burada meme onarımında kullanılır. Hastanın kazancı iki taraflıdır. Bir taraftan memesi kendi dokusu ile doğal olarak onarılırken karnı da gerilmiş olur (şekil 9, resim 67).

Şekil 9: TRAM fleple onarım.

Resim 67: TRAM flep örneği.

2b. Serbest doku aktarımları: Serbest TRAM flep, serbest gluteal (kalça) flepler, serbest Rubens flep gibi. Bunlar mikrocerrahi işlemleridir. Çok sayıda avantajları yanında yüksek riskleri vardır.

Sonuçta hangi yöntemin kullanılacağı hasta ve hekimin birlikte vereceği karara bağlıdır. Tüm yöntemlerin avantajları, riskleri, kazanımları ve götürebilecekleri ayrıntılı olarak konuşulmalıdır.

Anında Onarım: Önce genel cerrahlar meme derisini koruyan mastektomi yaparlar. Aynı seansta plastik cerrahlar devam ederek memeyi onarırlar. Böylece hastalar mastektominin psikolojik travmasını yaşamazlar. Estetik sonuçları çok daha iyidir. Her olguda uygulanabilir. Tram flep gibi hastanın kendi dokularından onarım yapılacaksa sonrasında radyoterapi ve kemoterapi uygulamasına engel teşkil etmezler. Protez kullanımında radyoterapi uygulanamaz. Aksi takdirde aşırı derecede kapsüller kontraktür olur.

Meme ucu onarımı Areola Onarımı: Genelde meme ucu karşı tarafının simetrisinde bir noktada, yerel dokular kullanılarak geliştirilen lokal fleplerle yapılır. Renklendirme için başka taraflardan getirilen dokularla greftleme (yamalama) şeklinde yapılabileceği gibi, yine de en kullanışlı yöntem tatuajdır (resim 68).

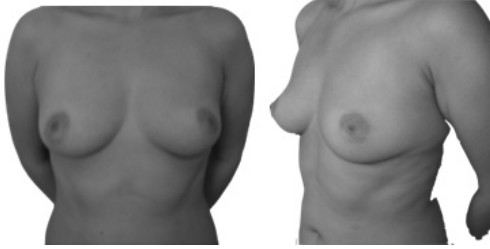

Resim 68: Tatuaj uygulaması.

MEME SAĞLIĞI

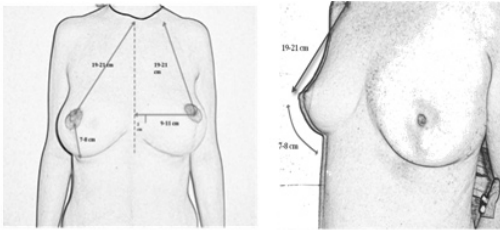
Meme göz yaşı damlası şeklinde denilebilir. Büyüklük ve şekli çok değişkendir. O nedenle normalin nasıl olduğunun tarifi zordur. Fark sadece kişiler arasında değildir. Aynı kişinin memeleri de birbirinden farklıdır. Genelde sol meme biraz daha büyük ve sarkıktır. Memelelerin şekli ve büyüklüğü genetik olarak önceden belirlenmiştir. Meme çok farklı şekil, büyüklük ve kıvamda olabilir. Deri, meme ve yağ dokusu içerir. Memenin yaklaşık üçte biri yağ, gerisi meme dokusudur. Meme dokusu normal kalırken, kilo alıp vermelerde yağ dokusu miktarı değişir. Meme dokusunun büyüklüğü ile süt verme ve kanser oluşması oranı arasında bir ilişki yoktur. Bu dokuların birbirine olan oranları sadece kişiden kişiye değil, aynı zamanda aynı kişide hayatı boyunca belli zamanlarda değişir. Meme ideal olarak koni şeklindedir. En geniş çapı tabanında, yani göğüs duvarındadır (resim 69). Meme dokusu altında pektoral adeleler yer alır. Genç kızlarda, memeler tipik olarak sıkı ve göreceli olarak kalkıktır ve primer olarak meme dokusu içerir. Yaş ilerledikçe yağ oranı artar ve memeler sarkmaya başlar. Bu sarkma gebelik ve emzirme sonrası olmuşsa envolusyonel sarkma olarak adlandırılır. Meme sarkması kişilere bağlı olmak üzere çok erken veya çok geç yaşta ortaya çıkabilir. Kalı-

tım sarkma olayında en belirleyici faktördür.

Resim 69: Normal meme yapısı.

Normal bir meme ortalama 300-500 gram kadardır. Normal meme göğüs duvarına göre 45 derece dışa açılıdır. Sol meme genelde biraz daha büyük ve sarkık durumdadır. Meme ucu normalde memenin kendine göre içe ve yukarı 10-15 derece açılı olarak yer alır. Boyun altındaki çentikten yaklaşık mesafesi 19-21 cm. kadardır. Meme altı çizgisine mesafe 7-8 cm.dir. Areola çapı 4 cm. kadardır (şekil 10).

Şekil 10: Normal meme ölçümleri.

Meme ucunun etrafındaki koyu renkli alan areola olarak adlandırılır (resim 70). Şekli, büyüklüğü ve rengi kişiye ve onun ten rengine göre farklılık gösterir. İlk hamilelikten sonra areola daha koyu bir renk alır ve öyle kalır. Areola içinde Montgomery bezleri denilen küçük yağ bezleri yer alır. Meme ucu ve areola etrafında kıllar olabilir. Alınmalarında sakınca yoktur.

Resim 70: Normal meme ucu ve areola.

Vücudun diğer organlarında olduğu gibi, memelerin de atar damar, toplar damar, sinirleri ve aynı zamanda lenfatikleri vardır. Atar damar yoluyla gelen ve dokulara sızan kan serumunun büyük kısmı toplar damarlara geri dönerken, özellikle büyük moleküllü olanlar lenfatikler yoluyla lenf nodlarına taşınırlar ve orada işleminden geçirilerek tekrar ana bir toplar damara dökülmek suretiyle yeniden kullanıma sunulurlar. Bu sistem ayrıca dokulardaki, yabancı madde, mikrop ve kanser hücrelerini de en yakın lenf nod zincirine taşıyarak bağışıklık sisteminin bunlarla nod içinde mücadele etmesini sağlarlar.

Meme dokusu fetal hayatın 6. haftasında gelişmeye başlar. Koltuk altından kasığa uzanan “meme hattı” denilen çizgi üzerinde gelişir. Bu çizgi geriler ve gelişim sadece göğüs duvarında olur. Bazen bu hat üzerinde fazladan meme dokusu veya meme ucu artıkları kalabilir. Kız çocuğu doğduğunda başlangıçta annesinden aldığı hormonların etkisi ile cadı sütü denilen bir akıntı gelebilir ve hızla geriler. Ergenliğe kadar herhangi bir gelişme olmaz. Ergenlikle birlikte hormonların etkisi ile meme dokusu gelişmeye başlar. Âdet görmesi ise bundan 1-2 yıl sonra olur. Ergenliğe giriş yaşı 60’lı yıllarda 12 iken, bu yaş yaklaşık 10’a kadar inmiştir. Bunu nedeni ise inek sütünden alınan hormonlar, gıdaların gelişmesi artırmak için kullanılan östrojen benzeri ilaçlar ve hatta çevre kir-

liliği yoluyla alınan maddeler suçlanmaktadır. İşin psikolojik boyutları da vardır. Babasız büyüyen kızların daha çabuk ergenliğe girdiği saptanmıştır. Medya yoluyla alınan stimülasyonların yoğunluğu da bunda etkilidir. Ergenlikle birlikte kız çocuğu pek çok ilkleri yaşar. İlk adet, ilk sütyen, ilk sevgili, ilk öpüşme gibi. Bunlardan kendisini en çok etkileyen, gizleyemediği ve göz önünde olduğu için memelerdir. Meme oluşumunun kız çocuklarının ruhsal gelişimine etkisi farklıdır. % 56'sı bu gelişmeden memnunk ve gurur duyarken, % 34'ü bundan utanmakta ve hatta % 10'u nefret etmektedir. Bu tamamen çevre ve eğitimle ilgili bir sorundur. Bu dönemin sorunsuz geçmesi için anne ve hatta gerekirse hekim desteği şarttır. Meme, duyuşal olarak hassas bir organdır. Özellikle ovulasyon ve âdet periyodunun ikinci yarısında bu hassasiyet artar. Meme ucu ve areolanın duyuşu farklıdır ve bir cinsel organ olarak erojen uyarılara karşı çok duyarlıdır. Eğer meme gelişimi çok fazla olur da ergen kız iri memeli olursa pek çok sorun da birlikte gelir. Utanma duyuşuyla büyük göğüslerini gizleyecek postür gelişir. Bu durum bazen kamburluğa bile yol açabilir.

Sütyen Kullanımı

Sütyen 1920'lerde yaygınlaşmış, nispeten yeni bir buluştur. Bazıları sütyen giymeyi rahat bulurken bazıları rahatsızlık duymaktadır. Sütyenin memenin sarkmasını önlediği düşüncesi tamamen yalıdır. Bazıları sosyal konumlarından dolayı zoraki takmaktadır. Sonuç olarak, sütyen giymek, kadının estetik, ruhsal ve sosyal konumuna göre karar vereceği bir konudur. Sütyen ölçünüz iki değerdendir oluşur. Beden ve cup (bone) ölçüsü. Beden ölçüsü vücut büyüklüğü ile ilgiliyken cup ölçüsü meme büyüklüğüyle ilgilidir. Genelde meme büyüklüğü ile be-

den orantılı olduğundan, her model için ayrı cuplar üretilmez. Sütyen kullanımı 100 yıldan fazla süredir olmasına rağmen, kadınlar hâlâ kendilerine uygun sütyeni seçememektedir. Victoria's Secret'a göre bu oran % 80'lerdedir.

Beden ölçünüzü nasıl bulursunuz

Göğüs çevrenizin ölçüsünü almak için mezurayı memelerinizin altından göğüs kafesine çepeçevre dolaştırın. Mezuranın göğüslerin altından ve sırtınızda düz, yatay bir çizgi oluşturacak biçimde geçmesine özen gösterin. Örneğin çevre ölçünüz 76 ise kullanmanız gereken sütyen 80 beden olmalıdır. Sütyen bedenleri 5 cm.lik birimler halinde yükseldiğinden ana birimi geçen değerlerde bir üst beden alınmalıdır. (Ölçü, göğüslerde oluşacak şişlik ve gerginlikten etkilenmemesi için regl olmadan bir kaç gün önce alınır) Meme altı çevresi sütyen bedeni 70 cm. ve altı 70, 71-75 cm. arası 75, 76-80 cm. arası 80, 81-85 cm. arası 85, 86-90 cm arası 90, 91-95 cm. arası 95, 96-100 cm. arası 100.

Sütyen cup (bone) ölçüsünü bulmak

Mezuranızı yine sırttan öne doğru, ancak bu kez memelerinizin ucundan (üstünden) geçecek biçimde çevreleyin. Çıkacak olan değer, birinci aşamada elde edilen meme altı çevresi değerinden daha fazla bir uzunluk olacaktır. Bu fark cup ölçüsünü verir. Fark Cup ölçüsü 6.5 cm.den küçükse A, 6.5-13 cm. arası B, 14 - 19.5 cm. arası C, 19.5-26 cm. arası D, 26 cm.den büyükse DD. Örneğin meme altı çevrenizin 73 cm, meme üstü çevrenizin 86 cm olduğunu varsayalım. İki ölçü arasındaki fark 11 cm olduğundan cup ölçünüz B olmalıdır. Dola-

yısı ile sütyen ölçünüz 75B'dir. Eğer sütyende cup belirtilmemişse B olarak düşünülebilir. Zaten kadınların çok büyük bir çoğunluğu B cup ölçüsünü kullanmaktadır.

Kendi kendine muayene

1970'lerdeki kadın hareketlerinin en önemli kavramlarından biri de kadının kendi bedenini tanımasıdır. Çünkü, daha öncesinde, tüm erojen bölgelere dokunmak birer tabuydu. Bunun iki amacı vardı. 1- Kendi bedenini bilmek, tanımak ve gurur duymak, 2- Medikal amaçlı olarak dokularını tanımak ve yanlış bir şeyler olduğunda farkına varmak. Memeyi tanımak öncelikle ayna karşısında ayakta bakmakla başlar. Ardından eller kalçalara dayanarak bastırılır. Her iki durumda da memeelerin görünümü irdelenir. Bir sonraki basamak memeyi hissetmektir. Bunu, ayakta duş alırken sabunlu elle yapmayı veya sırt üstü yatarken uygulamayı önerenler vardır. Memeler, granüler veya nodüler kıvamda hissedilebilir. Hepsi normaldir ve kişiden kişiye değişir. Önemli olan zamanla meydana gelen değişimleri fark etmektir. Bunu kişinin hekiminden çok kendisi hisseder. Kendi kendine meme muayenesi aşağıdaki şekillerde yapılabilir (şekil 11). İdeali, ayda bir kez, âdet başlangıcında 7-10 gün sonra yapılmasıdır.

Şekil 11: Meme muayene şekilleri.

Meme Görüntüleme Yöntemleri

1. Mammografi: Meme kanseri erken tanısında en önemli araçtır. İki şekilde kullanılabilir:

a. Tarama mammografisi: Normal, memesinde herhangi bir bulgusu olmayan kadınların memelerini izleme amaçlı kullanılır. Amerikan Kanser Derneği, 40 yaşından önce sadece bir kez, 40-50 yaşları arasında 1-2 senede bir, 50 yaşından sonra her sene yapılmasını önermektedir.

b. Diyagnostik mammografi: Tanı amaçlıdır. Şikâyeti olan veya diğer yöntemlerle olası bir sorun tespit edildiğinde yapılır.

2. Ultrasonografi: Daha çok gençlerde ve kitlenin kistik olup olmadığını anlamada kullanılır.

3. Manyetik Rezonans (MRI): Pahalı bir yöntemdir. Diğer yöntemlerle tespit edilen lezyonun daha detaylı incelenmesini sağlar. En kullanışlı olduğu yer meme protezli olguların değerlendirilmesidir.

4. Pozitron Emisyon Tomografisi (PET): Oldukça yenidir. Özellikle kanser nükslerinin takibinde önemlidir.

MEME ve ESTETİĞİ

Yüzyıllar boyunca güzel kadın vücudu, yumuşak yuvarlak hat ve kıvrımlarla ifade edildi. Kemiklere ait çıkıntılarının görünmesi çirkin kabul edildi. Bu görünümün olması için balık eti tarzında kilolu olmak gerekiyordu. Bu da beraberinde orta büyüklükte memeler demektir. XX. yüzyıl ortalarında bu bakış kısmen değişim gösterdi. Yememek, nerdeyse hiç bir kıvrım kalmayana kadar zayıflamak bir takıntı haline geldi. Daha küçük memeler kadınlar arasında daha çok istenir oldu. 1960'ların İngiltere'sinde bu iş tam bir çığnlık haline geldi. O dönemde bir oğlan çocuğı gibi düz tahta gibi memeleriyle bir deri bir kemik diyebileceğimiz "Twiggy" bir moda ikonu haline geldi ve ilk supermodel oldu. Boyalı kirpikleri, kocaman gözleriyle Twiggy tüm bakışları memelerden gözlere yönlendirdi (resim 71).

Resim 71: *Twiggy, 1960*

Twiggy, 1960'ların tüm dünyada estirdiği özgürlük rüzgarlarının bir eseri idi. Artık kadınlar kendilerini şekilden şekile sokan dar elbiselerden kurtarıp rahat ve canlı renkli kıyafetlere geçtiler.

Tarih öncesi ideal kadını ifade eden, etli butlu vücudu sarkan memeleri ile taş "Venus of Willendorf" (resim 4) heykelinin yerini 60'lı yıllarda yine taş gibi vücudu ile Raquel Welch "One million years B.C." filminde aldı ve ironik olarak "Venus of Los Angeles" olarak adlandırıldı (resim 72)

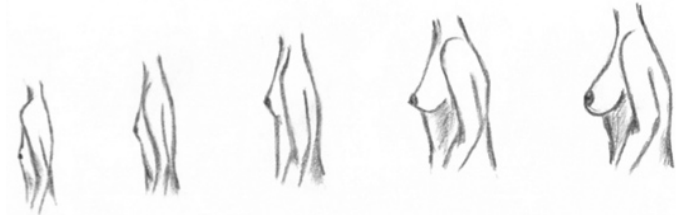

Resim 72: Raquel Welch, *One million years B.C.* filminde, 1966.

Meme estetiği iki duyuya hitâp eder. Görme (vizüel) ve dokunma (taktil). Memenin iyi görünmesi estetik açıdan yeterli değildir. Kıvamı, ısısı, yüzey düzeni, mobilitesi ve özellikle meme ucu-areola bölgesinde dokunmayı hissetmesi de önemlidir.

Meme gelişimi genelde kız çocuklarının boy uzamalarının sonlandığı 13-16 yaş arasında tamamlanır. Bu dönemde memeler, yuvarlak, yarı küre şeklinde, üst yarısı hafif, alt yarısı tam konveks, meme ucu ileri projekte şekildedir. Yaşın ilerlemesi ve gebelik, doğum gibi süreçlerle meme dokusu giderek sarkar ve önce meme dokusu, sonra da meme ucu meme altı çizgisinin altına iner. Buna memenin envolüsyonu denir (şekil 12). Erkeklerde yaşla postürde eğilme değişikliği yaşlanmanın göstergesi

ise, meme envolusyonu da kadın yaşlanmasının göstergesidir.

Şekil 12: Meme envolusyonu.

Meme Akımları

Normalde çevre bölgelerden meme ucuna doğru olan vücut hatlarında tatlı bir akıcılık vardır. Meme estiğinin sanatsal ifadesi de budur. Yaşla meydana gelen değişimlerden çok travma veya cerrahiye bağılı izler ve deformiteler bu akımları bozabilir. O nedenle meme cerrahisinde yapılacak kesilerin bu akımları bozmayacak şekilde planlanması gerekir.

Meme Klivajı

Dekolte giysilerle memelerin dolgun ve ortasında bir oluğun görünmesi kadın erotik görünümünün önemli bir parçasıdır. Dekoltaj, yani dekolte bölgesi, göğüslerin üstündeki gövde ön yüzü bölgesidir. İki memenin, yuvarlak ay şeklinde elbisenin üst sınırını geçip birbirine yanaşmasıyla oluşan klivaj denilen sihirli kanal, kolyelerin yerleştiği bir yer olmasından ziyade tüm gözleri üzerine çeken vücudun en erotik yerlerinden biridir. Aslında bunu sağlayan memeleri ortaya ve yukarı iten giysiler ve sütyenlerdir. Çıplakken bu görüntü hemen hemen hiç bir kadında yoktur. Buna rağmen estetik meme cerrahisi için başvuran kadınların ana isteklerinden biri de budur.

Bu görünüm kısmen de olsa ancak protez yerleştirilmesi ile mümkün olabilir.

Simetri

Gerçek simetri doğanın kendisinde bile yoktur. Vücudun hiç bir parçası karşı tarafındaki ile tam simetrik değildir. Ameliyat sonrası da tam simetri sağlamak mümkün değildir. Bunun simetri takıntısı olan hastalarla ameliyat öncesi ayrıntılı konuşulması gerekir

MEME KÜÇÜLTME VE DİKLEŞTİRME

İkisi de hemen hemen benzer işlemlerdir. Her ikisinde de meme ucu ve areola daha yüksek bir pozisyona çekilirken genelde bir miktar doku da çıkarılarak meme dokusu toparlanır. Aralarındaki fark çıkarılan doku miktarı ile ilgilidir. Her bir memeden 300 gramdan az doku çıkarılırsa genelde dikleştirme, fazla olursa küçültme olarak kabul edilir. Aslında her ikisinde de yapılan işlemler aynıdır. Büyük meme hipermasti olarak adlandırılır (resim 73).

Resim 73: Hipermasti.

Meme büyüklüğünün hastada yarattığı şikâyetler: Baş, boyun, sırt ağrıları, meme altında pişikler, sütyen askılarına bağlı ağırlı oluklar oluşması, yorgunluk, sırt üstü yatarken nefes almada güçlük, giyim sorunları gibi. Hasta genelde üstünü başka altını başka numara alır. Hasta kilo vermekle memelerinde yeterince küçüklük elde edemez. Meme küçültme ameliyatlarından sonra

hastalar kilo vermeye daha motive hâle gelirler.

Sarkıklık yani pitozis ile ilgili çok sayıda sınıflama vardır. En kullanışlısı Regnault'a aittir (şekil 13, resim 74).

Klas A: Hafif pitoz. Meme ucu meme altı çizgi hizasındadır.

Klas B: Orta pitoz. Meme ucu meme altı çizgisi altına inmiştir.

Klas C: Ağır pitoz. Meme ucu memenin alt sınırındadır.

Klas D: Glandüler pitoz. Meme ucu normal yerindedir. Meme dokusu sarkmıştır.

Resim 74: Pitozis Klas A,B,C,D

Tedavi seçenekleri şunlardır:

Tüm küçültme ve dikleştirme ameliyatlarında memede mutlaka iz kalır. Hepsinde areola etrafında mutlaka iz olur (şekil 14).

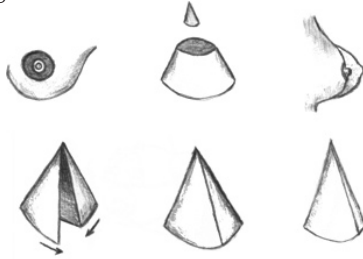
Şekil 14: Tekniklerde kesi yerleri.

1. Augmentasyon (Tek başına veya bir mastopeksi tekniği ile beraber). Bu sadece dikleştirme amacı ile ya-

pılır. Hafif sarkık küçük memede kullanılan silikon protezle bir miktar diklik sağlanabilir. Çoğu zaman birlikte diğer dikleştirme ameliyatları ile kombine kullanılır.

2. Periareolar skar tekniği. Areola (göğüs kahvesi) üzeri ya da yukarı iç taraftan hilal şeklinde bir doku çıkarılır ve dikilir. Çok da işe yarayan bir teknik değildir.

3. Sirkümareolar skar tekniği. Areola etrafından deri halka çıkarılır ve iz sadece areola etrafındadır ve tek iz budur. Hafif sarkık olgularda bu yöntemden fayda sağlanabilir. Ancak daha ciddi olgularda areola etrafında daire olarak çok geniş deri ve doku çıkarmak gerekir. Bu çoğu zaman istenilen sonucu almada yetersiz kalmakla birlikte ayrıca iki olumsuz sonucu getirir. Birincisi meme estetiğinin en önemli komponenti olan meme projeksiyonu azalır. Memeler bir yere çarpmış gibi düzleşir (şekil 15). Oysa meme konik bir yapıdadır. İkincisi, areola etrafındaki büzülmüş dokunun düzeleceği ne kadar söylene ve gerçekten düzelse de burada oluşan iz giderek genişler. O nedenle orta ve ağır olgularda, en azından areola alt noktasından meme altı hatta inen düz vertikal bir çizgiyi göze almak gerekir.

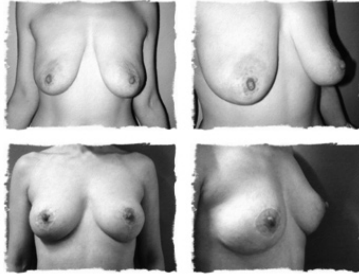
Şekil 15: Yöntemlerde projeksiyon değişimi.

4. Vertikal Mamoplasti. Bu teknik, I-skar, lollipop skar tekniği gibi adlarla da bilinir ve son yıllarda tüm dünyada en çok kabul gören tekniktir. Alt taraftaki sarkık doku çıkar ve dokular birbirine yaklaştırılarak konik bir şekil

alır ve memenin projeksiyonu sağlanır (şekil 16, Resim 75-78).

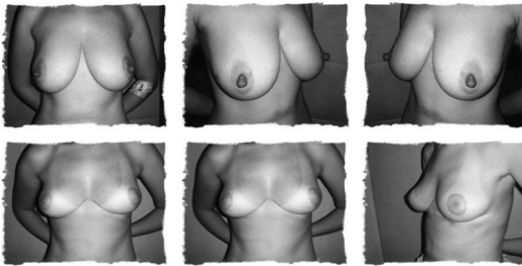
Şekil 16: Vertikal mamoplasti.

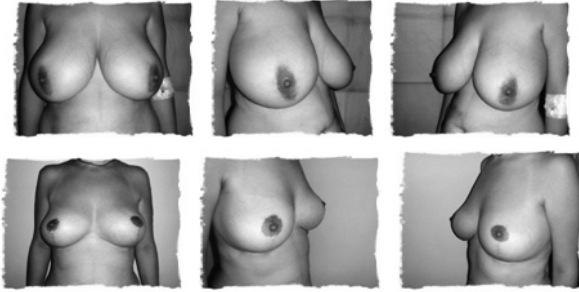
Resim 75: Vertikal mamoplasti ile dikleştirme.

Resim 76: Vertikal mamoplasti ile küçültme (Olgu 1).

Resim 77: Vertikal mamoplasti ile küçültme (Olgu 2).

Resim 78: Vertikal mamoplasti ile küçültme (Olgu 3).

5. Ters T küçültme. Çok büyük ve sarkık memelerde buna meme altı hatta uzanan bir iz de eklenebilir. Bazen tek taraflı izi uzatmak yetebilir (J tekniği). Yetmezse iki tarafa da iz uzanır ve bu şekilde ters T şeklinde iz kalır. Bu yöntemde hem fazla iz oluşur, hem de başlangıçtaki güzel dış görünüş kısa zamanda kaybolur ve alt taraf sarkmaya (bottoming out) başlar (şekil 17).

Şekil 17: Ters T mamoplasti.

6. Serbest meme ucu tekniği. Bu teknik artık pek kullanılmamaktadır. Çok aşırı büyük memelerde nadiren mecbur kalındığında uygulanabilir. Meme ucu tamamen çıkarılır. Küçültme işleminden sonra yeni yerine greft (yama) olarak konur. Greftin tutmama ihtimali her zaman olabilir (şekil 18).

Şekil 18: Serbet meme ucu tekniği.

Bu yöntemler tercihe bağlıdır, ancak, deneyimli meme cerrahları hemen hemen tüm memelerde, büyüklükleri ne olursa olsun vertikal mammoplasti tekniği ile küçültme işlemi yapmaktadırlar. Bu işlemde meme altındaki fazla deri dokusu büzülerek toparlanır ve meme dokusu yukarı itilir. İlk anlardaki bu fazlaca yukarı kalkık ve büzük görüntü 1-2 ay içinde dokuların oturmasıyla kaybolur. Burada, sarkmayı yapan alt meme dokuları zaten çıkarıldığı için memeler dik ve estetik görünüşlerini uzun yıllar muhafaza ederler.

Tüm küçültme ve dikleştirme ameliyatlarında memede mutlaka iz kalır. Hepsinde areola etrafında mutlaka iz olur. Bazı yöntemlerdeki tek iz budur. Hafif sarkık olgularda bu yöntemden fayda sağlanabilir. Ancak estetik sonuçları iyi değildir. Bugün için bu amaçla kullanılan en iyi yöntem alta giden tek bir çizginin kullanıldığı vertikal mammoplasti tekniğidir. Ancak hangi yöntemin kullanılacağını, nasıl bir yol izleneceğini belirleyen, sadece cerrahın tercihi değil, hastanın yaşı, sigara içip içmemesi, başka hastalıkları, kişisel tercihleri de etkiler.

Meme küçültme ve dikleştirme ameliyatları, genel anestezi altında yapılır ve yaklaşık 1,5-2,5 saat sürer. 1 gece hastanede yatar. Cerrahın tercihinə bağlı olarak bazen dren kullanılabilir. Özel bir sütyen 6 hafta boyunca giydirilir. Ameliyattan 2 gün sonra banyo yapılabilir. Hasta 3-4 gün sonra işine dönebilir. Yürüme, koş-

ma tarzı hafif sporlara 3 hafta, kollarını kullandığı ağır sporlara 6 hafta sonra başlayabilir.

Bu olgulardaki sorunlar

1. Erken:

a. Kanama-hematom-enfeksiyon: Çok nadirdir.

b. Meme ucu ve areola nekrozu (çürümesi). Çok aşırı büyük memelerde nadir de olsa bir risktir. Zaten bu olgularda serbest meme ucu-areola tekniği kullanılır. Meme ucu-areola çok ince olarak alınarak serbest olarak yeni yerine greft olarak getirilir.

2. Geç:

a. Emzirme: Genelde kullanılan tekniğe bağlıdır. Hasta ileride emzirmeyi mutlaka düşünüyorsa cerrahı önceden uyarmalıdır. Özellikle vertikal mamoplasti tekniğinde meme ucu, süt kanalları ve süt bezleri blok halinde sağlam bırakılıp yukarı transpoze edildiğinden, ileride emzirmenin devamını çok büyük oranda sağlar.

b. Duyu: Meme ucu duyusu büyük memelilerde kısmen zaten azalmıştır. Miktarı kullanılan tekniğe bağlı olarak duyu zamanla (6 ay kadar) döner. Çok nadiren kalıcı kayıplar olabilir.

c. Yağ nekrozu: Dokuların yeterince kanlanamamasına bağlı zamanla meme içinde sertlikler hissedilebilir. Bunların bir zararı yoktur. Sadece hastada endişeye yol açabilir. Bu durumda alınmaları gerekebilir.

MEME BÜYÜTME

Memeler her kızda ergenlikle gelişmeye başlar ve bitiminde de son bulur. Son haline geldikten sonra artık büyüklükte değişme çok fazla olmaz. İçerdiği yağ dokusu nedeni ile çok fazla kilo alıp vermelerde ve özellikle hamilelik sırasında büyüklük ve sıkılık anlamında değişimlere uğrar. Tüm bunları saymazsak meme son şeklini ergenlik bitiminde alır ve bu genelde 18 yaşıdır. Bazı kızlarda bu gelişim en azından kişinin kendi istediği kadar olmaz, ve bazen neredeyse hiç olmaz (Hipomasti, resim 79). Bu genç kızlarda büyük sıkıntı oluşur. Giydikleri elbise ya da iç çamaşırların içini dolduramama kendilerinde kadınca eksiklik duygusu oluşturur. Bu sıkıntılarını ailelerine açıp büyötmek istediklerini söylediklerinde genelde tepkiyle karşılanır ve “ne gerek var, yaşın küçük, hele bir evlen, hamile kal, o zaman büyö” telkiniyle karşılaşırlar. Ebeveynlerin çocuklarına kıyamamaları, tıbbi bir gereklilik olmadan ameliyat olmalarına karşı olma düşünceleri kabul edilebilir bir tepkidir. Ben bu durumda kızları ile birlikte gelen ailelere şunları söylüyorum: “Sizleri anlıyorum, çocuğunuza kıyamıyorsunuz. Ancak kimse durup dururken ameliyat masasına yatmak istemez. Eğer buraya kadar geldiyseniz bu durum kızınızı gerçekten rahatsız etmiş. Göğüsler kızlara gençliklerinde

lazım. Uygun boyutta göğüsleri olduğunda, artık takviyeli sütyenlerden kurtulacaklar, aldıkları elbise, mayo, bikini tarzı şeyleri kendilerine daha iyi yakıştıracaklar; bu da kendilerine olan özgüveni artıracaktır.” Gerçekten de, çok farklı bölgelerde farklı estetik ameliyatlar yapmamıza rağmen, benim gözlemlerim, sonuçtan en mutlu olan grup meme protez ameliyatı olanlardır.

Resim 79: Hipomasti.

Meme büyütmenin günümüz itibariyle tek geçerli yolu silikon protezlerdir. Protez öncesi dönemlerde içine parafin, sıvı silikon gibi çok sayıda madde enjeksiyonları yapılmış ve hüsrarla sonuçlanmıştır. Oluşan granülomlar, yumrular en azından endişelere yol açmıştır. Yaygın enfeksiyonlar, iltihabi reaksiyonlar oluşmuştur. Günümüzde yağ enjeksiyonlarını ön plana çıkarmaya çalışanlar vardır. Her şeyden önce, enjekte edilen yağın neredeyse tamamen yakını vücut tarafından geri emilir. Her ne kadar kök hücre uygulamaları ile kalıcılık oranının artırıldığı iddia edilse de bunların güvenilirliği tartışmalıdır ve halen araştırma aşamasındadır. Zaten yeterince kalıcı olsalar bile memeyi büyültüp şekil vermede ne kadar etkili olabilirler? Ayrıca enjeksiyon yapılan bölgelerde oluşan kireçlenme mamografide kanser tanısıyla karışabilir. Her ne kadar bu kireçlenmenin menşei MR ile ayırt edilebileceği söylene de birer endişe kaynağıdır.

Dışi silikon olan protezlerin içleri bazen farklı mad-

delerle de doldurulmak istenmiştir. Bunlarda en bilineni soya yağıdır. 1990'lı yıllarda kullanılmış, (her nedense üretildiği ülkede değil de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde piyasaya sürülmüş), ancak çıkan olumsuz neticeler nedeniyle hızla fabrikası kapatılıp piyasadan çekilmiştir. Dolayısıyla, geldiğimiz nokta, meme büyütmede tek güvenilir geçerli yol silikon meme protezidir. Öncelikle bu protezlerin gelişimine bakmamız gerekir.

1960'da Houston'lu Dr. Cronin, Dow Corning firması ile birlikte çalışarak silikon jelle dolu protezleri geliştirdiler. 1964'de pek çok yerde uygulama alanına girdi. Sıvı silikon enjeksiyonunun dezavantajları bunlarda yoktu ve kullanımı hızla yayıldı. Bir anda Plastik Cerrahinin en çok yapılan ameliyatı haline geldi. 2000 yılına kadar yaklaşık 2.5 milyon Amerikan kadınına protez uygulandığı bildirilmiştir. Ancak, diğerleri gibi vücudun bir organı olan memelerin de hastalıkları vardır. Protezli memeleri olan kadınlar da aynı hastalıklara muzdarip olabilirlerdi.

İnsanın doğasında olduğu şekilde, başlarına bir şey geldiğinde bir suçlu arar. Burada ilk akla gelen yabancı madde olan silikon protezler olmuştur. Böylece yıllar içerisinde protezlerinden dolayı endişeli bir kadınlar topluluğu oluşmuştur. Bunların bir kısmı, kapsül oluşumu, protezin ele gelmesi gibiler, gerçekten protezle ilgili komplikasyonlardı. Ancak, yorgunluk, baş ağrıları, eklem ağrıları ve döküntü gibiler silikon sızıntısına yorumlanmıştı. Hatta silikonun karsinojen olduğu ileri sürülmüştü. 1992'de FDA kuruluştur, bu hastalıklarla silikon arasında bağlantı olmadığına dair yeterince delil olmadığını ileri sürerek kozmetik amaçla kullanımını yasaklamıştır. Ardından Houston'da bir mahkemede jüri, Dow Corning firmasına mağdur olduğu düşünülen 400.000 kadının tedavisinde kullanmak üzere 4.5 milyar dolar para cezası vermiştir. Böylece Amerikan firmaları silikon jelli protez üretimini

durdurdular. İlgili kuruluşların kontrolü ve takibinde olma şartı ile serum fizyolojik (tuzlu su) ile dolu olan protezler kullanılmaya devam etti. Takip eden yıllarda çeşitli üniversitelerden çok sayıda çalışma sonucunda silikon protezlerin bu hastalıklarla bir bağlantısı olmadığı bildirildi. Ancak, bu işten büyük paralar kazanan avukatlar geri adım atma niyetinde değildiler. Bu çalışmaların gerçeği yansıtmadığını iddia ettiler. Sonunda 2000 yılında FDA, tüm bu verilere dayanarak, meme protezlerinin zararlı olmadıklarını kabul ederek kullanımını onaylamıştır. Ancak hastaya riskler hakkında gerekli bilgilerin verilmesi şartını getirmiştir. Sonuç olarak, bu ameliyatlar, tüm dünyada burun ameliyatlarından sonra en fazla uygulanan estetik amaçlı girişimlerdir ve bugüne kadar protezlerle meme kanseri veya immun hastalıklar arasında bir ilişki olduğunu gösteren hiç bir veri bulunamamıştır. Ayrıca, zaten medikal silikon çeşitli ilaçlarda, kozmetiklerde ve yemek sanayinde kullanılmaktadır ve vücudumuz silikonu bir şekilde yine de almaktadır.

2010 yılı istatistiklerine göre, ABD’de en çok uygulanan kozmetik cerrahi olmuştur ve 318.123 kişiye uygulanmıştır. İngiltere’de de ilk sırada yer almıştır. Türkiye’de konuyla ilgili sağlıklı istatistikler olmadığından kesin bir rakam verilememekle birlikte, kendi şahsi tecrübelerime göre, meme protez uygulamaların sayısı olarak, son yıllarda, plastik cerrahi ameliyatlarının amiral gemisi olan rinoplasti ameliyat sayımı geçmiştir.

Tüm dünyada 5-10 milyon kadında meme protezinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu kadar çok yapılmış bir uygulamada, hele ki bu kadar sansasyonelse, ciddi sorunlar çıksa tüm dünya bu haberle çalkalanır. Ancak, bugüne kadar ciddi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Yine de bu uygulama her zaman hastalar için bir şüphe vesilesi olmuştur. Zaman zaman bunlarla ilgili çıkan münferit

haberler hemen sansasyon yaratmıştır. Bunların sonuncusu 2010 yılında Fransız PIP (Poly İmplant Prosthesis) marka protezlerin yırtılmasıyla ortaya çıkan endişelerle ilgilidir. Bu firma, başlangıçta, protezlerini CE (Avrupa'ya satabilme) belgesi almış medikal silikonla doldurup üretirken, fabrikanın el değiştirmesinden sonra, yeni sahibi daha ucuz olan, yastık doldurmada kullanılan sanayi silikonunu kullanmaya başlamıştır. 2010 yılı sonunda, Fransa'da, bu yanlış silikonla meme kanseri olguları arasında bir bağlantı saptanmıştır. PIP protezi meme içinde yırtılmış olan sekiz kadında meme kanseri saptanmıştır. Bunlardan biri nadir görünen bir lenfoma tipiydi ve hasta kaybedildi. Sokak protestoları başlayınca, Fransız Sağlık Bakanlığı önce bu marka protezlerin çıkarılmalarını tavsiye etti, ancak işlemin masrafını karşılamayı düşünmedi. Ancak, protestolar devam edince, devlet hastanelerinde, değiştirilmelerini değil de, çıkarma işleminin karşılanacağını bildirdi. Özel sağlık kurumlarına da bu konuda yardımcı olmalarını tavsiye etti. Ancak, yine de bazı özel sağlık kuruluşları bu işlemleri ücretsiz yapmayı reddetti.

2009'da PIP protezi yırtılan Catherine Kydd, mağdurlar için bir "facebook" sayfası düzenledi. Ulusal Sağlık Kurumu'nun bu protezlerin çıkarılıp değiştirilmelerini kabul etmemelerini şiddetle eleştiriyordu. İki çocuk doğurduktan sonra sarkan memeleri için 2004 yılında bir özel merkezde meme protez ameliyatı olmuştu. 2009 yılının eylülünde memesinde bir kitle hissetti. Ailesinde meme kanseri hikâyesi vardı ve aile hekimi onu ultrasona yolladı. Protezinin yırtılmış olduğu ve silikonun koltuk altı lenf nodlarına yayıldığı saptandı. Silikon firmasının verdiği 5 yıl garantinin süresi bir ayla geçmişti. Gittiği klinik çıkarılıp değiştirme için 6500 pound ödemesi gerektiğini söyledi. Uzun süre mücadeleden sonra klinik, 2010 Haziranı'nda ücretsiz değişimi kabul

etti. Artık memesinde başka marka protez vardı, ancak, sanayi silikonunun vücuduna yayılması konusunda endişeleri devam etmektedir.

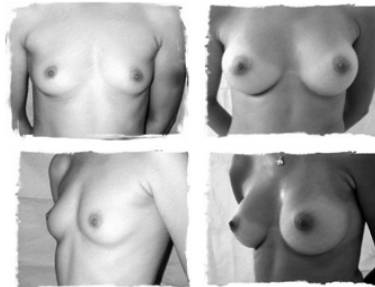
Meme büyütme ihtiyacı olduğu sürece, büyütmenin tek yolu protezler de olacaktır. Bu bir arz-talep meselesidir. Burada dikkat edilmesi gereken protezin güvenilirliği- dir. Güvenilirliğini ispatlamış, ciddi kuruluşlardan (FDA gibi) onay almış markalar tercih edilmelidir. İnternet ve medya yolu ile sunulan, reklamları yapılan yeni protezle- re hemen atlamak doğru değildir. Burada hekim çok dik- katli olmalı, hastası da hekimine güvenmelidir.

Meme protezleri hakkında yıllar içinde, sansasyonel konu olduğu için, çok sayıda yalan yanlış tevatürler, söy- lentiler de oluşmuştur. Bunlardan en bilineni “patlar mı “sorudur. Bununla ilgili hastalarımın “evlendiğimde kocam ısırsa patlar mı”dan “üzerine yatsam patlar mı” ya kadar çok sayıda garip soruyla karşılaştım. Bu söylencenin oluşmasının ana nedeni, 1990’lı yılların başlarında bir sa- natçı ile ilgili medyada yer alan patlama hikâyesidir. O dönem olayın içinde ve şahiti olan biri olarak bunun ta- mamen yanlış anlaşılma olduğunu söyleyebilirim. Aslında meme protezi ameliyatı olan bu kişi, ameliyattan kısa süre sonra spor salonunda yaptığı ağır göğüs hareketleri sonucunda deri altındaki dikişleri açılmış ve protez deriye kadar gelmiş. Muayene eden o zaman büyüğüm olan plastik cerrah “bir an önce ameliyat etmemiz lazım, yoksa patlar” dedi. Burada patlarla kastettiği, protez dışarı çıkar anlamındaydı. Bu söz yanlışlıkla medyaya patlar diye ser- vis edildi ve bu sansasyon oradan çıktı. Yıllarca da şehir efsanesi olarak herkesin aklında kaldı. İşin doğrusu, meme protezleri patlamaz. Hele ki son teknoloji ile üretilen gü- nümüz protezleri hiç patlamaz. Zaten protezi elinize al- dığınızda patlamasının mümkün olmadığını anlarsınız. Ortadan kesseniz jeli akmaz bile. Kalıp olarak kalır.

Bir diğ er soru, “hamilelikte ve emzirmede çıkarmak gerekir mi”. Özel bir durum olmadıkça, bu dönemde çıkarılmaları kesinlikle söz konusu değıildir. Emzirmeyi kesinlikle etkilemez.

“Bunların bir ömrü var mı” bir diğ er sorudur. Bu protezlerin kitapçığında belli ömür yazmaz. Ancak biz bu protezleri ömürlük prensibi ile yerleştiriyoruz. Hepimizin akciğeri, b breğı var. 10 yıl sonra bunlara ne olacağını nasıl bilmiyorsak, protezlere de 10 yıl sonra ne olacağını bilemeyiz. Eğıer bir sorun çıkarsa değıistirilir. Ama çıkmazsa değıistirilmelerine gerek yoktur. Ne kadar güvenilir olurlarsa olsunlar, sonuçta bir sanayi ürünüdürler zaman içinde protezin kılıfında delinme oluşabilir. Zaten bu tür durumlar rutin meme kontrolleri sırasında ortaya çıkarlar. Asla unutulmamalıdır ki meme, rutin kontrolleri olması gereken bir organdır.

Meme büyütme (augmentasyon), meme dokusu arkasına bir implant (protez) yerleştirmek suretiyle memeyi daha büyük hale getirme işlemidir (resim 80). İşlem sonrası memenin çapı ve projeksiyonu ve sıklığı artar. Asıl amaç büyütme olmakla birlikte hafif sarkık memelerde dikleşme de sağılar. Burada farklılıklar, protezin boyutu-tipi, giriş yeri ve protezin kasa göre konumu ile ilgilidir. Hepsinin kendine göre avantaj ve dezavantajları vardır.

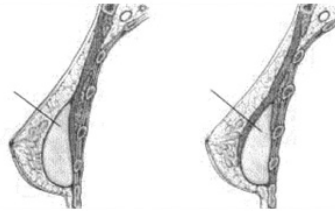

Resim 80: Augmentasyon Mamoplasti.

Protez yerleşim yeri (şekil 19)

1. Subglandüler (meme altı-kas üstü)
2. Subfasyal (kas zarı altı)
3. Subpektoral (kas altı)

Meme protezleri ilk kas üstü şekli ile uygulamaya başlanmıştır. Ancak bunlarda kapsüler kontraktür sorununun çok olması nedeniyle zamanla kas altı yerleşime geçilmiştir. Kas hareketi sürekli masaj yaptığından kapsül oluşumu azalır. Günümüzde yaygın kullanılan yerleşim budur ki benim de tercihimdir. Kapsül azlığı yanında daha iyi ve doğal görünüm sağlaması da artı avantajdır. Profesyonel sporcu gibi kalın pektoral kası olanlarda yapılması sakıncalı olabilir. Hem spor hayatını etkileyebilir, hem de kasıldığında protezde deformasyona yol açabilir. Bu tür olgularda kas üstü yerine kas zarı altı uygulaması yapılabilir. Henüz yeni bir uygulamadır ve o nedenle sonuçları hakkında kesin bilgiler yoktur.

Şekil 19: Protez yerleşim

Meme protezleri:

İçeriğine göre, jelli ya da tuzlu su (serum fizyolojik) ile dolu olabilir. Hepsinin dışı silikon bir kılıfla kaplıdır. Farklı olan içeriğidir.

Silikon jelle dolu olanlar doku ile aynı kıvam ve sı-

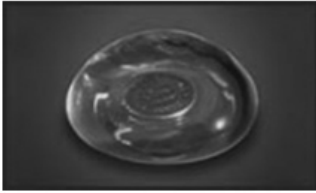
kılıktadır. Özellikle dokunmakla çok daha doğal hissi verir. Son çıkan ürünlerin kohesiv jel olması güvenilirliklerini artırmıştır.

Silikon jelin mikro düzeyde sızma olasılığı düşünülerek serum fizyolojikli implantlar da yapılmıştır. Bunun daha kalın zarları vardır ve o nedenle daha sert olarak hissedilirler. Daha küçük insizyonlardan yerleştirilebilirler. Daha kalın zarlı ve pürüzlü yüzeyli olması dalgalı yüzey hissine yol açar. Su içeriği nedeniyle dalgalanma hissi oluşturabilirler. Zamanla serum içeriğini kaydırarak sönebilme oranları yüksektir. Bu durumda ikincil ameliyatlar gerekebilir. Bu tip protezlerin popülerliği, jelli protezlerle ilgili güvenilirliğin artması ve kurumlarca alınan onaylardan sonra oldukça azalmıştır.

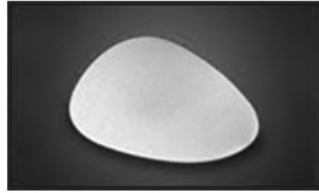
Son yıllarda ayrıca halk arasında “damla” diye de anılan anatomik yapılı protezler çıkmıştır. Anatomik bir implant önden bakıldığında hafif ovaldir. Yandan bakıldığında daha çok alt taraftan projeksiyonu vardır. İçeriği daha çok alt taraftadır. Bu hali ile normal meme yapısını daha uygun gibi düşünülebilir. Anatomik implantlarda bir zorluk da tam oryante etmekteki güçlölüdür. Hafif bir rotasyon dahi asimetriye yol açabilir. Ayrıca meme üst polü doluluğu kadınlar tarafından istenen bir özelliktir ve anatomik protezler bunu sağlayamaz.

Protezlerin bu farklılıklarının yanında her grubun kendi içinde farklı çap ve profil yüksekliğinde ürünleri vardır. Her hasta için ideal bir tip yoktur. Son zamanlarda, reklamların da etkisiyle, gerek hastalar ve hatta bazen de hekimler anatomik yapıdaki protezlere bir yönelme vardır. Bazen hastalar hekimlere direk anatomik protez isterim ön şartıyla gelmektedir. Bu son derece yanlış bir yaklaşımdır. Anatomik protez herkeste güzel durmaz. Eğer bir kişide yeterince meme dokusu var, şekli güzel ancak küçükse, burada amaç sadece büyötmektir,

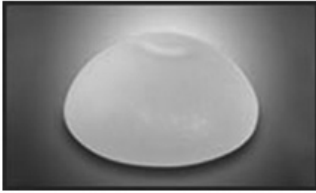
şekil vermek değildir. O nedenle yuvarlak protez tercih edilmelidir. Ancak, memenin şekli bozulmuş (doğum sonrası sarkma gibi) ve küçükse, büyütme yanında şekil de vermek için anatomik protez konmalıdır. İhtiyacı olmayan kişiye anatomik protez konursa armut gibi bir şekil alır. Kısacası her protez herkese olmaz (resim 81). O nedenle hastalar bu tercihi hekimine bırakmalıdır.

Jelli düz yüzeyli protez

Anatomik şekilli (damla) protez

Jelli pürüzlü yüzeyli protez

Serumlu protez

Resim 81: Protez çeşitleri.

Hangi kesi (Giriş yerleri, şekil 20):

Sonuçların iyi olduğu geniş kabul gören üç kesi tipi yeri vardır. Bu tekniklerin seçiminde hasta için önemli olan izin ne kadar kolay gizlenebildiğidir. İzin nasıl olacağı kişiye ve vücudun bölgesine göre değişir.

1. Periareolar: Meme areolası ile normal derisi arasındaki sınır çemberinin alt yarısındadır.

2. Meme altı: Meme dokusu ile alt tarafta gövdenin birleştiği yerdedir.

3. Koltuk altı: Koltuk altı çukurundadır.

Endoskopia koltuk altı

Meme altı

Areola altı

Şekil 20: Giriş yerleri.

Bir dördüncü yer ise göbek deliğidir ancak nadir kullanılır. TUBA (transumbilical breast augmentation) adıyla bilinir ancak güvenilir bir yöntem değildir. Mamaskop denilen endoskopik cihazın yardımıyla yapanlar vardır. Sadece içi su dolu olan protezler kullanılabilir. Ancak bu yolla protez yerleştirimine ve meme dokusunda uygun poşun açılmasına cerrahın tam hâkim olduğunu söylemek zordur. Beraberinde pek çok sorun getirdiği için rutin kullanıma girmiş bir teknik değildir.

Cerrahın protez yerleştirme işlemi için en rahat ettiği giriş meme altı, en zoru da koltuk altı olandır. Koltuk altı girişimde bir endoskop kullanımı şarttır. Her ne kadar bazıları bunu gereksiz görürse de bu şekilde körlemesine yapıldığında her türlü komplikasyon olasılığı artar. En azından kontrol edilmeyen küçük kanamalardan gelişen hematomlar ileride kapsüller kontraktüre yol açabilirler. Ayrıca sadece içi su dolu protezler konabilir. Koltuk altı girişimi ile meme üzerinde hiçbir iz yoktur. Bu izsiz girişim gibi sunulmuştur. Ancak, koltuk altı pigmente bir alan olduğundan yine de belirgin sayılabilecek bir iz kalmaktadır. Bu durumda kişi kolsuz giysi veya mayo giydiğinde ve kollarını kaldırdığında iz karşı taraftan görülebilmektedir.

Meme altı girişim, genç kızlarda sakıncalıdır. Derinin üzerindeki iz belirgindir ve memeler sıkı ve projekte olduğundan tamamen görünür pozisyonudadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde iz açısından belki de en iyi seçim periareolar olandır. Meme areolasının renkli kısmı ile meme derisi arası bileşke kesin bir hat değil geçişli bir zon halindedir. O nedenle, bu bölgede yapılacak kesinin izi zamanla bu zonda kendini kaybettirecektir. Bu girişimin tek dezavantajı, küçük areola çapı olanlarda giriş yeri de küçük olacağından özellikle jelli protezleri yerleştirmedeki zorluktur. Zaten bu yolla giriş teknik bir beceriyi gerektirir. Bu yolla giriş konusunda zorluk çekenler meme ucu duyusunu bahane ederek bu girişi kötülerler. Oysa meme ucu duyu kaybının nedeni, protezi yerleştirmeden önce yapılan diseksiyonda yan taraf meme duvarını çok açıp, buradan çıkan meme başının duyusunu alan duyu sinirini zedelemektir. Dolayısıyla bu sinir, dikkat edilmezse tüm giriş tekniklerinde diseksiyon sırasında zedelenebilir. Yani meme ucu altı kesisinin duyu açısından diğer giriş tekniklerinden bir farkı yoktur.

Meme büyüklüğü ölçümü

Meme büyüklüğü genelde sütyen ölçümü ile değerlendirilir. Sütyende kullanılan rakam göğüs çevresini verir. Harfler ise (A, B, C, D, DD) meme büyüklüğünü gösterir. Ancak, sütyen ölçüleri bazen markadan markaya farklılıklar göstermektedir. Ameliyat öncesi hastanın kaç beden meme istediğini belirtmesi çok gerçekçi değildir. Belki bunu değerlendirmede en iyi yol hastanın olmasını istediği yeni boyutuna göre düşündüğü sütyeni ile cerraha gelmesidir. Son zamanlarda silikon firmasının geliştirdiği deneme modelleri ile hastanın istediği boyut

daha iyi tahmin edilebilmektedir.

Meme büyültme ile birlikte dikleştirme. Hafif sarkık meme olgularında sadece implant yerleştirilmesi meme ucunu daha yukarı getirerek ve cilt gerginliğini artırarak dikleştirme yapabilir. Ancak, sarkma fazla ise sadece protez konması, meme dokusunun protez üzerinde daha fazla sarkmasına yol açar. Tek başına dikleştirme ameliyatı meme ucunu uygun pozisyonu getirip memeyi toplayabilir. Ancak, bu yöntem tek başına meme üst yarısındaki doluluğu sağlayamaz. Bu durumlarda meme implantı ile birlikte dikleştirme işlemi daha iyi sonuç verir.

Tuberöz meme

Bunlarda memenin gövde duvarına tutunan tabanı, memenin daha ön bölgelerine göre daha dar ve sıkıdır (resim 82). Meme dokusu ve areola tubuler olarak ileri fırlamıştır. Bunlarda asıl sorun meme alt yarısının az gelişmesidir. Sorunun büyüklüğüne göre tarif edilmiş çok sayıda ameliyat tekniği vardır. En basiti, düzeltmek için protez için poş oluşturdudan sonra meme tabanının alt kısmı radial kesilerek serbestleştirilir. Büyük olan areola çapı daraltılır. Bu tür olgular en zor olanlarıdır ve çok deneyimli hekimlerce tedavi edilmelidir.

Resim 82: Tubuler memeler.

Komplikasyonlar:

Ehil ellerde bu tip sorunlar son derece nadirdir. İki kategoride değerlendirilebilir:

1. *Erken (İlk iki haftada olanlar)*: Daha çok cerrahi işleme bağlı gelişenlerdir. Yanma, kaşıntı, sıklık hissi gibi şikâyetler geçicidir ve bunlar komplikasyon değildir.

a. Kanama: Fazla kanama ve bunun pıhtılaşması ile hematom. Bu durumda bir meme diğerinden daha büyüktür ve daha ağırlıdır. Aşırı olduğunda hasta tekrar ameliyata alınarak protez çıkarılır, kanama kontrol altına alınır ve tekrar yerine yerleştirilir.

b. Enfeksiyon: Çok nadirdir. Birkaç gün, hafta ve hatta ay sonra kendini kızarıklık, ağrı ve ileri dönemlerde akıntı ile gösterir. Protezin ve tüm yabancı madde, hematom vs.nin çıkarılması ve uygun antibiyotik tedavisini gerektirir. Yeniden protez yerleştirme için en azından 6 ay beklemek gerekir.

2. *Geç (İkinci haftadan sonra olanlar)*:

a. Kapsüler kontraktür: Tüm yabancı maddelerin çevresinde kapsül oluşur. Silikon inert bir madde olduğundan bu reaksiyon az oluşur. Ancak bazı olgularda kapsül kontrakte olur ve protezin deplasmanına, ağrıya ve sıklığa yol açar. Oluşumu bünyeden bünyeye fark etmekle birlikte nedenleri hakkında farklı görüşler vardır. Kapsül oluşumu, meme protez uygulamalarındaki en önemli sorundur. Kapsül, bir yabancı maddeye karşı vücudun yaptığı nedbe dokusudur. Tüm yabancı maddelere karşı olduğu gibi protezlere karşı da oluşur. Ancak çoğu kez yumuşak kalır ve hissedilmez. Bazen, çeşitli nedenlerden dolayı kapsül kontrakte olur ve top gibi bir şekil alır. Bu hali ile genelde ağırlıdır ve yer değiştirmiştir.

Kapsülü kesin önlemek diye bir şey olmasa da en azında oluşma olasılığını azaltan üç faktör vardır. Birincisi, protezin kas altına yerleştirilmesidir. Bu şekilde kas hareket ettikçe masaj yaptığı ve bunun kapsül oluşumunu azalttığı düşünülmüştür. Kas altına konduğunda meme dokusu manuel ve radyolojik olarak daha kolay değerlendirilir. İkincisi, kaliteli, onay almış markaların ürünleri kullanılmalıdır. Üçüncüsü ise hekimin deneyimli olmasıdır ki dokulara fazla zarar vermeden işlemi tamamlasın. Bir diğer iddia edilen faktör de pürüzlü yüzeyli protezlerin kullanılmasıdır. Bu pürüzlerin paralel konsantrik lifler oluşmasını önlediği düşünülmüştür. Son zamanlarda düz ve pürüzlü yüzeyliler arasında sonuç olarak fark olmadığını ileri sürenler de olmuştur.

Tedavi seçenekleri:

- i. Kapalı kapsulotomi: Meme sıkılarak kapsül patlatılır
- ii. Açık kapsulotomi: Anestezi altında meme poşu açılarak kapsül çizilir
- iii. Kapsulektomi: Anestezi altında kapsül tamamen çıkarılır ve sıklıkla poşun yeri değiştirilir.
- b. Duyuda azalma: Genelde geçicidir ve protez büyüdükçe olasılık daha fazladır. Birkaç ayda düzelir. Kalıcı olması çok nadirdir.

SONSÖZ

Bu araştırma yazısında, sizlere, memenin insanlık tarihindeki önemini, insanlığın varlığı ile direk ilgisini sunmaya çalıştım. Meme şunlardan hangisidir? Bir erotik cinsel organ mı, üreme organı mı, besleyici süt kaynağı mı, yoksa, kadının yaşamına son verebilecek hastalıklara neden olabilecek tehlikeli bir organ mı? Bunlardan hangisinin daha önemli ve önde olduğunu söylemek son derece zordur. Aslında hepsi de çok önemlidir ve birbirinden ayırt etmemek gerekir.

Memenin, cinselliğin çok önemli bir parçası olduğunu, zaten evrim doğasının bir sonucu olduğunu görmüştük. Kadın, gelenek, görenek, toplum yapısı, kendi yaşam tarzı ve düşünceleri ne olursa olsun seçtiği tarzda cinselliğini yaşamalıdır. Memesinin bu yaşamın bir parçası olduğunu kabul etmeli ve bu konuda rahat olmalıdır. Kendisini rahatsız eden aşırı büyüklük, küçüklük, asimetri gibi rahatsızlıkları sorun etmek yerine çözüm yollarını aramalı ve gerekirse bir plastik cerraha danışmalıdır. Sonuçta, her sorunun bir çözümü vardır. Makul istekler olduğu sürece, aileler her zaman genç kızlara destek olmalıdır.

Kadın anne olduğu zaman da asla süt vermekten kaçmamalıdır. Bunu hem kendi hem de bebeğin sağlığı için elzem olduğunu bilmelidir.

Yıllar içinde, yaş, hamilelik ve emzirme sonucu envolusyona uğrayan memeler deforme olabilir. Eğer bu durum kişiyi çok rahatsız ediyorsa bunların da çözüm yolları vardır. Önemli olan düzeltmeyi bizzat kendisinin çok istemesidir.

Kadınlar hangi yaş dönemlerinde olursa olsunlar, bilmelidirler ki her zaman memeleri kendilerine bir hastalık çıkarabilir. Bu kadar riskli olması kötü olsa da dışarıda bir organ olması ve her an kendinizce kontrol edilebilmesi bir şanstır. Çok geç kalınmadığı sürece tüm hastalıklarının üstesinden gelinebilir. O nedenle hem kendi kendine hem de zamanı geldiğinde periyodik tarama testleri ihmal edilmemelidir.

Tüm bunlar arasında çevre temizliği, doğal yaşam ve koruyucu toplum sağlığı hizmetleri, genel sağlığımız yanında bunlardan daha çok etkilenen memeleri de koruyacaktır. Unutulmamalıdır ki tarihimize belirleyen memeler, geleceğimizi de yönlendirecektir.

KAYNAKLAR

1. A History of The Breast. *Marilyn Yalom*. The Ballantine Publishing Group, NY, 1997.
2. A History of the Wife. *Marilyn Yalom*. HarpersCollins Publishers, NY, 2001.
3. A Woman's Decision, Breast Care, Treatment & Reconstruction. *Karen Berger, John Bostwick III, MD*. Quality Medical Publishing, Miss, 1994.
4. Bathsheba's Breast, Women, Cancer & History. *James S. Olson*. The Johns Hopkins Press, MD, 2002.
5. Breasts, A Natural and Unnatural History. *Florence Williams*. W.W. Norton & Company, NY, 2012.
6. Cerrahiyetü'l - Haniyye I. Cilt. *Prof Dr İlter Uzel*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
7. Cinselliğin Tarihi, *Michel Foucault* (Çeviri: Hülya Uğur, Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
8. Dr. Susan Love's Breast Book. *Susan M. Love, Karen Lindsey*. Perseur Publishing, MA, 2000.
9. Emcek Güzelliğinde Altın Ülev, Türkücü. *Işıl Kurşun*. Perspektif Matbaası. İstanbul, 2005.
10. Freud: Cinselliğin Yeryüzü. *Stefan Zweig* (Çeviri. Ali Avni Öveş). Broy Yayınları, İstanbul, 1999.
11. Master Breasts: Objectified, Aesthetized, Fantasized, Eroticized, Feminized by Photography's Most Titillating Masters ... *Francine Prose, Karen Finley, Dario Fo, Charles Simic*. Aperture, NY, 1998.
12. Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. *Pınar İlkaracan*. İletişim Yayınevi, İstanbul, 2003.
13. Plastic and Reconstructive Breast Surgery. *John Bostwick III*. Quality Medical Publishing, 2000.
14. Sex and Punishment, Four Thousands years of Judging Desire. *Eric Berkowitz*. CounterPoint Press, CA, 2012.

15. The Best Breast, the ultimate discriminating woman's guide to breast augmentation. *John B. Tebbetts, MD, Terrye B. Tebbetts*. CosmetXpertise, TX, 1999.

16. The Breast Book, Attitude, Perception, Envy & Etiquette. *Mary Spiegel & Lithe Sebesta*, Workman Publishing Company, NY, 2002.

